४५४

दमयन्ती कथा

त्रिविक्रमभट्टः

काव्यम्

६८ अष्टकोमि

दमयन्तीकथा

२६६

काव्य-वला १२

॥ श्रीगणेशायनमः जयतिगिरिसुतायाः कामसंतापवाहिस्फारसिरसनिषेकस्वादनश्चंद्रमौलिः
तदनुचविजयंतेकीर्त्तिभाजांकवीनाममृतबिंदुस्यंदिनोवाग्विलासाः १ जयतिमधुसहायः
सर्वसंसारवल्लीजननजरठकंदः कोपिकंदर्पदेवः तदनुपुनरपांगोत्संगसंचारितानांजयतितरु
णयोषिल्लोचनानांविलासः २ अगाधान्तःपरिस्पंदिविबुधानंदमंदिरं वंदेरसांतरप्रौढंस्रोतस्सा
नस्वतंमहत् ३ प्रसन्नाःकांतिहारिण्योनानाश्लेषविचक्षणाः भवंतिकस्यचित्पुण्यैर्मुखेवाचोगृ
हेस्त्रियः ४ किंकवेस्तेनकाव्येनकिंकांडेनधनुष्मतः परस्यहृदयेलग्नंनघूर्णयतियच्छिरः ५
अप्रगल्भाःपदन्यासेजननीरागहेतवः। संत्येकेबहुलालापाःकवयोबालकाइव ६ अत्तमालापु
ष्टिताकुशासनपरिग्रहा ब्राह्मीवदेवीर्जनीसंसहृदनीयासमेखला ७ गेहगांसूक्तिरत्नानांवंदे

१ | क्ष

राम॰ १

वृंदं विपश्चितां यन्मध्यपतितो नीचः काचोप्यर्केंद्रमणीयते ८ अत्रिजातस्य या मूर्त्तिः शशिनः सज्ज

नस्य च कसावैरात्रिजातस्य तमसो दुर्ज्जनस्य च ९ निश्चितं स सुरः कोपि न कुलीनः समेऽमतिः स

र्वथा सुरसैंद्रं काव्यं येनाभिनंदति १० सद्दूषणापि निर्दोषा सखरापि सुकोमला नमस्त

नमः कृताये न रम्या रामायणी कथा ११ व्यासः स्मितामृताश्रेष्ठावंद्यः स हिमवानिव सृष्टा गौरी दृशी

येन भवे विस्तारिभारती १२ कर्णांतविभ्रमभ्रांतकृष्णार्जुनविलोचना करोति कस्य नाह्लादं कथा

कांतेव भारती १३ शश्वद्वाणाद्वितीयेन नमदाकार[X] रसेरेषां कवीनाम मी विद्वांसं परिपूर्णकर्ण

हृदयाः कुंभाः पयोभिर्यया वाचो वाच्यविवेकविक्लवधियामीदृग्विधामादृशां लप्स्यंते क्व किला

वकाशमथवा सर्वंसहाः सूरयः १५ वाचः काठिन्यभरधारिणा धनुषेव गुणाढ्येन निःशेषारंजि

तोजनः १४ इत्थं काव्यकथाकथानक- मायांनिभंगस्लेषो विशेषतः नोद्वेगस्तत्र कर्त्तव्याय
स्मान्नैको रसः कवेः १६ काव्यस्याम्रफलस्येव कोमलस्येतर [illegible] स्य च बंधछायाविशेषेण रसो
प्यन्यादृशो भवेत् १७ अस्ति समस्तमुनिमनुजवृंदवृंदारकवंदनीयपादारविंदस्य भगवतो विश्व
विश्वव्यापिव्यापारपारवश्यादवतीर्णस्य संसारचक्रे क्रतुक्रियाकांडशौंडस्य शांडिल्यनाम्नो मह
र्षेर्वंशः ॥ अयं ते च श्रवणगोचिताश्चंदनपल्लवा इव तत्र केचिदनूचानाः शुचयः सत्यवाचो विरिंचिव
च्चंसा अवनीयाचाराव ह्लविदो ब्राह्मणाः पुराणपजनाश्च न येऽलंकापुरुषाः सुकृताश्च न च ये
[illegible] ऽलंपटाः प्रसिद्धाश्च न च येऽलंयाकाः कामवर्षाश्च न च येऽलंघनाः सन्मार्गस्य न
ववयसोऽपि न च येऽलंबालकाः महाभारतिकाश्च न च ये रंगोपजीविनः सेविता स्मरसोऽपि न च येः

रंभयान्विताः किंबहुना। जानंति हि गुणान्वक्तुं तद्द्विधा एव ता दृशा वेत्ति विश्वंभराभारं गिरीशां गरिमा
श्रयं १८ तेषां वंशे विशदयशसां श्रीधरस्यात्मजो भूत्प्रेमादित्यः स्वमतिविकसद्वेद विद्याविवेकः तुल्क
श्लोकान्दिशिदिशि जनाः कीर्त्तिपीयूषसिक्तं यस्याद्यापि श्रवणपुटकैः कूणिताक्षाः पिबंति १९ तेस्त
रात्मगुणैर्येन त्रिलोक्यास्तिलकायितं तस्मादस्मिसुतो जातो जाड्यपात्रं त्रिविक्रमः २० सोऽहं हंसायितुं
मोहाद्बकः पंगुर्यथेच्छति मंदधीस्तद्वदिच्छामि कविवृंदारकायितुं २१ भंगश्लेषकथाबंधं दुष्करं कुर्व
तामया दुर्गास्तरीतुमारब्धो बाहुभ्यामेभसांपतिः २२ उत्फुल्लगल्लैर्■रालापाः क्रियंते दुर्मुखैः सुखं जा
नाति हि पुनः सम्यक्कविरेव कवेः श्रमं २३ संगता सुरसार्थेन रम्या मेरुचिराश्रया नंदनोद्यानमालेव स
स्यैरालोक्यतां कथा २४ उदात्तनायकोपेता गुणावद्धमुक्तका चंपूः श्वहारयष्टिश्च केन न क्रियते हृदि

३

२५ अस्ति समस्तविश्वंभराभोगभारस्य स्थलामलीलायमानः। समानः सेव्यतया नाक[illegible]लोक
स्य। ग्राम्यकविकथाबंधइव नीरसस्य मनोहरः भीमइव भारतालंकारभूतः कांताकुचमंडलस्पर्शइ
वायरणीः सर्वविषयाणां। अनधीतव्याकरणइवादृष्टप्रकृतिनिपातोपसर्गलोपवर्णविकारः पशु
पतिजटाबंधइव विकसितकनककमलकवलयोच्छलितरजःपुंजपिंजरितराजहंसावतंसया प्रचु
रचरच्चकोरचक्रवाककारंडवमंडलीमंडिततीरया भगीरथभूपालकीर्त्तिपताकया स्वर्गगमनसो
पानवीथीयमानरंगत्तरंगया गंगया पुरापसलिलैः प्लावितश्चंद्रभागालंकृतैकदेशश्चाासारः स
कलसंसारचक्रस्य शरणपः पुण्यकारिणां आरामो रामणीयककदलीवनस्य धाम धर्मस्य।
आस्पदं संपदां। आश्रयः श्रेयसां आकारः सर्वव्यवहाररत्नानां आचार्यभवनमार्यमर्यादोपदे

रामः०

३

शानां। अपरीवर्त्तो नाम देशः। यस्मिन्ननवरतधर्मकर्मोपशांतसमस्ताधिव्याधिव्यतिकराः पुरुषा
पुषजो। विनयः सकलसंसारसुखभाजः प्रजाः। तथाहि। कुष्टयोगो गांधिकापनेषु स्फोटप्रवादो वैद्याकर
णेषु। सन्निपातस्तालेषु। ग्रहसंक्रांतिर्ज्योतिःशास्त्रेषु भूतविकारवादः सांख्येषु जन्यत्तिर्यिषु गुल्मप्र
ढिर्वनभूमिषु। गलग्रहो मत्स्येषु गंडकोत्थानं पर्वतवनभूमिषु। शूलसंबंधः स्कंदादिकायतनेषु न प्रजा
सु। यत्र चतुरंगोपशोभिताः संग्रामा इव ग्रामाः। तुंगसकलभवनाः सर्वत्र नगा इव नगरप्रदेशाः। सदाच
पु रणामंडनानि नूपुराणीव पुराणि। सदानभोगाः प्रभंजना इव जनाः। प्रियालपनसाराण्युपवनानीव वचना
नि। विटपिहिता घटिका इव वाटिकाः। निर्वृत्तिस्थानानि सुकलत्राणीव स्नुहेत्राणि सत्राणि च जला
विलक्षणाः पशुपुरुषा इवाप्रमाणास्तडागभागाः। कुपितकपिकुलाकुलितनलं केशरकिंकरा इव

४

भस्मकुंभकरोघनस्तनानांकृपाणीपीवरोधसःसरितइवगावःसतीव्रतापदोषाःसर्पश्चतयइवकुलस्त्रियः
यत्र च मनोहारिसरसदंदशास्त सुरूपराणिहिरानाम्याधिष्ठिताः कादंबरीगंधर्वधा इव दृश्यमानबहुव्रीहि
पः केदाराः ॥ किंबहुना नास्ति सा नगरी यत्र न वापी न पयोधरा दृश्यते न च यत्र स्त्री न वापी न पयोधरा
२६ अपि च ॥ भवंति फलानि मा सिद्ध्वृत्त शाखा विपल्लवाः जायंते न तु लोकस्य कदापि च विपल्लवाः
२७ यत्र च सौराज्यरंजितमनसः सकलसमृद्धिवर्द्धितमहोत्सवपरंपरारंभनिर्भराः सततमकुलीनकु राम०
लीनाः प्राप्तविमानमप्राप्तविमानभंगाः कतिपयवसुराजितमनेकवसवः समुपहसंति स्वर्गवासि ४
नं जनं जनाः । कथं च स स्वर्गलोकान्न विशिष्यते । यत्र गृहे गृहे गौर्यस्त्रियो महेश्वरो लोकः सश्रीका
हृदयः पदे पदे धनदाः संति लोकपालाः केवलं न सुराधिपो राजा । न विनायकः कश्चित्ता यत्र च लता

संबंधः कलिकोपक्रमस्य पादपेषु दृश्यते न पुरुषेषु यत्र च मरकवार्त्ता परमहिमोपघातस्य तुहिनाचल
स्थलीषु श्रूयते न च प्रजासु यस्य नीतिमत्पुरुषाधिष्ठितोप्यनीतिः सर्वदोप्यवदसंकुलः कारूपप्युतोप्य
गतरूपशोभः पत्रचगुरुव्यतिक्रमेन तत्र राशयः ।मात्राकलहं तेरवणालिकाः ।मित्रोदये द्वेषमुलूकाः
अपसत्यागं कोकिलाः वंधजीवघातं ग्रीष्मदिवसाः कुर्वंति न प्रजाः किं बहुना देशः पुण्यतमो देशः
कस्यासौ न प्रियो भवेत् युक्तो नु क्रोशसंपन्नैर्योजनैर्गिवयोजनैः १८ तस्यां विषयस्य मध्ये निषधो ना
मास्ति जनपदः प्रथितः ।तत्र पुरी पुरुषोत्तमनिवासयोग्यास्ति निषधेति १९ जननीति मुदितमनसा सततं
सुस्वामिना कृतानंदा सा नगरी नगतनया गौरीव मनोहरा भाति २० यस्यामभ्रंलिहेंद्रनीलसालशि
खरमहन्ति सततांशुजालबालतृणशाद्वलांकुराग्रग्रासलालसाः सवलंतः रवेर्हयं ति मध्यं दिने सारथिं

५

रविरथतुरंगाः।यस्यां च।स्फाटिकमणिशिलानिबद्धभवनप्रांगणागतासु संचरद्रोहिणीचरणालक्तप
टयेक्षिषु निपतंति निर्मलसलिलाभ्यंतरनरक्तरुणारुणाकमलकोशन्नयामुग्धमधुपपटलानि।यस्यां
च विविधमणिविनिर्मितवासभवनभव्यभित्तिषु स्वच्छासु स्वां छायामवलोकयंत्यः कृतापरस्त्री
शंकाः कथमपि मत्यानीयंते प्रियैः प्रियतमाः।यस्यां च दिव्यदेवकुलालंकृताः स्वर्गा इव ग्रामाः
सततमपांसुवसनाः सागरा इव नागराः।समन्तवारणानि वनानीव भवनानि।सुरसेनाश्रिताः स्वर्भूया
इव कूपाः। अधिकं धरादेशमुन्नासयंतो हारा इव विहाराः।यस्यां च।बहुलसुरगाः सुधावंतो दृश्यंते
अंतः प्रचुराः प्रासादा बहिश्च वारगोष्ठाः।सुशोभितरंगाः समालोक्यंते अंतः संगीतशाला बहि
श्च केलिदीर्घिकाः।बहुधान्यनिरुद्धाः कथमप्यधिगम्यंते अंतः पण्यपरिस्त्रियो बहिश्च क्षेत्रभूमयः

रास० न्नि

५

नानामुक्ताविभूषणाःशोभंतेअंतःसभावहिश्चसहकारवनराजयःसौरभोर्गंधिकप्रसाराविराजंतेतंतर्विपण
योबहिश्चसलिलाशयाः।किंबहुनाभ्रमयोवहिरंतश्चवानारामोपशोभिताःकुर्वंतिसर्वदापत्रविचित्रव
पसामुदं ३१ यस्यांच।भक्तभाजोदेवतायतनेषुदेवताःसंसन्निधानादृश्यंतेहट्टेषुचववणिग्जनाः।अ
ह्नरसावधानाःकविगोष्ठीषुकवयोविलोक्यंतेद्यूतस्थनेषुद्यूतकाराः।कांतरागप्रियाःकरिणोराज
द्वारेषुसंचरंतिवेश्यांगणेषुचभुजंगाः।यस्यांच।चतुरुदधिवेलाविराजितसकलत्वनिनांधनिनांधनेषुदा
नविच्छि[illegible]चूडामणेर्गोमणिकर्मनिर्मितहर्म्यपरम्परतयासुरपतिपुरीपराभवकारिण्यां।अव्ययी
भावोव्याकरणोपसर्गेषुनधनिनांधनेषु।दानविच्छित्तिरुन्माद्यत्करिकपोलमंडलेषुनत्यागिगृहेषु
।भोगभंगोभुजंगेषुनविलासिलोकेषु।स्नेहक्षयोरजनिविराम[illegible]विरमप्रदीपपात्रेषुनप्रतिप

धरा

न्नजनहृदयेषु।कूटप्रयोगोगीततालविशेषुनव्यवहारेषु।प्रकृतिकलहोवैयाकरणछात्रेषुनस्वामि
भक्तेषु।स्थानकभेदश्चित्रेषुनसत्पुरुषेषु।किंबहुना।त्रिदिवपुरसमृद्धिस्पर्द्धयामांनियसांसुसमश्न
शिखाग्रघायह[illegible]नाटमंडलाभिलषणीयकांतयःकुंतलाःश्लाघनीयानासिकाभामनु
हस्तवस्तीकःसोमालिकालेकास्यमध्यदेशःभमकाश्चितकामकोविविलासःकांचीदेशः।किंबहु
ना।यस्याःकृष्णागुरुचंदनामोदबहुलकुचाभोग[illegible]ग्रंथिनद्धाः।नभसिपवनवेल्ल
हृत्सद्धिःपरममिवबहंत्योवैभवे[illegible]वैजयंत्यः ३२ अपिच।चार्वीसदासदाचारसज्जसज्जनसे
विता।।नगरीनगरीयस्यासंपदासाविवर्जिता ३३ तस्यामासीन्निजभुजयुगलबलदलितसकल
वैरिवृंदसुंदरीनेत्रनीलोत्पलगलद्बहलबाष्पपूरप्लवमानप्रतापराजहंसः सकलजलनिधिवेला

[margin: ६ 6 राम० त्पल्लवे ६]

क्षि

वननिखातकीर्त्तिस्तंभभूषितभुवनवलयः। वसुंधराभोगइववहुधारणात्क्षमः। प्रासादइववनं[illegible]

[illegible]वा[illegible]सुधाहारी। रविरिवानेकधामाश्रयः। दनुजलोकइवसदानवः स्त्रीजनस्य। वसिष्ठइवविश्वा

मित्रत्रासजननः। जनमेजयइवपरी[illegible]तनयः। परशुरामइवपरशुभासितः। राघवइवालघुकोदं

डभंगरंजितजनकः। सुमेरुरिवजातरूपसंपत्तिः। तुहिनाचलइवपुण्यभागीरथीसहितः चिंताम

णिः प्रणयिनां। अग्रणीः सांग्रामिकाणां। आदर्शो दर्शनीयानां। उपाध्यायो ध्ययनविदां। आचार्यः

शौर्यशालिनां। उपदेशकः शस्त्रशास्त्रस्य। परिवृढो दृढप्रहारिणां। अग्रगणः पुण्यकारिणां। अपश्चि

मो विपश्चितां। आपाश्चात्यात्स्या[illegible]वेगेन। अचरमश्चानुयाचापारिणां। अपर्यंतभूभाराधारस्तंभी

भूतभुजकांडकीलितशालभंजिकायमानविजयश्रीः वीरसेनसूनुः समस्तजगत्प्रासादशिरः शेख

रीभूतकांतकीर्त्तिध्वजः राजा राज्यलक्ष्मीकरेणुकाचापलसंयमनशृंखलः खलहृदयकंदलदावानलो न
७ लोनाम पर्य्येंदुकुंदकुमुदकांतयः सकलकरणोपि यातिशयो गुणाः सततमेकब्रह्मांडसंपुटसंकीर्ण
निवासव्यसनविषादिनः पुनरनेकब्रह्मांडकोटिघटनामभ्यर्थयमानाइव भगवतो विश्वसृजः कमल-
संभवस्य करौलनगास्वलोकमधिवसंतिस्म । यस्मिंश्च राजनि जनितजनानंदे नंदयति मेदिनीं । गीतेषु जा
तिसंकराः । तालेषु नानालयभंगाः । नृत्येषु विषमकरणप्रयोगाः । वाद्येषु दंडकरमहमाः पुण्यकर्मारं राम०
भेषु प्रबंधासारिद्युतेषु पाशप्रयोगाः । पुष्पितकेतकीषु हस्तच्छेदाः । न्यग्रोधपादपेषु पादकल्पनाः । कंबु ७
कमंडलेषु नेत्रविकर्त्तनानि न प्रजानामासन् ॥ यस्य कोप्यन्यादृश एव लोकपालः । तथाहि । अपूर्वोवि
बुधपतिः । अरक्तकरो धर्मराजः अजघन्यः प्रचेताः । अनक्तरो धनदः । येन च प्रचंडदोर्दंडमंडपमंडलीवि

श्रांतविजयश्रिया अवगोत्पलदलायमानमानिनीमानलुंटाकलोचनेन पृथ्वी प्रिया कामरूपधारिणी
सा सुखेन बुभुजे। यस्याः सकलजनमनोहारिविशेषकं पृथुललाटमंडलं। अभिलषणीयकांतयः
कुंतलाः। श्लाघनीयो नासिकाभागः। बहुलवलीकः सरोमालिकालंकारश्च मध्यदेशः। प्रकटितका
मकोटिविलासः कांचीदेशः। किं बहुना। यस्याः कृष्णागुरुचंदनामोदबहलकुचाभोगभूषणान्नृत्य
तीवांगरंगे रमणीयतया निरुपमानवयौवनश्रीः॥ किंचान्यत्। अन्य एव नवावतारः स कोपि पुरुषो
त्तमः यो क्षमो रोगी स्यात् स्तोति अमी न अमी अनमी नमस्यति श अनिति नमी नमी न नृपदूषितः। नांगीकृ
त विश्वंभराभारोपि कूर्मीकृतात्मा। न वराहवपुषा क्लेशेन पृथ्वी बभार। न च नरसिंहः समुच्छिन्नहिरण्य
कशिपुः। न बलिराजबंधनविधौ वामनो दैन्यमकरोत्। नापि रामो लंकेश्वरश्रियमपाहरत्। न बुद्धः क

ल्लिकुल्लावतारकारी॥किंबहुनाधन्यास्तेदिवसाःसयेषुसममहूपालचूडामणिणाकालेर्कीर्तिंप्रसु
८ ङ्गितमहीविश्रांतकीर्त्तिर्नेल्लः॥लोकास्तेपिचिरंतनाःसुकृतिनस्तद्रूपंकेरुहेयैर्विस्फारितनेत्रप
8 त्रपुटकैर्लावण्यमास्वादितं ३४ अपिचयेकुंदधवलयशःसमस्तभुवनैःकर्णावतंसीकृतायैःसर्वत्र
गोल्लाकपेवल्लिगवित्तैर्दिग्भित्तयश्चित्रिताः।येवंलुहृद्दिकल्पितैरपिवयंहर्षेणरोमांचितास्तेषां
पार्थिवपुंगवःसमहतामेकोगुणानांनिधिः ३५ यस्यचयुधिष्ठिरइवनकाचिदपार्थोवचनक्रमः।
मरुमंडलमिवापापेमानसंमहानसमिवसूपकारसारंकर्म्म।कार्मुकमिवसत्कोटिगुणोदानं।दान
वकुलमिवहृष्टवृषपर्वोत्सवंराज्यं।राजीवमिवभ्रमरहितंसर्वदाहृदयं यश्चपरमहेलाभिरेतोप्य
पारिदारिकः।शांतनुतनयोपिनकुरूपयुक्तः।किंबहुना।सदाहंसाकुलेविभ्रमानसंप्रचलज्जले॥

लोकगि
राम०
नं ८

भूभृत्वा यो यिनोयाति यस्य साम्यं हिमाचलः ३६ अपि च॥ न तत्त्रभूः तत्र कुलप्रसूतैर्युक्तो न भोगैः ख
लु भोगभाजः। सुजातरूपोपि न याति यस्य समानतां कांचनकांचनाद्रिः ३७ तस्य च महीपतेरस्ति समग्र
शास्त्रिस्तंभः सकलस्मृतिशास्त्रशासनाहृरमालिकानां। न्यग्रोधपादपः पुण्यकर्मप्ररोहाणां। आक
रः साधुव्यवहाररत्नानां। इंदुः पार्थिवनीतिज्योत्स्नायाः। कंदः सकलकलांकुरकलापस्य। सागरः स
मस्तपुरुषगुणमणिगणानां। आलानस्तंभश्चपलराज्यलक्ष्मीकरेणुकायाः सकलभुवनव्यापा
रैकधुराधारः सुधांभोनिधिडिंडीरपिंडपांडुरयशः कुशेशयखंडमंडितसकलसंसारकासारः। सर्व
गीकृतसमस्तपार्थिवानुजीवी। जीवितसमः प्राणसमः हृदयसमः शरीरमात्रभिन्नो द्वितीय इवात्मा
कुलक्रमागतः। संक्रांतिदर्पणः सुखदुःखयोः। स्वभावानुरक्तः शुचिः सत्यपूतवाक्। कृतज्ञो ब्राह्मण

सालंकायनसुतः श्रुतशीलो नाम महामंत्री॥ मंत्री च मित्रं च सुहृत्प्रियश्च विद्यावयःशीलगुणैः समानः
।बभूव भूपस्य समस्तसत्त्वविश्राविविश्वंभराभारसहःसहायः ३८ ब्रह्मणोपि ब्रह्मवित्तापहारी स्त्रीयुक्तोपि प्रा
पशो विप्र[illegible] पुत्रः।सद्वेषोपि द्वेषनिर्मुक्तचित्तः को वा तातः कुत्र पश्यते त्र पतेद्वा ३९ अथ स पार्थि
वस्तस्मिन्नमात्यजनपरिवृढे प्रारूढमंत्रिणि तृणीकृतसर्वविषयरसे राज्यरागाजनेनेजन
नीसमानेजनस्य सर्वोपधाशुद्धबुद्धौ निधाय राज्यप्राज्यचिंताभारमभिनवयौवनारंभरमणीयरम्य
रमणीजननयनहृदयप्रियेप्रियंगुमंजरीभासि जितमदनमहसि स्मितपहसितसुरासुरसौभाग्यय
शसि विस्मयविस्मापितसमस्तजनमनसि लसल्लावण्यपुंजपराजितसमुद्रंभसि कांतिकटा
ह्रितचंद्रमसि वयसि वर्त्तमानो मानितमानिनीयौवनः सर्वस्वः स्वयमनवरतं सकलसंसारसुखसे

दोहमन्वभूत्॥ म्यथाहि॥ कदाचिदनुत्पन्नविषमरणभयो गरुड इवाहितापकारी हरिवाहनविलासमकरो
त्। कदाचिच्चंद्रमौलिरिव मदनवाणासनानिमुक्तशरसंछादितायां पर्वतभुवि विजहार। कदाचिदच्युत इ
व कमलाकरावगाहनोत्पन्नपुलककोरकिततनुरनंतभोगभोक्सुखमन्वतिष्ठत्। कदाचिन्नलिनयो
निरिव राजसभावस्थितः प्रजाव्यापारमचिंतयत्। कदाचिन्मयूर इव कांतोन्नमत्पयोधरमंडलीविलासे
न हर्षमभजत्। कदाचिन्नक्षत्रराशिरिवाश्विन्यासेन यासहितो मृगानुसारी बहुशष्पवनमार्गे बभ्राम। कदा
चिदंजनेय इवाहवविनोदमन्वतिष्ठत्। कदाचिद्वानरेश्वर इव सुग्रीवो वैदेही त्रिभुवनास्मा लघुकाकुत्स्थसा
थिनः प्रार्थना क्रियतां सफलेति वानरपुंगवानादिदेश॥ कदाचिन्मकरकेतन इव सुमनसो मार्गणान्विधा
य स्वस्य गुणां करोपूरी चकार। कदाचिदंभोनिधिरिव वाछेस्तननाभिरम्याः कृत्तो निमिषनयनविभ्रमाः सकंद

१०न
10

पीः सिषेवे वेलाविलासिनीः। कदाचिद्दशरथश्चापो व्यायां पुरिस्थितः सुमित्रोपेतोरमभारारामभरतप्रे
ह्लोणो नहृणामाह्लादमभूत् एवमस्य सकलजीवलोकसुखसंतानमनुभवतो यांति दिनानि। अथ कदा
चिदुन्नमत्पयोधरभरपतद्धारावलीविराजिताः कमककमलपत्रश्यामतिवाहनेपासादलकांतनयनाः सु
रचापचक्रवक्रभ्रुवो विद्युन्मणिमेखलालंकारधारिण्यः सिंजानामुक्ताहंसकाः प्रोठकेरणसंचारहा
रिण्यः कंप्रकंधराः तिरस्कृतशशांककांतिकलापाब्दमुखमंडलाः सकलजगज्जेगीयमानगुणग्रामम
नुरूपलावण्यराशिराजिते राजानमवलोकयितुमिवावतरंति स्म वर्षांगनाः। यत्र। आकर्ण्य स्मरयोग्यका
ल्यपटहं जीमूतनूं ध्वनिं नृत्यान्के किकुटुंबकस्पर्धतं मंद्रां मृदंगक्रियां। उन्मीलन्नवनीलकंदलदल
व्याजेन रोमांचिता हर्षेणेव समुच्छ्रितान्वसुमती दध्रे शिलीध्रध्वजान् ३२ अपि चापरौः कराणुदायिते

नत

राम०
१०

न्तेवरसप्राग्भारविस्फारितैः शृण्वंतोमधुरंध्रकमंडलमिलन्मेघावलीगर्जितं शाखाग्रग्रथमानसौरभभ्रम
द्भ्रांतालिपालिध्वजास्तोषेणाववहंतिपुष्पपुलकंधाराकदंबद्रुमाः ५० अथक्रमेणानीरंनीरजनिर्मुक्तं
नीरजस्कंभुवस्तलं ॥ जातंजातिलतापुष्पगंधांधमधुपंवनं ५१ अपिच। धुतकदंबकदंबकनिष्पतन्न
वपरागपरागममंथराः हृततुषारतुषारत्तिरागिणांप्रियतमामरुतोमरुतांवपुः। ५२ ततश्चतिरस्कृत
नरशिरात्विषिविगलद्धारिविश्रुषिशांतचातकतर्षिनिवीणावारणावपुषिमानिनीमानग्रहग्रंथिमुषिज
नितजवासककुषिविरहिवध्वविधूविद्विषिवर्द्धितमंडूकतर्षिमुषितचंद्रमसिविद्रुणापंकजसरसिला
धीनप्रियप्रेयसिप्रोषितकलहंसवयसिनष्टनक्षत्रमंडलमहसिमेचकितनभसिनिःपतन्नीपरजसि
स्फुरत्कुटजकुसुमरजःपुंजपिंजरिताष्टदिग्भागभासिभासुरसुरचापचक्रभ्रूतिमप्रमदहृतिनिपष्ठुके

११
शु
मा
चा

तकीगंधपानमत्तमधुकृतिमहिषश्रेणाघट्टतिविस्तरत्सरितिशाद्वलहरितिविद्योतमानविद्युतिवहत्मंदमे
घंकरमरुतिहृष्यत्कृषाणायाषितिप्रोद्भूतभूरुहिदरिद्रुनिद्रुहिसगर्वेगोदुहिकदंवस्तंबालंबिम
धुलिहि■मुदितमदनादृहासायमानघननादमुचिपच्यमानजंबूफलशष्पमलिनवनांतरुचिनववन
राजिरचितयात्रसार्थें■चिश्रूयमाणमदमधुरमयूरवाचिविनिद्रकोशातकीशालिनिपृथ्विकाजालि
निनवमालिकालिनिनीपरजःपुंजमत्तालिनिवंजुलमंजुलमंजरीरजःपुंजमंजुगुं■हिंहिंरेरहंदारमे
दानंदकंदसंदोहोल्लासिनिविदलकंदलभाजिभिन्नाहराहुभितपरिव्राजिशांतसारंगरजिनीडनिर्मो
णाकुलवल्लिभुजिसांद्रेंद्रगोपयुजिश्चोतत्तमालधाराग्रहसदृशिशय्यामायमानदशदिशिदिवापिश्र
यमाणारजनिशंकाकुलचक्रवाकचक्रतुणिर्षघकटसं■रुधिपञ्चवितवीरुधिविश्रांतजिष्णुस्मापा

राम• मूह:
११

श्री

त्नपुधिन्नीरोत्तरस्तुधिक्षीरसमुद्रनिद्रागावारावाहुछि दिसिंधुरोधोभिर्द्दिवदहनन्नुदिविरहिमनस्कारि
जनिनजनमुदिता पिछछायानुछेदिनि छन्नकुटीमध्यबध्यमानवाजिनि विकसितवकुलवनविराजि
निसीरसीमंतितग्रामसीमनि विजयमानमनोजन्मनि जाते जगज्जीविनि जीमूतसमये कदाचिद्दातं भसि
द्दिवसे मृगयावनपालकः प्रविश्य राजानं विज्ञापयामास देव। किं स्यादंजनपर्वतः स्फटिकयोर्हुंहुंरध
द्दीर्घयोरंभोमेदुरमेघ एष किमुत श्लिष्यद्बलाकाद्वयः। भ्रूनः किंतु करेणाकुंजर इति भ्रांतिं समुत्पादय
न्दंष्ट्राद्वंद्वकरालकालवदनः कोलः कुतोप्यागतः ४३ ततश्चासौ। भिंदन्कंदकसेरुकंदलमतः स्थि
ण्डप्रदेशान्सुवोभंजन्नंजनशैलशृंगसदृशः फुल्लल्लतामंडपान्। मंदं मंदरलीलया [illegible] सदृशो मथ्नंश्च
लीलासरः क्रोडः क्रीडति भीषयन्निव भवत्क्रीडावने रक्षकान् ४४ ॥ राजा तु तदाकर्ण्य चिंतितवान्

९

क्रिः २

छाछैः शुकपिच्छगुच्छहरितैं [illegible]लावनांतास्तरोः सेव्याः संप्रतिसांद्रचंद्रकिकुलैरुत्तांडवैर्मडिताः ॥ येषु हीर

विपांडुपल्लवलपयःकल्लोलयंतो मनोक्वाताविांतिविनिद्रकेतकवनस्कंधे लुठंतः शनैः २७ माघंतिचत्ते

षु संप्रति [illegible] थिनस्तघुज्यते विहर्तुं इत्यवधारयन्नाहूय बाहुकनामानं सेनापतिमादिदेश ॥ भद्र द्रुतम

नुष्ठीयतामहूवचनं समादिश पंतां क्रत्तवेरि विपत्तयः पत्तयः पर्याशंपतां मनस्तुरगास्तुरगाः सज्जीयंतां नि

जवेगविनिर्जितमातरिश्वानः श्वानः समारोप्यंतामपनीताहिताएं षिधनूंषि गजेंद्रो निर्मथितपूयपाशाः

पाशा इति । अथ मौलिमंडलमिलन्मुकुलितकरकमलयुगलेन सेनापतिना यदाज्ञापयति देव इत्य

भिधाय त्वरयात्तथा कृते सति । स्वयमपि निर्मासं मुखमंडले परिमितं मध्ये लघुं कर्णायोः स्कंधे बंधुर

मप्रमाणमुरसि स्निग्धं चरोमाङ्गेषु ॥ पीनं पश्चिमपार्श्वयोः पृथुतरं पृष्ठे प्रधानं जवे राजा वाजिनमारु

रोहसकलैर्पुस्तकंप्रशस्तैर्गुरोः ४६ अरुह्य चक्रमेणाकार्दमिककर्प्पटावनद्धमूर्द्धजैर्द[illegible]रखंडपाणिभिः
क्रूरकर्मोचिताकारैर्वागुरावाहिभिरनंतैः कृतांतदूतैरिव पाशहस्तैः पापर्द्धिकैरनुगम्यमानो दूरादुन्न-
मितकंप्रकंधरैस्त[illegible]करणसंपुटैरकांडोड्डीनप्राणैरिव प्राणिभिराकर्ण्यमानहर्षितहयहेषारवः प
वनप्रकंपिततरुशाखाग्रपल्लवव्याजेन दूरादेवोत्क्षिप्तहस्ताभिरुड्डीयमानशकुनिकुलकोलाहल
छलेन भयान्निवार्यमाणा इव वनदेवताभिः अभिमुखागतैरुन्मिषत्तरुणपुष्पप्रकरमकरंदबिंदुव
र्षावाहिभिर्वनविनाशशंकितैरर्घमिवोपपादयद्भिरुपरुध्यमान इव वनमारुतैः उन्निद्रसांद्रकुसु-
मकेसरांकुरजालजटिलाभिर्भयाद्धूतरोमांचप्रपंचाभिरिवोद्भ्रांतभृंगांगनारवगद्गदरुदितेनाति
थिध्यमा[illegible] इव वनवीरुद्भिः उद्भिन्नभास्वदमंदकंदलावलोकनेनानंद्यमानः श्वानुगतोप्य श्वानुगतः

१३क
13

सगजमप्यगजंतहूनमासमासादिततश्च केचिद्दुर्घत्परस्थधागणापतयः केचित्दृष्टसिंहिकासुतविक्र

माः शशधराः केपिपाशपाणयो जंबुकादिरूपालाः। केपि हरिमार्गानुसारिणो बलभद्राः केपि चक्रया

णायो मधुसूदनाः केपि शिवागमानुवर्त्तिनो रौद्राः केप्याहिताग्नयो विप्रलोकाः केपि खंडितांजनक्षर

प्रवालाः प्रभंजनाः केप्युत्खातदंतिदंतमुष्टयो निस्त्रिंशास्तस्य भूपतेराकुलितरवा पदाः पदातयो

वनं रुरुधुः। ततश्च तैः क्षिप्यंते विकलमांवननिकुंजाः कुंजराश्च भिद्यंते ऽनेकधारया पातिनो खड्गाः ख

ड्गिनश्च कृष्यंते कूजंतः कोरंडुरंडागंडकाश्च विक्षिप्यंते परितः शराः शरभाश्च भज्यंते तरवस्तरक्ष

वश्च त्रसनेन च पतंति पीवरा वराहाः सीदंति दंतिनो विरसं रसंति मातंकाः रंकवः प्रकाशैः शैलेभ

यादोराहतिरोहिताः शरसंघातघूर्णिता यांति महीमहिषा दुर्गमाश्च पतंति तरलितनेत्रा नेत्रकाः तमि

राम०
१३

द्वि ततरंतरंतीवास्यंतंतोनभसिनिजजवविनिर्जिततुरंगाःकुरंगाः।तत्रचव्यतिकरे।जाताकस्मिकविस्म
यैःकिमिदमित्याकर्ण्यमानःसुरैःसंत्रासोक्षि[illegible]तकर्णातालवलनान्दिग्दंतिनःकंपपवा।जंतूनांजनित
ज्वरःसमृगयाकोलाहलःकोप्यभूद्येनेदंस्फुटतीवनिर्भरभृतंब्रह्मांडभांडोदरं ४७।राजेप्येकशरप्र
हारपातितमत्तमातंगःसर्वतोविहारिहरिहरिणाशशशबरवराहहननहेलयाविचरन्नितस्ततस्तरुगात्तर नस्त
र्थ तमालमंजरीजालनीलोद्भूषितस्कंधकेसरमूर्धस्त[illegible]कर्णसंपुटमश्वचक्रापकुष्यंतमाघूर्णितघोणाम
ध नवरतकृतघनघोरघर्घररवमुन्निमपा[illegible]गुच्छमभिमुखमेकस्मिन्नतिसांद्रभद्रमुस्तास्तंबभाजिपंकि
लपल्वलप्रदेशेनंस्तकरमपरमिवदवदहनदग्धाद्रिमद्राक्षीत् दृष्ट्वाचरचितशरसंधानलाघवो
राघववद्वराहंसस्वरस्यतस्योपरिपरिणद्धविविधपत्रैःपत्रिभिरभिववर्ष॥तत्रचव्यतिकरे।किम

श्वः पार्श्वे पुरुषावनचतुरः किंतु नृपतिः शरासंं चलत्तैश्च स्खलितत्तरकराक्लष्टधनुषा। किमालोलः कोलः प
रित्यक्त शरः शौर्यरश्मिकोनजानीमस्तेषांक इहनिपुणोवरापतइति॥ ४८ अपिच। अजनिजनितप
थ्वीमंडलोत्पातकंपंकिमपिचलितशैलंद्वंद्वमेतद्वयोस्तत॥ स्खलिततुरगवेगोविस्मयेनैषय
स्मिन्दिनपतिरपिशोयोम्बर्यमार्गीबभूव ४९ अथकथमपिनाथंप्रोथिपृथस्यहत्वाज्ञी
तइवविशालेसालसः सालमूलेसुखमभजतराजे[illegible]राजमानःश्रमाभःकराकलितकपोलो
लोत्तलोल्लालकेन ५० तत्रचस्थितंश्रममुकुलितनयनारविंदंमंदांदोलयंतःकुसुमतरूत्त
रलयंतःशिखिशिखंडमंडलानिताडवयंतस्तरुलतापल्लवनिवहान्वहंतोनिर्झरशीशिरशी
करनिकरेनकरालयंतःकुटजकुसुमलानिमकरंदबिंदुमुचोमंदमंदमानंदयामासुःकंपितलो

राम०
१४
ह्र

१५त

पवनाः पवनाः॥ अनंतरमनवरतकरालकालकौलेयककुलकवलनाकुलितकोलकरिकुरंगकंठी
रवकिशोरएषप्रधाविते परितः परिजने जनितविविधमृगवधव्याधीन्व्याधान्निवारयितुमिवांतरांत
राप्रसारितकरे मध्यस्थतां गगनवर्तिभगवति गभस्तिमालिनि सहसंवर्द्धितमृगविनाशशोकभरादि
ववनवीरुधां पतत्सु पुष्पलवेषु वनेभ्यो बाष्पेष्विव मध्याह्नोष्मा विलीनमकरंदबिंदुषु। अपमार्गोत्सुच
वनदेवतानां वनविमर्दोपालंभेष्विव तत्तरुषंडोड्डीनविविधविहंगविरुतेषु विघटितार्भककुरंगकु
टुंबिनीकरुणाकूजितव्याजेनान्यापमिव पूत्कुर्वंतीषु च वनस्थलीषु ततस्ततः संचरच्चडुलतरतुरंग
खुरशिखोत्खातधरणीमंडलाद्विनाशवार्त्तां गगनचरेभ्यः कथयितुमिवोत्पतितेऽम्बरतलमकृतपा
रिश्रमो मूर्छितइव पुनः पातति भुवि भवनपरावृतपतत्रिपत्रधूसरे धूलिपटले समकंपकपिकला

१५ ॥ ध्रुं ॥ राम० ॥ १५

पोल्लसन्नलुलिततरुणतरुमंजरीपुंजनिकुंजाहृदुहृजितेमंजुगुंजितनिवनांतरमुच्छ्वलितेचंचलचंचरी
कचक्रवालेचंक्रमणाक्रमेणाचसंपन्नेसमस्यश्रमावसरंतस्यैवसालद्रुमस्याधस्तात्स्थितेषुश्रमक्षा
जिराजन्यकस्मात्कुतोपि॥ वल्कलवल्कपिनद्धधूसरशिराःस्कंधेदधद्दंडकंग्रीवालंबितमृन्मणिःप
रिकुथत्कौपीनवासाःकृशः॥ एकःकोपिपटच्चरंचरणयोर्बध्नाध्वगःश्रांतवानायातःक्रमुकत्व
चाविरचितांभित्वापटीमुद्वहन् ५१ आगत्यचराजानमवलोक्यसविस्मयमेषचिंतयांचकार अ
ब्रश्रीसुभगंपुगंनयनयोर्मौलिर्महोस्त्रीपवानूर्णारोमसखेमुखंचशशिनःपूर्णस्यधत्तेश्रियं
पं■पाणितलेगलेचसदृशंशंखस्यरेखात्रयंतेजो■स्यतथायथासजलधेःकोप्येषभर्त्ता
भुवः ५२ तदेवंविधाःखलुमहानुभावामहनीयाभवंतीत्येवमवधार्यपदनुपसृत्य■■स

प्य

स्मिस्वकांतिविनिर्जितमकरध्वजायतुभ्यमित्यवादीत्। राजापि सविस्मयमनामनागुन्नमितमस्तकः
स्वागतप्रश्नेनाभिनंदयतीर्थयात्रिककृतः प्रष्टव्योसि किंच कियद्दूऽद्यापि गंतव्यमुपर्वीविश्रम्य कथ
यकांचिदपूर्विकां किंवदंतीं किंचानेकदेशदृष्टान्तः किलाश्चर्यदर्शिनो भवंतीति नयाकस्मिकदर्शि
नमपूर्वः परिचयः ■■■ःस्वल्पाप्रीतिरिक्तं■मप्याशंकनीयं। अपूर्वदर्शिनोपि नजात्यामरगायोस्व
स्वछतामपह्नुवते। तदेहि मुहूर्त्तमेकत्र गोष्ठीसुखमनुभवाव इत्येनमवादीत्। असावप्यपूर्वकौतुक
कथाकर्णनरसिकः अपत्रपाय एवमित्यभिधाय सुखोपविष्टस्यास्य समीपे स्वयमप्युपविश्य क
थयितुमारेभे। अस्ति स्वर्गसमः समस्तजगतां सेव्यत्वसंख्याग्रणीर्देशो हस्तिनादिसुखस्यातिरत्न
कः स्त्रीपुंसरत्नाकरः। यस्मिंस्त्यागमहोत्सवव्यसनिभिर्दिव्यैरभ्याजैनैरुद्देशाः स्पृहणीयभाव

२८

त्ये

व

१६
10

भरिताकंनोत्सुकींकुर्वते।५२ कथंचासौनप्रशस्यते।यत्रत्रिपुरपुरंध्रिरोधत्तिलकहारिणाहरिविरंचि
चूडामणिमरीचिचक्रचकोरचुंबितचरणनखचंद्ररुचिनिचयेनभगवतासेव्यतपासेव्यतेऽपह
सितकैलासश्रीःश्रीशैलःशूलपाणिना।यत्रचविकचविविधकुसुमविहारसुरभिसमीरणांदो
लितकदलीदलव्यजनवीज्यमाननिधुवनविनोदखेदविद्राणनिद्रालुद्राविडमिथुनसनाथपरि
सराःसरसघननिचुलतलचलच्चकोरचक्रवाककुलकपिंजलमधुरहारीतहारिणायोनाकलोक
कमनीयतांकलयंतिकलमकेदारसाराःसरससहकारकारस्कराः॥काबेरीतीरभूमयः किंबहु
ना अस्त्यस्तिसमस्तरत्ननिधयेश्रीदक्षिणस्यदिशःस्वर्गस्पर्द्धिसमृद्धपत्तनंपत्तद्गोदावरीरोध
सि॥पत्रत्रस्तकुरंगशावकदृशःसंभोगलीलाभुवःसौख्यस्यायतनंभवंतिरसिकाःकंदर्पश

राम०
१६

स्त्रियः ५४ तत्रप्रणतसुरासुरशिरःशोणमणिमरीचिचयकुंकुमानुलेपपल्लवितपादारविं
दयस्यकौंचभिदो भगवतःसुगंधिगंधमादनाधिवासिनःस्कंददेवस्यदर्शनार्थमितोगतवानस्मि।त
स्माच्चनिवर्त्तमानेनकचिदेकस्मिन्नधरोधिन्यग्रोधपादपतलेदीर्घाध्वश्रांतेनश्राम्यतामयाश्रूय
तायदाश्चर्यंमालोकितंमृनिललितपदविन्याससाधुसरससिंधुवेरधूस्कंधमधिरूढोप्रौढसरव
ीसहायप्रांतपतच्चारुचामीकरचामरमरुन्नर्त्तितालकवल्लरीकर्णकुवलयालंकारधारिणी
रुचिररुचिरसंचरच्चरणनूपुरापुरःसरसरणगांधर्विककंठकंदरविनिःसरत्सरसगीतप्रोंखलन
प्रयोगेषुदत्तावधानानेत्रेमनाङ्मीलयंतीध्रियमाणामायूरातपत्रमंडलामंडलितमदनचापचक्र
वक्रभ्रूभ्रूपालपुत्रिकाकापिकापिकुतोपिचलितानदेवन्यग्रोधमंडपच्छायामंडलमशिश्रियत।तां

२

१८त्य

17

षो

एम०

९७

चविन्तोकश्चिंतितवानस्मिविस्मयमानमनाः।किंलक्ष्मीःस्वयमागतासुरिपोर्ईवस्यवक्षस्थलात्को
पात्स्फुरत्तावतारमक[illegible]रोद्देवीभवानीक्षुविशृणामांभोजसदृक्पक्ष्मलचलन्नेत्रामिमांपश्यतोधा
तस्तानकरोषिकिंनवदनेचक्षुःसहस्रंमम ५६।अपिचइंदोःसौंदर्यमास्यंकलयतिकमलस्पर्द्धि
नीनेत्रपत्रेकालिंद्याःकुंतलालीतुलयतिविभवंभव्यभंगैस्तरंगैः।तस्याःकिंश्लाघ्यतेन्यत्सुभग
गुणनिधेःकाप्यपूर्वै[illegible]वयस्याःप्रोष्यत्कंजपंतीजयतियुवजनोन्मादिनीयावनश्रीः ५६ आका
रःसमनोहरःसमहिमातद्वद्भवंतद्वपुःसाकांतिःसचविश्वविस्मयकरःसौभाग्यभाग्योदयः।एकै
कस्यविशेषवर्णनविधौतस्याःसएवक्षमोयस्यास्मिन्नुरगप्रभोरिवभवेज्जि[illegible]ह्वासहस्रद्वयं ५७
सापियथात्वमिदानीमामिहपृच्छसितथाऽद्ययथमिलितंकंचिद्दुदीचीनपथिकंदक्षिणस्यांदिशिप्र।

स्थितमादरेणापृछंती मुहूर्त्तमिव तत्रैव विश्रमितुमारभत। कृतश्चायं मया पितेनन्तस्याः पुरःक
स्यचिद्दीव्यनरपतेः श्लाघ्यमानस्य कथाशेषालापः। तस्मिन्स्मितमुखे पृनिपूपदीर्घभुजद्वये
।।तिधन्यान्यपतनन्येषां कंदर्प्पसदृशोदृशः ५८। किं वहुना। सा त्वं मन्मथमंजरी स च पुंवाभृंगस्तवैवो
चितः श्लाघ्यं तद्भवतोः किमन्यदपरं किंत्वेतदाशास्महे भाग्यैर्योग्यसमागमेन युवयोर्मानुष्यमा
गाकयोः श्रेयानस्त्कविधिर्विचित्ररचनासंकल्पशिल्पश्रमः ५८ तो[illegible]जाने सकः सुकृती नेनतस्याः श्र न
रो वणादेवोद्गच्छद्बहलपुलकांकुरौ[illegible]त्तंभितांशुकायाः पुरोविस्मेरैराववर्णितानन्चमपापिविस्मयविस्म
तविवेकेन केयं कस्य यं कुत्र कुतो वा प्रस्थितेति प्रश्नाग्रहः कृतः केवलमदृष्टपूर्वरूपोत्पन्नाकस्मि
ककौतुकातिरेकास्तमितसमस्तान्यव्यापारैरांकाग्रतया यह निस्पंदनेन बाधेनेव मंठेनेव मूर्छितेनेव

संजातंधनमसिनवविषविघूर्णितेनेवमोहसंसृस्तिंभित्तेनेवगतायामपितस्यांतेनाध्वनीनेनसहतत्रैववस्य

१८ ग्रोधतरुतलेसुचिरमासीत।।नहापुष्पमन्येपकथितःस्ववृत्तांतःतस्यांदिशितपासकलजगज्जेयास्त्वया

अस्मिन्नपिदेशेनिःशेषजननयनकुमुदेंदुनात्वयादृष्टेनदृष्टेयद्द्रष्टव्यंतत्रभद्रमेश्लाघ्यंजन्मजाते

18 कृतार्थेचचक्षुषीसंपन्नःसफलःपरिश्रमराप्रयासःतदिदानींकिमन्यदनुमन्यस्वविषयगमनायमा

मित्यभिधायव्यरंसीत्।।राजाप्यनंतदाकर्ण्यपर्यचिंतितवान्।।स्त्रीमाणिक्यमहाकरःसविषयःयोथोप्य राम०

यंतथ्यवाक्व्यापारोपिविधेर्विचित्ररचनस्तत्किंनसंभाव्यते।।किंत्वाश्चर्यमदृष्टरूपविभवाप्याकर्ण्य १८

मानासतीकौतेत्स्फुरत्तचेतसोपिकुरुतेनाम्नेवनिम्नंमनः ९० तथाहि।।नोनेत्रांजलिनानिपीत

मसकृत्तर्षःस्वरूपामृतंनोनामान्वयपल्लवोपिचमयाकर्णावतंसीकृतःचित्रंचुंबतिचुंबकाश्म

स्थ्य
ल

कमयोयहृदयाह्लादकरस्तदुत्तजितधैर्यमेतदपिमनस्यांमेनोधावति ॥ ६१ ॥ सोयंदुर्लभेष्वनुरागः पुंसामस्व
रमस्वास्थ्यमदेर्गत्यदौ[illegible]मविषास्वादनमाघूर्णनमसाध्वसंकंपनमनात्मविक्रियंपारवश्यमज्ञरंजा
ड्यमनिधनंज्वलनमत्वरग्रहमुन्मादनमवात्याघातमुद्भ्रमणममेनेमोक्षंमहीनश्चातिबंधियमतष्
दृष्टिकमेधत्वमस्खलितमनोरथमनस्तंभनममंत्रश्चावेशः [illegible] सर्वथानमः सुस्थितजनदुर्जा
नोजन्मनेयस्मायेमेवंविधव्यापारइत्यवधारयन्नवतार्यसर्वांगेभ्योभूषणानितस्मैसदयमदात्तस्तेरा
त्तापेःस्थित्वाचकंचित्समयमिमंर्थयथाप्रस्थितंपांथंप्रेषयामास।स्वयमपितत्कालांतरालमि
लितैर्नक्षत्रैरिवसार्द्रमृगशिरोहस्तैःसश्रवणाचित्रहस्तिकोपस्करवाहिभिःपापर्द्धिकपरिजनैर
नुगम्यमानोनिजावासमयासीत्।ततःप्रभृतिच हृद्योद्यानमरुत्तरंगिनसरस्तीरेतरुर्गामधस्त्व

यमनो
म

क्रु
ध्यं

१९

19

त्येन त्यसरोजिनीनवदलप्राये विखिन्नात्मनः। धीरस्यापि मनागमनस्तृणकुटीकोणान्तराले बला
त्सङ्गेनास्पेति विभाव्यते परवशैरङ्गैरनङ्गानलः ६३ एवमस्य पुनरपि तदभिज्ञान् पृच्छतः पान्थसा
र्थान्प्रति पथमथ पूर्नो यान्तितस्यक्रमेण हरचरणसरोजद्वन्द्वमुद्राङ्कमौलेर्मदनमदनिवासावा
सरः प्रावृषेण्यः ६३ इति श्रीत्रिविक्रमभट्टविरचितायां दमयन्तीकथायां हरचरणसरोजाङ्कः
प्रथमोच्छ्वासः॥ अथ कदाचिदवगलदुच्छलत्परिमलमिलदलिकुलाकुलितकुटजकदंब

राम०

कुसुमकर्णपूरस्यन्दकाननासु विश्राम्यन्मदमुखरमयूररसनावलोकलकलकर्कशासु विरलतत

१९

रतरुच्छन्नतालकलितलावणपासु [illegible] विगतहंसद्विजराजिषु पतत्पयोधरासु नी
राशुक्रासु हृद्धासिव गतप्रायासु वर्षासु रतिमकुर्वाणो मदकलकलहंसहासहारिणीषु

त्सुकस्वरूपयामिवागतायां शरदि हरिद्मदगंधसंधानधाविर्त्तकुसुमितसप्तच्छदच्छायापासुविस्फुरंति (सु)

(करा) रोषोद्दूषितकेसरिलकंठेकंठीरवकदंबके गृहदीर्घिकामृणालिकाकांडखंडनविरामरमणीयमुन्न

दत्सु शरत्समयप्रवेशमंगलमृदंगोघिवहंसमंडलेषु स्मरशरनिकरनि[illegible]तेपां थप्रहाररुधिरस्नि (थि)

ग्धरदविंदुसंदोहइवबनस्थलीषु न्मिषत्सुबंधुरबंधूककुसुमप्रकरे[illegible]प्रसरंतीषु शरल्लक्ष्मीप्र

वेशानंदवदनमालासु निःशंकशुककुलावलीषु पूयमाणासु स्मरराज्यविजयघोषणासु पु (राज)

क्ककलमगंधशालि[illegible]पालिकाबालिकाहर्षगीतिषु शरच्छीकटाक्षपूनिर्मलसुनीलनीरजेषु

क्रांतिवर्षावधप्रस्थानसमयपटहेषु दूरगावक्रवाले प्रभात इव घनतिमिरविरामरमणी

ये जाते जलनिधिशायनशापिशार्ङ्गिनिद्राद्रुहि विनिद्रसांद्रसरससरोरुहराजिराजितसरसि शर

त्समयेसमहीपतिःसमासन्नवनविहारिकिन्नरमिथुनेनगीयमानमिदमनश्लीलंश्लोकत्रयमशृणो

२० त्॥धन्याःशरदिसेवंतेप्रोल्लसच्चित्रशालिकान्॥प्रासादान्स्त्रीसखाःपौराःकेदारांश्चकृषीवलाः

20 ६४नमिताःफलभारेणनमिताःशालिमंजरीः॥केदारेषुहिपश्यंतःकेदारेष्वपिनिस्पृहाः६५

प्रावृषंशरदंवापिबहुधाकाशधारिणीं॥विलोकयन्नोत्सुकःकःस्यान्नरोनीरजसंगतां६६अनेन

मृदुमूर्छनानतरंगरंगितान्तरेणाश्रवणपथप्रथमप्रियातिथिनाश्लोकत्रयेणाविषविषमविष राम०

यवैरस्यव्रततिकर्तनकुठारेणादारपरिग्रहपराङ्मुखोपिशृंगारशृंगिशृंगमुत्तुंगमारोप्यमा २०

णस्तदेवोद्यानममंदमंदारमकरंदोन्मादमत्तमधुकरमधुरझंकाररमणीयमुपसर्तुमारभ

त प्रथमसम्मुखप्रेंखितेनचलच्छंदनामोदनंदिनामंदांदोलनवेगविचलत्कुसुमिततरुशिखरेष रसु

८

सुरतश्रमखिन्नकिन्नरीनिबिडतरपरिरम्यमाणकिन्नरनमस्कृतेन क्रीडाकमलदीर्घिकानतरंगोत्संगसंग

न्नरुणानरतामरसरसविसरोर्ध्वहारिणा यौवनमौ[■]दनेषधीर्वे[■]न्नवल्लरीचलनविलाससलास्यलास

केनवनमारुतेनोत्पुलकितनतनुः स्तोकमंतरमतिक्रम्य देवभवद्दीर्घिवधूवदनेव नेचनारंगतरूपशोभे।

मातिगंडशैलस्थलालंकारहारिणि पारोध्रलता:।नागरूचिताश्चंदनपत्रभंगाः।नालिकेरचित्तस्तिल

कोनवा दृष्टिपथमवतरति घनांजनयष्टिकानाभिरम्यानीलतमालकाः नाधरीकृतस्तांबूलीरागः

पल्लवितमतत्तदृश्यपतेशोकजालं इतश्चैभवद्दुरितगरमिवानेकविधवकुलसंकुलं कूपकुलं इतश्च

धूर्जटिजटाजूटइव पुन्नागवेष्टिता वापीपरिसरः इतश्च कुरुसेनेव कृताम्ब[■]महिता चक्रीडासरि

त्पुलिनपालिरिति भंगश्लेषोक्तिकुशलया वनपालिकया निवेद्यमाना निवनविनोदस्यानानिश्चव

भ्मि

श्या

कांचनगिरिरिवसुरचितः क्रीडापर्वत [illegible] दिनप्रबालं बालशालवनं इतश्च ३ तु:

लोकयांचकार ततश्चचलच्चकोरचंचुचंचलचंचरीकचरणचूर्णितचंपककांकुरमरिचमंजरीदलदंतु

२१ रेणावनमार्गेणालोकमतिक्रांतस्तपापुमेरेवंवभाषे देवपुरंदरानंदिनंदनोद्यानस्पर्द्धिनोस्यवनस्य

किंवर्ण्यते । यत्रात्रिजटाश्रयमनेकजटाः स्फुरदेकपुष्पकमनेकपुष्पकाः समुद्रजितराममानंदि

तरामाः समुपहसंति लंकेश्वरंतरवः यस्मिंश्चमत्तमयूरहारिभद्रभुजंगप्रयातं विचित्रंपदंसमहरिणा क्रौंच

प्लुतछंदः शास्त्रइववैतालीयमालिनीशिखरिणीपुष्पिताग्राचदृश्यते विविधाजातिः । यस्मिंश्च रामं०

कभीमार्जुनविनिर्जितानाक्रांतानेकभीमार्जुनाः कोपितेकनकुलानाह्लादितानेकनकुलाः २१

सहदेवैनैकेनस्पर्द्धमानाननेकैः सहदेवैः संगतान्बहुमन्यंतेकुरुवीरान्वीरुधः । किंचान्यद्देवलो

कयत्तुदेवः । पटलमलिकुलानामुन्नमन्मेघनीलं भ्रमदुपरितरूणांपुष्पितानांविलोक्यामदमद

कलकेकानिर्भरोन्नन्नमत्तस्तरलयतिकलापंमंदमंदंमयूरः ६७ अपिच। भ्राम्यद्द्विरेफाणिविकास
भांजिसंयोज्यपुष्पाणिशिलीमुखेषु। इहस्थितः सर्वजग[illegible]धनुः अमंपुष्पशरः करोति ६८ इत

श्चाहरितिहरिणापृथं पृथिकाजालमलकुसुमजमधुविंदुस्पंदसंदोहभाजि। मधुरमधुकरालीगी
तदत्तावधानंलिखितमिवनदूर्वापल्लवानुल्लुनाति ६९ इतोपि। सोयंक्रीडाचलोभव्यलोभव्यसनवर्जितः
यस्मिन्नासन्नसरंगासारंगायतिकिन्नरी। ७० राजतेराजनेनायंसानुनासानुनायकः यस्मिन्निश

इतश्चास्य

म्यगायंतंकिन्नरंकिन्नरंस्मरे ७१ [illegible] जनयतिजलबुद्धिंबाललीलामृगाणामयमिहपटुकांतिः
स्फाटिकोभित्तिभागः इहहरितमणीनामुल्लसंतोमयूखाः सरसनवतृणालीलोभमुत्पादयंति
७२ इयंचागौरवंगौरवंशस्यपर्वतः पर्वतस्यैत भ्रमरीभ्रमरीणामकुरुतेऽकुरुतेननने ७३ अपि

७७

२२

स्थल

चाइहकवलितकंदंकंदरेकंदलिन्यांभुवि विरचितकेलिक्रीडतिक्रोडयूथं।इहसरसिजगर्भेभ्रांत
भृंगेकुरंगाःसरसिसरलयंतःकंधरांकंधयंति ७४ इहपुनरनिशंनिशम्यभिन्नद्रुमसुकुलानिकु
लानिषट्पदानांध्वनिसुखकरणांगानांनिवीणांतत्स्तुगुणांक[illegible]गायंतिंनरेंद्रः ७५ इतश्चक्रीडा
चलैकमलदीर्घिकातीर[illegible]तरुतलमनुसरतुदेवःयत्रच।वहतिनवविकासोल्लासिकिंजल्क
लुभ्यन्मधुकरकृतगीतानर्तयल्लभ्रराजीः वनकरिमदगंधस्पर्द्धिसप्तच्छदालीकुसुमजकणाशा
रःशारदीनःसमीरः ७६ राजानुतेनतस्याःसकललालितवनप्रदेशप्रकटनप्रियालापप्रपं
चेनपरितोषितःसाधुभोसारसिकेसुभाषितमंजरिसाधुग्रहाणपारितोषिकमित्यभिधायस
र्वांगीणाभरणप्रदानप्रसन्नाननांतामकरोत्।इतस्ततश्चसंचरच्चटुलभृंगविहगवेगवेल्लद्दुकु

क्रि

एम०

२२

लचंपकचूतचंदनमंदारामंदस्पंदमानमकरंदबिंदुसंदोहाडंबरिताकांडप्रावृषिप्रलंबतांबूलवल्लीवल्ल
यितनितंबविंबजंबीरजंबूस्तंभकदंबकेकुसुमितकरवीरवीरुधिकोरकितकरंजांजननिकुंज सिंजान
शुककपिंजलेजलदसमयनीरदनीलततमतमालतलतांडविताशिखंडि निमंडलितमदकलकल
हंसौंसकल्हवापीमंडितेमंजरितसिंडुवारसुंदरामोदनंदितनिमंदतरमारुतांदोलितविलोलककोल्ल
कुमूलफलेनालिकेरलवंगपूगपुन्नागनारंगरंगितविहंगेभृंगमुखनरवरपंजैञ्जरितसज्जेखञ्जेर
मंजरीरजःपुंजपांसुलभुविभुवोभूषणायमानेसर्वर्त्तुनिवासनाम निवनेविहर्त्तुमारभत ॥ तत्र चव्य
तिकरे। प्रलयप्रचंडपवनोद्धालिततरूतुहिनाचलगंडशैलली(ला)माकलयंतोमंदमरुत्तरंगित
तनुतरशरदभ्रविभ्रममाविभ्राणाः सुरवारणेंद्रविक्षोभितगगनमंदाकिनीपतत्पांडुडिंडीरपिंड

तं

रज

२३

23

पटलानिविडंबयंतः सकलोदितेंदुमंडलसहस्रसंछादितमिवगगनतलमापादयंतोऽमंदमंदर
गिरिपरिवृत्तप्रक्षुभितक्षीरवारिधिदूरसमुच्छलितदुग्धकल्लोललीलांदर्शयंतः शेषाहिफणाचक्रवा
लधवलाः प्रमुदितहराट्टहासलावण्यमूर्त्तिमंतः पतंतोऽमंदमदकलकोमलकोलाहलभरितभुव
नांतरालाः सपदिधरातलमुत्फुल्लपांडुपंकजप्रकरप्रकारेणामंडयंतोनुपेतुः कुतोपिपुंडरीकपां
डुप[illegible]क्षपत्रराजयोराजहंसाः।तथाविधेचव्यतिकरेविस्मयविस्मृतनिमेषतयानिर्वातनिश्चलनी
लोत्पलदलायमानलोचनः कौतुकाकृततरलितमनाः सपरिजनोनरपतिरवलोकयन्निश्चलए
वावतस्थे।तेचधार्त्तराष्ट्रा अपिकृतपांडुपक्षपाताद्विजातयोपिसुराजिताः केचिदुच्चचंचुपुटविघ
टितनिकटबालस्थलकमलकु[illegible]लाः सरसबिसकिसलयानिकलयंतः केप्युन्नमितसरलगलना

एम०

२३

ड्म

सावधानतया

लवलयानलिनवनविमुखाः खमालोकयंतः केचिदुत्क्षिप्तपक्षविक्षेपपवनकंपितकेदलाः सलीलमुत्प
तंतः केचिन्मदमधुरनिजनिनादनिर्जितसिंजाननूपुराः पुरः पुरोस्य धावंतो विचरितुमारभंत। राजा
पि परिधावितविहंगमग्रहणाग्रहव्यग्रसमस्तपरिजनः परिहासोन्मीलदमलदंतकांतिस्तवकिता
धरपल्लवो विहसन्नेव तेषामन्यतममनुच्चचटुलचरणचारीचर्यया चारुसंचरंतमीषदुत्क्षिप्तपक्ष
विक्षेपविलासविहसितविलासिनीलास्यलीलमुन्नमिताग्रग्रीवं जग्राह हेलया हंसं। उत्क्षिप्तः स च
तेन रक्तकमलगर्भविभ्रममायमाणया पाणिपल्लवे पांडुपक्ष इव पद्मरागशुक्तितले हारामुदयशैलशा
णामाणिक्यशिखरशिलायामिंदुरिव व्यराजत राजहंसः। मृदु वाद्यमानेरोप्यघनघर्घरीजर्जरस्व
रेणाक्षतस्वस्तिशब्दो विस्पष्टवर्णविशेषमेष राजानमुपश्लोकयांचकार। पांडुपंकजसंलीनमधुपा

ना
२४

लीसमंगलां यो बिभर्त्ति विधेयात्तेनौं कपालीसमंगलं ७७ अपिच। सरलप्रियंगुगन्धं लंबितमालं विचि
त्रतिलकं च ॥ वनमिव वपुस्त्वैतत्कथमवतंनृपजनस्याभूत् ७८ अपिच। वरसहकारकरंजक[illegible]
[illegible]वीरतराशोकमदनपुन्नाग॥ विविधद्रुममयराजन्कथमसि न बिभीतकः क्वापि ७९ अपिच। बा
णाकरवीरदमनकशतपत्रकबंधुजीवकसुजातेनृप विविधविटपरूपस्यापि विटपः कथं ना
सि ८० राजा तु तदा कार्यं सविस्मयमहो ऽस्य धैर्यं मनुष्यसन्निधावाश्चर्यं रूपमाधुर्यं वाचि प्राचुर्यं
प्रज्ञायामौदार्यं सर्थे गांभीर्यं वर्णाव्यक्तौ प्रायेणाहारमैथुननिद्राभयभ्रमणमात्रविवेकासु कथं प्राग
[illegible]मनस्यपि हि जातिषु तद्देषविहंगमव्यंजनः कोपि कामचारी भविष्यति सर्वथा मनसापि नावज्ञेयाः
केपि प्राणिनो यतः कामतः कर्मतः शापतो वा संछन्नरूपाणां पि भ्रमंति दिवि धाश्चर्यमांजि भुविभू

एम०
२४

७प्य

तानीतिचिंतयन्नुचितज्ञस्तमीषदुल्लसितसितसिंदुवारमंजरीभिरिवकुंदकांतदंतदीप्तिभिर्धवप
न्स्वागतमपृच्छत् असावपिप्रणायप्रणतशिराः सुचिरोच्चिषांचयेनपांडुपुष्पप्रकरप्रकारेणाप्र
तिपूजयन्निवदेवभवदवलोकनेनाह्लादितमनसोममाद्यस्वागतमितिब्रुवाणोराजानंरंजयांच
कार। अत्रांतरे। त्रासतरलतरतारमकांडाडंबरिनबाष्पप्लवेप्लवमानमिववहंतीचक्षुरुत्क्षिप्तप
त्रपत्रपल्लवव्याजेनसंगृहीतसहचरीशोकांकुरमिवदर्शयंतीहंसीदूराद्ध्वनिपालमवाप्य
रौप्यमयघंटाटंकारकोमलयागिराश्लोकद्वयमपठत् एकांतेसेवितेयांगमुक्ताहारपरिच्छदः हं
सःसमोक्षयोग्योपिदेवकिंबध्यतेत्वया ८१ नीरंजनपदेतिष्ठन्विश्वसंसारसंगतः हंसःकिंबध्य
तेक्वापिपस्पनालंवनेप्रियं ८२ अन्यच्च। राजन्नूजलपक्षिणा ■ मुनयंद्वयो ■■■■

२५

मीनाहारं वांछंति बहुधावनव्यसनिनो बिसाधारास्तदलमाग्रहेण॥ राजा तु तेन तस्याः श्लेषश्ला
घिनाश्लोकोक्तिरसेनाश्लाघमानेन नर्मोल्लापलील्लयातां बभाषे॥ अनेकधायः किल पक्षपातं
सदासदंभोजगतः करोति॥ स हंसिके दारविहारशीलो न बध्यते किं बहुना शकुंतः ६३ किंचा
न्यदपि श्रूयतां बंधस्यकारणं॥ अस्ति मस्यरिअहेमरणालिकानाम वननाथिका सा परागस्थ
गितमुखकमलापि बलादनेन विनाशिता विनिपत्योपरि जर्जरिता नखैः खंडितमधरद
लं दलितमलिकालकमंडनमपनीतः सुकुमारभावः किं वा पीवरेणानेन न कृतं। तदेष
यावन्मध्यं बहुधापोंजरं नावगाहते तावन्मे कुतः संतोषो न च नदीहिते द्विजन्मनि निगृही
ते गरीयः पातकमस्ति। अपि मुग्धे कलहंसिके त्वं पुनर्मानसं गता पिपि[illegible]मानना महसे

एम०
२५

विपरीतः खल्वेषः यतः सदृशा कांताराग विमुखो मधुपश्रेणिभयलीलां सुराजीविनीं कामयते तदुक्तम्
नैनग उच्चवसेयथा प्रियमित्यभिहितवति वसुंधरेश्वरे सा विसपरित्तसं हंसी हंहो विहंगभुजंगम् नालिकांतामा
सांतरसप्फुरंगितमनाः कामयसे किं वापी न दे हे नीरसे वके त्वयि न संभाव्यत इत्याकलितुं·

तैः कलहंसकलहंसमवादीन्मोपि वैदग्ध्यधुरंधरधूर्जोल्लापपंडित प्रज्ञाप्राग्भारगुरो चातुर्याचार्य मामे प्रियां प्रकोपय
सदृशा एव सृष्ट्यं वयं च राजहंसाः सारसां श्रियमनुभवामो न हीनां पात्रेषु स्थितिं कुर्मो न च रागाचर्यां श्लाघामहे न
त्वमपत्येषु विपत्तो मा भूः एषा मे हृदयं जीवं च श्वासः प्राणा एव च संसारसुखसर्वस्वं प्राणिनां हि प्रियाजनः ८४ रू
पसंपन्नमग्राम्यं प्रेमप्रायं प्रियंवदं। कुलीनमनुकूलं च कलत्रं कुत्र लभ्यते ८५ नहलमलीककलहारंभेणाभवा
नप्येवंविधप्रेमप्रपंचनाटकनायको नातिचिरादेव यथा भवति तथा कमप्युपकारं करिष्यामीति राज्ञा नमवादी
त् अत्रांतरे अंतरिक्षमंडलादतिस्पष्टवर्णाव्यक्तिमनोहारिणी वागश्रूयत राजन् राजीवपत्राक्ष त्वं हंसो विमु
च्यतां भविष्यति ते हृतोरमयं स्याः प्रलोभने ८६ राजा तु तेन तस्याः सोष्मबलानेलप्ररोणो वागमुत्सुलकयता कर्णा
मृतमवनीर्णेन नाम्ना कोमलतित्तिरपिच्छस्पर्शसुखमिवानुभवन्मनागुन्मीलिताक्षश्चिंतयांचकार। आह्लादयंति

त्येष

२६

सोऽर्व्यम्भःशातकुंभीयकुंभिकाः कांचीकलापमस्त्रीकश्रोणिबिंबाःऋतावपि ८७ तत्कानाम्ममादमयंतीकस्यापि
माश्चर्यभूतो विहंगः काचेयं न सो भारती सर्वेमेन हि स्त्रेणवेदिनस्य मित्रवधारय त्येकस्यासुकुंडलवितलनामंडप
च्छायायामुन्निद्रकुसुममकरंदशीकरासारशिशिरशिलातले निषण्णं हंसमवादीत् भद्रमासप्रपदीनंसरत्यमुप
र्नैकृतिपयप्रियालापाधीनिः प्रयोजननिरपेक्षं हास्ति एपमकारणमगुणं वात्सेमनिमित्तसुहृदो मैत्रीभावः सतां
लक्षणमस्मिन्नस्तं वं भवन्मूर्तो वनेनानिःशंकमभिधीयसे कथयकेयं दमयंतीकस्य नन पाकीदृग्रूपं कुत्र सा वसति
कश्च भवानस्माकमुपकर्तुमिच्छति का चेयं दिव्यावाणी सेवमुक्तः सोऽथकथयितुमारेभे शृंगाररसशृंगारतस्याः सौं
दर्यवीरुधः कर्णमारोप्यतां देववार्त्ताविस्मयपल्लवः ८८ अस्ति विस्तीर्णमेदिनीमंडलमंडनायमानो नगनगरपु
रविहारारामरमणीयः सीनामहाय संचरितरघुपतिपदपद्मपवित्रारण्यःपुण्यःपुण्यनरनरंगगंगागोदाव

छत्रप
मं
त्य

रामं०
२६

रीवारिवारितदुरितदावानलप्रसरो मंदरइव बलिराजजनितपरिवर्त्तनः कैलासइव महेश्वरलोकक्रांतवसतिर्मेरुरिव
सुवर्णप्रकृतिकमनीयो यदुवंशाइव दृष्टस्मरपुरुषावतारः सोमान्वयइव बुधप्रधानो विहपाटइवानेकैः सवनैरुपेतः पर्व
तैस्याग्रभूमिः पुरे पुरागपुरुषैर्जले श्क्रमलोद्भवैः प्रदेशे देवकुलैर्वने श्वरोगोः स्थाने श्रंरज्ञोद्यानैरर्गलः स्वर्गस्यनापीप्रापोप्य
नुपतापीजनस्य विंध्याद्रिमुद्रितायां दिशि देशानामुत्तरोपि हास्तिगो देशः। यत्र शास्त्रेश स्त्रेचैव दैवे द्यकेव भरते भारते च कल्पे
शिल्पेच प्रधानो धनी धन्यो धान्यवान् विदग्धो वाचि मुग्धे सुरेव स्निग्धो मनस्विमति निरंतरमशोको लोकः। यत्र कुंदधूर्ज्जे
टिललाटलोचनानलज्वालाकवलनाकुलस्य श्यामा सादपांगावलोकनमात्रनिर्ज्जितपरमेश्वरमनसो विलासिनीनामुच्च
कुचकुंभयोः श्रृंगारसर्वस्वमधरपल्लवेमधुस्मरसंगेषु धनुःकटाक्षेषु बाणान्निधाय निलीनोंगेषु जघनस्थलस्यापि स्म
तिर्मकरकेतनः। यासां तन्नैरंतर्यमेव सर्वांगेषु शोभार्थमाभरणामभूत् तुंगस्तनमंडललावण्यमेव मुखकमलावलोकनापद

२८

57

र्पणमस्तारतरनयनकांतिरेव मुखमंडलमंडनाय चंदनललाटिका भ्रूभंगा एव विभ्रमाय मृगमदपत्रभंगाः कंठा
लाप एव भुवनजयाय परमास्त्राणि बंधूककुसुमकांतिरधरच्छद एव लोकलोचनमनोमोहनाय माहेंद्रमणिर्मुखक
मलपरिमलागतमधुकरझंकार एव विनोदाय वीणाध्वनिः किं बहुना ता एव निर्वृतिस्थानमहं मन्ये मृगेक्षणाः प्रभु
क्तानामास्पदं येन तासामेव स्तनांतरं ८९ मन्ये च ताभिरेव विविधनिधुवननिधानकुंभीभिः कुंभोद्भवोऽपि भगवान्स्वलो
भितो भविष्यति येनाद्यापि न मुंचति दक्षिणां दिशं अथवा देशोऽयमेव कस्य न वल्लभो यैसौद्वीमंकुलः सुस्थितकामकोटिः
हृद्यैककामं त्रिदिवं विहाय यस्मिन् कुमारोऽपि रतिं चकार ९० तमंगानक्षूतं तवैदर्भमंडलस्यालंकारभूतानाकृतममरपति
पुरप्रतिस्पर्द्धि परितः परिखाभोगाननवरूढप्रौढहृद्योद्यानमालावलयिनमदभ्रशुभ्राभ्रंलिहप्रासादशिखर [illegible] शि
खाभोगभग्नरविरथतुरगवेगमेकत्राग्निहोत्रमंत्रपवित्राहुति [illegible] हान्यत्र समस्तदिग्यांतरितस्नभौमोन्मानसंघातैः कृत

राम०
२८

तमस्कृभिरपिमस्कृभ्यैरकृष्णसञ्ज्ञैरपिनिकृष्टकपौः सन्मार्गस्थैरपि गृहस्थैः सकलवैरपि ब्रह्मचारिभिरप्यसल[illegible]

तिथिभिरप्यतिथिकु[illegible]श्री[illegible]लैः सामप्रयोगप्रधानैरपि दंडावलंबिभिः शतपथानुसारिभिरप्येकमार्गैर्ब्राह्मणैर

ध्यासितमेकत्र कुरुभिरिवं द्रोणगुरुःसारैः श्रामोदैरिव तुलाधारिभिर्नैयायिकैरिवानुमेयानुमाननिपुणैर्वैशेषिकैरिव

द्रव्यगुणकर्मसामान्यविशेषपंडितैर्वैयाकरणैरिव रूपसिद्धिप्रधानैर्हरैरिवानेकग्रंथिबद्धकपर्दकैर्विपणिवणिग्ज

नैरधिष्ठितमेकत्र विटकोलसंमर्दीत्ताभिरिव कुचरूपलोभितलोकाभिः कुकविकाव्यपद्धतिभिरिव भग्नयतिगण

हृताभिर्निशाचरीभिरिव रजनीराभिगामिनीभिः सर्वतोमुखजघनचपलाभिरप्यनार्याभिः कर्णाटचेटीभिर्भरितमेक

त्र बालकमिव कुलालालीकीर्णमेकत्र वृद्धमिव कुंजराजितमेकत्र चित्रविद्ययेव प्रवर्द्धमानसकलशिशुशोभितया

विन्यस्तचत्रिकया सर्वतोभद्रस्वरूपया भवनमालयालंकृतमेकत्र नाटकैरिव पताकांकसंधिसंगतैर्दुष्टकिरा

२८ जं

७८

तैरिव दृष्टकूटकर्मभिः शस्त्रैरिव सुधारैर्विचित्रैरपि मचित्रैरतुलैरपि मतुलैर्दैवकुलैः संकुलं विशालमपि विशालाभिसंप्य
न्नं चतुस्थरणासंयुक्तमपि चरणारहितं विद्रुमितमपि सुविमार्गसर्वं चत्वराधिकमपि स्थिरप्रकृति मज्जन्महाराष्ट्रकुटु
म्बिनीमुखमंडल [illegible] विधीयमानोत्फुल्लकमलखंडशोभायामनुगानरंगरंगत्तरुणाज्जुनराजीवराजमानराजहंसवि
राजितवापीवरदायामुत्तीरमणीयकं रमकुंडकुंडिनं नाम नगरं॥ यस्य नातिदूरे दक्षिणदूरीकृतदुरितोपप्लवा स्वास्त
वजनितया नकर्मगंगां गंगासुपदहंसती स्वर्गमार्गाश्च यता निःश्रेणीपुण्यपयाः पयोष्णी वहति॥ यस्य च प [illegible] मे प्रदेशेष्व श्वि
णातू ✕ रकूपजन्मनो जन्मायातितयार्थितेः प्रचंडदोर्दंडिकादंडनाडंबरितगंडपाषाणा विदलितवैदर्भमंडलस्य भग
वतो भार्गवस्याश्रमः॥ यत्र च वि+ सुरासुरमौलिनीलमणिमरीचिचंचरीकचक्रचुंबितचरणांभोजस्य भोजक
+ पत्राः संति साधवो न तु नरवो विजृंभमाणाः कमलानि संति न जनमनांसि कुवलयान्यपालंकराः क्रीडा

राम० २८

द्दीर्घिकानवीमिनिन्मो विपरहाक्रांतानि मरित्कूलानि नकुलानि। किंबहुना देशानां रत्निरोरेशस्तत्रैवैदर्भमंडलं॥ तत्रापि
वरहानीरमंडनं कुंडिनं पुरं ९१ तत्रास्ति समस्तरिपुपत्तनोद्दहनोद्दहितरणहोराणीपालमौलिमाणिक्यनिकाषनिर्मलित
चरणानखदर्पणाश्चतुरुदधिवेलापुलिनचक्रवालुकासंख्यैर्विख्यातकीर्त्तनीयकीर्त्तिसुधाधवलितवसुंधरावलयो संख्य
निजभुजपंजरांतरनिरुद्धसारिकाप्रमाणारणरंगांगणार्जितजयश्रीर्यौवनमदमत्तकांतकुंतलचिल्लासिनीनयननीलो
च्यै त्पलहल्मालाम्यमानलावण्यपुण्यप्रतिमारविवित्रनामसमजननः पुरंदर इव नाकविख्यातो गरुत्मानिव नागमाधि
ह्नेपी पद्मखंड इव नालसहितो व्याकरणप्रबंध इव नामसंपन्नो धामधाम्नामाधारो धीरतायाः पुरं पुरुषकारस्याश्रयः श्री
भी यः सांप्रियां श्रीनां च राजा रणांगणेष्वग्रणीर्भीमो नाम॥ यस्मिन वरतनुत्कृष्टालपः क्रीडावनपादपाः पौरलोक
स्याश्रपरुषोदायादावाग्विमवस्यविमत्सराः समासहोद्देशश्चाविकसद्दुचयोऽप्यावयवाः क्रीडापर्वतस्य। अपराज

योमंतुनमरगाय:सेनासमृद्ध्या।अगतस्तेजोवनेविनाशमन्वभवन्निनांनेरिपवः।पुष्पशकरस्याययस्यचकंदर्पकमनीयकां
तेर्मत्ताःकरिणाःसहामानेनानमानिनीलोकःक्षतविप्रपानमनाःक्रीडोद्यानतत्स्योनावरोधजनःकटकालेक्ष्मतदोषःसीमं
तिम्नोनपरिवंधिकः।यस्यचचरणांभोजयुगलंविमलीक्रियतेनमज्जनेनननमज्जनेन।यःश्रृंगारंजनयतिनारीणांना
रीणां।यःक्रोधमाश्रितस्यनबंधनेनबंधने।योगुणोघत्रराज्येनेनरमणीनांनरमणीनां।यस्यचनमस्यायदृहसेषुश्रूयतेन
लोपाख्यानंनलोपाख्यानं।यस्यचराज्ञेसमात्तरस्यपुस्तकस्यबंधः।सगुणस्यकार्मुकस्याकर्षणांसुवंशप्रभवस्यछत्र
स्यदंडः।सुजातेरुद्यानविशेषस्मात्तवननेंकुलीनस्यकेदस्योन्मूलनारंभः।सन्मार्गलग्नस्यपुनर्वसुभाजश्चंद्रस्येवग्रह
णात्लोकनमभूत किंबहुना।देवोदृष्तिगणाद्द्रिखुरवस्यतिलकः।कर्णाटकांताकुचक्रीडाशैलमृगः।प्रतापकदलीकं
दःसर्किंवर्णयते।यस्यारातिकरींद्रकुंभरुधिरक्लिन्नासिदंष्ट्रांकुराशौर्यश्रीर्भुजदंडमंडपतलेसिंहीवविश्राम्यति २२

मत्त

न

तस्य च महामहीपते राज्ञ रूपोपहसितसमस्तसुरसुंदरीसौंदर्यसारसंपन्निरकलंककुलकंदकंदलीकंदर्पगजें
द्रावष्टंभस्तंभयष्टिरविलज्जनैयनकुरंगवागुरारामणीयकपताकायमानोद्भिन्ननवयौवनश्रीः शृंगाररसागारम
वनिर्वनिताविभ्रमांकुराणामाभोगः सौभाग्यभाग्यस्य रंगशालारागहृन्ननन्नसमस्तवीतःपुरपुरंध्रिप्रधानभूतास्ति
प्रियाप्रियंगुमंजरीनाम यस्याः पद्मानुकारिणी कांतिर्लोचने चारंभाप्रतिस्पर्द्धिनी रूपसंपत्तिरूरुमंडले चासम
नोह्यारिणी केशकवरी भ्रूभंगवक्रे चाभ्रमरकोद्भासिनी ललाटपट्टिका कपोलस्थले चाप्रवालानुकारिणी दंतच्छ

यु

दच्छायाकरचरणौ गले चा यस्याः सुवर्णमयं कंकनं नूपुरं च पदे पदे मनो हरति। यस्यास्तु मधुरया वाचा सदृशी शो
भते कं न कुसुममालिका। अलिकालयाप्यलकवल्लरी मालया सह विराजते तिलकमंजरी॥ किं बहुना। तस्याः
कांतिनिरुद्धसुगंधहारिणी लीलाचलच्चलत्तुषस्तारूरापस्यभारेणालसलसद्भावरापल्लवमीरमः। लुम्पछ्वोक

च

३०

३०

तिमलोनांजलिपुटैः सेपीयमानोपिमन्मंगेषेवनमानिसुंदरनरोरुंगन्तरंगैरिव २३ एवमनयोः सकलसंसारसुख

रसास्वादमुदितमनसोर्यांतिस्मदिवसाः कदाचिच्चटुलतरगमनरणझणरणचक्रचुंबनाक्रमणाभंभज्यमानमंजरीजाल

गलदमंदमकरंदबिंदुकर्दमितेषु विविधांगभंगिविहंगविहारविदलितदलदंतुरांतरालेषु स्मरबंधुसुगंधिगंधवा

हवाहवाह्यालीषु वरहायाः पुराणपुलिनपालिपादपतल्लेषु रममाणयोः परिणतेक्षुवारुणकपोलकांतिरु

चुषितदेहपिंडकंडूयनाकूलतरलितकरकिसलयावालकमेकमुदरदेशलयमपरमप्यमपिष्टष्ठमतिक्षितमु

हुहुंतीकापिकपिकुटुंबिनीदृष्टिपथमवातरत् तां चावलोक्य चेतस्याश्चर्यमकोत्त्वयोरनयोरयमविशेषा

ते चाकिमनेनाधिपत्येनापरमश्रमेनसर्वथासकलसुरासुरकिरीटकोटिकोणमणिमरीचिचंचरीकचक्रचुंबि

तचरणांभोजमंबिकाप्रियंप्रतिपद्यावहेस्म रमितस्म्यामसमालोचयांचक्रतुः। अथ विपुलवियद्विलंघन■घ

२

एम

३०

षयेवि

मह

नश्रमश्रमशमनार्थमरुणेन वारुणीं प्रतिपानार्थमिवावनतायमानेषु रविरथतुरंगमेषु अपरासक्ते दिवसभर्त्तरि शोकम

रीदिव तमःपटलेनापूर्यमाणास्वाशासु पितुमिव पूर्वां दिशमभिधावमानासु पादपच्छायासु संहारी न हरिंहारिणा सरोर तहरि

एंपानराच्च मंदंमंदमपवर्त्तमानेषु गोमंडलेषु अस्ताचलवनदेवताइव रक्तचंदनार्घसलिलमुत्सृज्यमानइव लोहिताय

ति पश्चिमाशामुखेवारविलासिनीभिः कपोलमंडनाय क्रियमाणेषु पत्रभंगेषु भयेनेव पादपैः शाखापत्रसंकोचकर्म्म

णि। विघटिष्यमाणा चक्रवाककामिनीकरुणाकूजितव्याजेन दिवसमैत्रुरस्ताचलगमनं निवारयंतीभिरिव विरहविधुराभिः ५

कमलिनीभिर्विधीयमानेषु प्रार्थनाप्रणामांजलिपुटेष्विव कमलमुकुलेषु क्रमेण पश्चिमांभोधितरंगरंगांतरालो

ताम्र नेरन्तरतांनामरसानुकारिकेसरायमानरश्मिमंजरीजालजटिलमवलोक्य तरणिमंडले। च्युतिसंभ्रममभ्रमकलमरनि

कुरंबइव प्रधावमाने दूरं तिमिरपटले कृष्णागुरुपत्रभंगमभूष्यमाणेष्विव दिगंगनामुखेषु कोकिलाकलापैराक्रम्यमा

३१

रोष्विव वनांतरेषु विकचकुवलयबहलमेचकरुचिनिचयश्यामलीक्रियमाणेष्विव सलिलाशयेषु नापि[illegible]गुच्छगुच्छ
हच्छाद्यमानास्विव वनहस्तिषु नृत्यत्कलापिकुलकर्ल्पकालीक्रियमाणेष्विव शैलशिरःशिलातलेषु कज्जलाले
स्यचित्रचर्च्यमानास्विव भवनभित्तिषु विरहिणीनिश्वासधूमश्यामलीक्रियमाणेष्विवर्यायावसथेषु कस्तूरिकामलि
लेमिच्यमानास्विव कामुकविलासवासवेश्मवेदीषु महांधसिंधुरनिरुध्यमानेष्विव भूयभवनागनेषु कलिताकाल
केतुकायामिव गगनलक्ष्म्यां मदनशरनिकरविद्धुतहरिद्वविटविषादानलस्फुलिंगेष्विव रिंगत्सु ज्योतिरिंगणेषु कांचि
नीषु तिमिरकरिकुंभभेदभस्त्रीष्विव निशिनासु प्रदीप्यमानासु प्रदीपकलिकासु प्लवमानपांडुपुंडरीककल्माषित
कालिंदीपरिस्पंदमंदरेभ्रमनमथनलग्नतुब्धमुमिनहीरसागररसबिंदुस्तबकितनारायणवक्षःस्थलइव कांचि
द्पिपिष्ठिर्यंकल्पतिनाराचिराजिनेवियति विटंकांतमनुसरंतीषु वेश्याभवेश्मपारावतपनविपंक्तिषु च भ्रमरसंगनासु कु

णे

राम० ३१

लटासु कुमुदिनीषु चानदीपालिविरहितेषु चन्द्रेषु चक्रवाकमिथुनेषु च। जाते जगद्भयकालकान्तिकाशिनि निशा
वतारेन तरागनमालकाननमिवांजनगिरिगुहागर्भमिवेन्द्रनीलमणिमहामंदिरोदरमिव विशति सकलजीव
लोके सलोके स्मरः प्रिये प्रियंगुमंजरिप्रसादयपरागानप्रियकारिणामसंगानेदृश्यसहरिहरं स्मरहं चनदाराधनावधानम
नुविधास्यामीत्यभिधाय यथावासममयासीत् ततश्चंद्रस्वं द्विजप्रभावोयः प्रदोषेणाधकारिण्या॥ तस्याश्चित्ते स्थि
तः शंभुरुदयाद्रौ च चंद्रमाः २४ विम्बितेहारिणीछायां चंद्राय च शिवाय च नभोगतचये तस्मै नमस्कारं चकार सा २५
निम्नमुद्वहतेनुम्नमंतः सारंगरंजितं भूतिपांडुरयोवाहसोमस्वामिन्नमो नमः २६ एवं वचनानि चिरान् त्युम्पहीर
समुद्रसांद्रसलिलोच्छालैरिवप्लावयं ध्वांके लोचनलोभनः स्मरसमुज्ज्वालतः सचेन्द्रोदयः यस्मिन्न संस्पृनवैरहारुणा
रागाग्रारंभिरिगोप्याम्यतः कुन्द्रोल्लकुकदेवकम्पपुरतः काकोपिहंसायते २७ अपि च श्रीमच्चंदनचारुचंद्ररुचिभिर्वि

ग

३२

स्तारिणीभिर्भरात्रानेयंजगतीन्तथाकथमपि प्रेनायमानच्छविः ।उन्निद्रोद्रिनशंकयाकृतनकृतःकाकोवराकःप्रिया
मन्विष्यन्नपुरतःस्थितामपिपथान्वक्रभ्रमंभ्राम्यति ९८ अपिचामुग्धादुग्धपागवांविहधतेकुंभानधोवल्लवाःकरी
कैरवशंकयाकुवलयंकुर्वंतिकांताअपि कर्कंधूफलमुच्चिनोतिशबरीमुक्ताफलाकांक्षयासांद्राचंद्रमसोनक
स्यकृतेचित्रभ्रमंचंद्रिका ९९ यत्रचामुक्ताहारममनोरथेनवनितागदहं...तिवातायनेगोष्ठेगोपवधूर्दधीतिमथितुं
कुंभीगतान्वांछति उन्निद्रेचनिचमालतीषुकुसुमभ्रद्धालवोमालिकाःसुप्तान्विभ्रमकारिणःशशिकरान्पुश्प
न्वकोमुह्यति १०० अपिच किंकर्शरकणाःस्रवंतिवियतःकिंवामनोनंदिनोमंदाश्चहनविंदवःकिमुसुधानिस्य
दधाराइमाः इत्थंभ्रांतिममीजनस्यजनयंसंगेल्लगानःपरामिंद्राःकुंदविकासिकुड्मलदलस्रक्सुंदराराश्मयः
१ रूप्यस्थालेविडालःकवलयतिकरान्दुग्धबुद्ध्यासुधांशोःपार्श्वस्थाराजहंसःपरिहरतिवधूंचंद्रिकाविसल

ग्धपि

राम॰
३२

ध्रुः प्रियं सा हर्म्यदोलाध्वजपटशिखराच्छायया कुट्टिमांके वल्गत्क्रमा हितस्वान्तरलितनयनो ध्यायमानेव बन्धुरो

नः २ इतिजनितमुद्रीहोः सिंदुवारस्रगाभं किरतिकिरणजालं मंडले हिङ्गुरवेषु हरचरणसरोजद्वंद्वमाराधयंती

शुचिकुशशयनीये साथ निद्रां जगाम ३ इतिश्रीत्रिविक्रमविरचितायांदमयंतीकथायांद्वितीयउछ्वासः

अथक्रमेणरजनकुंभमंभोभरणार्थमिवहेमंडलमर्कमयपश्चिमांभोनिधिपुलिनमनुसरंत्सांतरुणाकपोतकंधरा

रोमराजिराजिमारजन्मामविरलकमलषंडकमलिनीनांविनिद्रायमाणकम■लकुड्मलविलोचनेषुकज्जलेरे

खाखिबोद्धसंनीषुभ्रमरराजिषुराजीवराजिपुंजनिकुंजेसिंजानमंजीररवमंजुलमुन्मदहंसशारद्धलाहकच्चल

पक्ष त्ताविक्षेपपवननर्तलिततनस्रगानामरसेषुदीर्घिकावनेसेषुहंसेषुकेंकारपतिचचक्रवाकमिथुनमेलाकमे

गलमहेंगाइवौप्यध्यौरारावसरसंरसतिसारसकुलेश्वशपायजलशिशिरशीकरिणिमंहीहोलिनविनिद्रद्रुममे

३३

33

जरीसृजः करुणाकशायिने नमः सपर्यां सं हृष्टोज्जीवितजगन्निस्वासायमाने प्रस्खलति प्रभातसुरते श्रमस्विन्नसुंदरी

कुचमंडले मरुन्निमनोहारिहारी नहमिनहयेहरतितिमिरपटलपटी गगनतलहंसाः करपराम्रष्टपयोधेरागवति

भगव [illegible] निमत्तिनरिमगमदमिलितबहलकुंकुममंडनमंजरीभिरिवपिंजरितपुरंहरहिह्मुसेवसुरवधूसु

सासास्वमम्रह्लीनकिल्समकलसुरासुरशिरःशेखरीकृतचरणकमलः कमलाधिवासिना ब्रह्मणा नाराय

णेन चरचितरुचिरस्तुतिः कृशानुनूपेण ललाटलोचनेन चंद्रमसा चावभासमानो विकचकैरवकुवलयकोरकपा

राम०

३३

लेच कल्लयत्नहिंसाटोपेमनसा शिरसा च बिभ्राणाः प्रज्वलन्नयनाग्निशिखाभस्मवसमुद्वहन्नधिकंकालेन संकंधे

नकंधरार्द्धेन च विराजमानः सालसहृशंभुजवने भवानी च हधानः सर्वहानववारं त्रिशूलं मेहाकिंनी च धारयन्देहे

वोहपितरनुजेंद्रनिद्राह्रेरोहरश्चंद्रमंडलाहवानीयपुत्रिप्रियंगुमंजरिमंजरीमिमागदहाराणामाभैषीरेष्यतिमनूष

मिमन्त्रियोगाहृमनकोनाममहामुनिःस्मेतेनुयहंकरिष्यनीममिधायश्रवणाशिखरान्यनदंमंहमवतंसंहसंहरायोरमा

द्यन्मधुकरमधुररवरमणीयांपारिजातमंजरीमहानामाविभ्रमाद्यामित्यभिधायस्वमएवशणामपर्यन्तमस्तकान्त

निमकरोत्तंतुभ्यंनमोनमश्चोकशोकसंतापहारिणोऽस्थीकृतांधकारातिहंभारंभायशंभवे ४ विभोविभूतिसंपन्न

पन्नगेंद्रविभूषणांनमोनमोघसंकल्पतुभ्यममंनरात्मने ५ श्रंत्रांतरेनरशिकोमलकांतिभिन्नभास्वत्सरोजहल्लदी

र्घलोचनायास्तस्याःप्रबोधमकरोद्रजनीविरामयामावसानसरदंमंगलतूर्यनादः॥ क्रमेणस्वशाचैर्मिच्यमानायामिवव

हलकुंकुमांभःकुंभैःककुभिभ्रमवनितानारकोछेहनायसकुमारेरश्मिजालेम्बोचलस्थलीमधिरोहतिजगत्प्रबोधशारे

भमंगलकलशेंशुमालिमंडलेनांडवाद्यडंबरिणिपुंडरीकषंडेहिंडिमानास्तुकमलहीर्घिकामंडनमुंडमालासुका

रंडवमंडलीषुविश्राम्यनिश्चवणापुरेखुहृदयानंहिनिर्बंहिद्वंहारकहंहंवेहनारंभघरवेरणायन्तुवीणावेणुकोणा

३४

35

न्वैणिकवैणाविकेषु कंठकुहरप्रेंखोलनालंकारकुशलेनारनं रंगापतिग्रामरागंगायनजने जातेजअज्जपाश्मस्तनभि

न्नस्फुटस्फाटिककांतिसमग्रमेश्रमानसमये सा समुच्छायमभ्रूत्वाशु चिर्विकचनवनलिनगर्भमर्घ्यांजलिमवकीर्य

भगवतः सवितुः स्तुतिमकरोत्। वासरश्रीमहावल्लिपल्लवाकारधारिणः। जयंति प्रथमारंभसंभवा भास्वदंशवः ६

जयत्यंभोजिनीखंडखंडितालस्यसंचयं कौंकुमं पूर्वदिग्वाङमंडनं मंडलं रवेः ७ राजापि प्रथमप्रबुद्धप्रबोधकप्रगीति

गीतध्वनिध्वस्तनिद्रः सांद्रविद्रुमप्रभाभासितसंध्यावसरे विधाय सांध्यं विधिमधिकृते नर्मकर्मणि तत्कालपुरःसरेण पु

रोधसा सह नामेवाभ्युद्धमंतःपुरमाजगाम दृष्ट्वा च विस्मयमानस्फुरदरविंदसुंदराननामनुग्रहीतेपर्णिंदुमौलिनेसव

धारयन्नतिहर्षोत्कर्षमेष्यरपाणिरानांवभाषे। मुग्धस्निग्धनिरुद्धशब्दहसितस्फारीभवद्धोबचनं (निर्यत्कांतिकपोलपा

लिपुलकस्पर्शीकृतानर्घ्यभिाशनेत्रकरमोरुपंकजसदृग्दृष्ट्वा मुखं मे बलादुच्चैः किंचिरयिंसचर्चित्तचमत्कारं मनो हृष्यति ८

एम०
३४

मुख

नक्रध्यपक्षाक्षालितमभ्रान्तपाहर्षवत्तां नमिनवमिहितालासस्मितमस्तुधातुविद्धमुग्धवीराणक्राणकोमलालापेन सर्वमा १

प

दिनः स्वप्नदर्शनमाचचक्षे ह्योऽस्मिन्निशि निःस्तन्द्राकर्णय प्रियेमयापि भगवानार्ममनुहरिणा विनायकेन स्वामिनाव

शक्तिमता पुत्रेणानुगम्यमानोऽर्धकामः पूरितकामश्चैककपर्दकर्पूरस्थसमसोमोऽसोमश्च सविभ[illegible]

व विभूतिश्च पिनाकी चापिनाकी च दृष्टः स्वप्नान्तरेण मयार्कमंडलमध्यन्ती विशन् प्रियंकरः शंकरस्तद्देषब्राह्मणाः त्र्य

करोतु संवाहिनोरनयोः स्वप्नयोरर्थपरामर्षमित्यवस्थितं पुरः पुरोहितमभाषत। सोऽपि देवदिष्ट्या वर्द्धसे श्वनल्प

पुण्यप्राप्यमेतत्त्वत्सोऽङ्गमौलेरालोकनमचिरादेवास्याति देवी सकलराजचक्रचूडामणिललामम शेषभुवनभ्रांत

शुभ[illegible]पशः पिंडं डिंडिममपत्यमिममेवाख्यातयोराशंसां चकार। एवंविधे च व्यतिकरे। कोऽपि कांतकान्तिस्त्वरस्व

रूपमुत्फुल्लपांडुपुष्पमालया मेरुशिखरमिव शरद्विरणाद्विरालग्नपानत्तत्रराज्याजनितशोभं जटाभारमुद्वह

न्नतिबहलमलयजरसरचितविचित्रत्रिपुंड्रकमंडनाममरशैलशिलामिव गंगात्रिस्रोतसं ललाटपट्टिकामुक

३५

35

ल्पयन्नवमानदेवोजृंभपंकजकिंजल्ककपिलकायकांतिकद्योलेवुकरुणारसशूर्णावन्नःस्थलदीर्घिकाया
मतस्तरंगीबालहंसपङ्क्तिमिवस्फारस्फाटिकाक्षमालिकांबिभ्राणाः कुशाकौपीनवासाःकरकलित
कुशकांडकमंडलुमंडलैःस्तरुभिरिवविविधशाखैर्विधृतजटावल्कलैश्च पर्वतैरिवसमेखलैःमरुद्भासमा
लेख्यनक्षत्रैरिव समग्रकृत्तिकाश्लेषैःसज्येष्ठाषाढैःश्रवणसंमघैरूपितमघाकारमाकलयद्भिरक्रीडैरपिचक्रीडा
परैरोमशैरपिविश्रवालकैर्मुनिभिःपरिवृतःसेवितपुराणपुरुषोऽप्यजनार्दनःशिपःअयन्नशंकरोऽप्यनाश्रित राम०
भवःप्रबुद्धोऽप्यवैरीकृतजनःश्रमणोऽप्यजिनपरिग्रहःग्रहगणइवनवधान्यकोलैकानांधनुर्द्धरईनालीकसंधो· व ३५
हंसइवनदाभस्यानकमिपःपन्नगइवनाकुलीनःसरस्वतीसन्निवासमप्युरवमंहिरप्यवंहनमालयेवप्रथमो
९ द्गृहमासिन्याहंस्क्रिकरोमराजिरेवयाश्यामलिनोन्नरोष्ठैष्टःकलिकालकलंकशकाशरणागतैस्त्रिभिःपुराण

तमोगणं तनरुशिखरमध्ये मध्याह्नबलिपिंडाय पिंडिते क्रांकारयति काकवयसां करणिकंडुकुंदुंबकेबकवलय
वलत्सानुह्निपतिस्त्रिहीमानहीशिंहडानूचंडरोचिषि विसर्ज्य परिजनं राजा मज्जनभवनायोदचलत् नागत्वा च पृथ्वी
वलयमिव पयःपूर्णसमुद्रद्रोणी कृंकेहसीहरामिव समकलशालिम्या नेत्रोत्रियद्विजभवनमिव सकलधौतपदं अ
तिरमणीयमज्जनभवनमवनारिर्नेभरणाः स्नानपीठनिषसाद। आसन्नस्थिता च स्थासमावसरपावकः पपाठ। वरस्रजनी
कृतकांते चित्राभरणे निशानभः सहशोनवन्नपमज्जनभवने समविनाना भाति परमश्रीः २१ अनंतरसमुत्तुंगकनक
कुंभशोभास्पर्द्धिकुचमंडलाद्धबद्धोत्तरीयांशुकपरिकराः स्मितस्मरविकारकारिणा पारदर्शिनसमसीत्कारांगमल
नविन्यासाः काश्चित्समुद्रवेलाइव समकरोल्लिसामलकाः काश्चिन्नरुणानरुमंजरीराजय इव मंगारैभुनरेहाः भर
कें[illegible]श्चिदमापकारिण्य इव समभाजनोद्धूलनकराः काश्चिन्मलयाचलभूमय [illegible] इवोल्लकृष्टगंधधारिनैलाः

४०
३६
36

काश्चिद्देवलोकवसनतय इव चामरधारिण्यः काश्चित्सुरंहरपुरंध्रिका इव सविभ्रमकंकतिकोपात्तेनाकेशप्र
साहनमाचरंत्यः काश्चिद्दिंध्याटव्य इव हर्षितविविधपालिकाः काश्चिद्राग्द्यवसेना इव कृतमहस्तमल
नाः काश्चिद्दूर्वीकररागाहत्तय इव बाहुलनासंवाहसंस्योमज्जननियुक्ताः काश्चिन्म्योराजेनंस्त्वपया
मासुः। किं बहुना। नास्ता स्तस्त्रपयामासुरंगनाः कुंभवारिणा। एतस्याः सुप्रसन्नेन हृल्लोकाकुं
भवारिणा। २२ अथ विमलदुकूलशांतनिर्नीरितोगः परिहितसितवासाः स्वल्पमंगल्यभूषः शुचि
रुचितविधिज्ञः सत्वयं स्वस्थचेताः कुशकुसुमकरः सत्कर्मधर्मं चकार २३ अनंतरमावर्जिता
नेकस्वर्णवल्लभोवद्वभोजनस्य भोजनस्य समये मयेनेव निर्मितया तया सधर्मिणा धर्मसुतस भवा

पाद
४०
३५

शाकाः

सभयागतजनजनितरत्नारंभोरं भोजनस्थानवेदीं जनस्थानवेदीं गतवान् तस्यांश्च बहुविस्तीर्णस्वर्णभोजनपात्रपत्रंशोव
भुक्तिसनाथायामुपविष्टस्यास्य क्रमेण परिकरमाबध्य गारुडमहोकं तं स्वस्य स्वस्यानुहारिणोऽन्नविशेषानादाय सूपकारैः सू
पकारांगनाश्च तथाहि भक्तान्तस्य भक्तमुद्गान्मुद्गान्मोदकान्मोदकान् शोकवर्जितोऽशोकवर्तीः समांसमांसंता
नां [illegible] शाकानि [illegible] व्यंजनाव्यंजनं नमपराह्णकाश्चिरक्षीरान्नपिक्षीरमधारिकाश्च पिष्टकाः परिवेषया

२

मासुः सोऽप्यशीशोभ भुंजानो भुंजानो भोज्यान् लिहन् लेह्यमास्वादयन् स्वादु चूष्यन् चोष्यं पिबन्पेयान्याहारमकरोत् अथ
नेनरमाचम्य चंदनोद्वर्तितपाणिपल्लवः शीघ्रमाघ्राय धूपधूममासेवितविलिप्यकस्तूरिकाकुंकुमकर्पूरकर्दूरागिक
मुकफलनाकल्लान्यादाय च विचित्रस्तम्भगतकर्णकर्णकघाणिसुक्तिमुक्तानितांबूलीदलानि तस्मात्स देशादपरमव
कीर्णकुसुमहारिविस्तीर्णास्तीर्णस्वर्णमयवैडूर्यपर्यंतपर्यंकाकमाधैः सह विनोदास्थापिकास्थानमगात् तत्र च स

३७
४१

कामकामिनीकमलकोमलकरपुटपीड्यमानपादपल्लवो नर्त्तयन्नाढ्यपरिपाटीपटूटान्भावयन्नमन्तमसतःकविवा

चोवाचयंश्चिरंतनाःकविकथाःस्मरणवन्नीराश्रवीराः किन्नरमिथुनगीतान्यालोकयन्लोचनोत्सवकरान्विलासिनीला

स्यविलासान्वादयन्मृदुवाद्यविशेषानवधारयन्वाशिकवाद्यमानवेणुनिक्वाणान्कलगिरःपाठयन्पंजरशुकान्

कांताकुचकुंभमंडलावष्टंभलीलया पराङ्मुखमयमनिवाहितवान् क्रमेण चचषकायमानविकचकमलमध्यमधुपा

नमत्त इव पुनर्वारुणपाशयाभिभूतमामि महादिवसे लोहितायमाने पतति मुक्तांशुके शुमालिनि वनांतरतरुशिरःश्रि

तशाखाशिखरभगलद्धहलकिंजल्कपुंजपिंजरासु मंजरीष्विव वितन्वमानासु हिनकरदीधितिषु विस्तीर्णशिलावका

शजघनायामुष्णसन्धोहिताधरपल्लवायामस्ताचलवनराजिरेखायामुपरि पतितमवलोकरागिणा महर्ष्यंनिमीषा

गोषभरादिव जातेजपापुष्पनिचयरुचि पश्चिमाशामुखे मुखरयति नभो निजनीडनिलयनाकूतजितजरद्ढजब्र

न्न
क
रामं०
३७

जेव्रजति सरः संध्याविधिविधित्सया द्विजन्मजनमुनिनिकाये कालागुरुरसांगरागइव शंपामलयति गगनलक्ष्मीमभि
सारिकाबंधाबंधकारे राजः संध्यावसरमावेदयत्किन्नरमिथुनमिदमगायत भोगानुभोगांगवीचीविमलितशिर
सः प्राप्यशंभोः प्रसादाद्धान्मोहान्मोहाद्धानभिज्ञाः क्वचिदपिभवन्तः। प्राणिनोदर्प्यभाजः। यस्माद्यः स्मात्ते विश्वभूणांति
नुतपदः सर्वसंपन्नभोगोभास्वान्भाः स्वांगभूताश्चपिस। पमिहरन्नस्तमेषप्रयाति २३ एतद्दाकर्णयन्नृपतिः सांध्यंवि
रच धिमन्वतिष्ठत्। क्रमेण च प्रचुलच्चाषकुलकालकांतिकाधिभिर्बहलतमतमःकल्लोलैराप्लाविते लोके लोकेश्वरो
विहितवेलाव्यापारः पारसीकोपनीतयारारास्यारीरोपारायनपतत्रिपंजरसनाथे विकीर्णवासधूलिनिधूपमसृणं विवि
चिचचित्रशालिनि सांतमदीपितदीपिप्रप्रदीपदीप्तिं दंडखंडितनतमसि समज्ञितशयनशय्यागृहे गृहीतस्पृहगी
यंगरागोरागसागरकल्लोललोललोचनयानयाधिपयाप्रियंगुमंजर्यालीककलहकोपकुटिलभ्रमङ्कोगान

ज़ुंनेन जनितनिस्मितःस्मरविकारकारिकमिकलभकुंभविभ्रमायमाणपीवरकुचकुंभपीठमारोपितेनोरजनीमनैषीत्।एवम
स्यमकलसंसारसुखपरंपरामनुभवतोयांतिदिनानि कदाचित्त्वाचारुचामीकराचलचलहेहाधिदेवेनेवबहुधानेंद्र
नेसुरचिरवापीवनांतेभेसुरतोत्सवमनुभवंतीपत्नः आसाद्गियाप्रियंगुमंजरीगर्भवमाशनेनचविकचचूतमंजरीस्क्रो
मलफलबंधेनबंधुररमणीपाणिनिष्कृष्ककलेवकल्लाप्रवेशनोपचीयमानप्रभाप्रभातेवेलेवोन्मीलद्स्कुमालिंम
डुलेनानंद्यमानारलोकरतनरंगमालेवांतःस्फुरन्माणिक्यकांतिकलापेनोद्भासमानागर्भमद्दर्भितेनज्ञावरापपुरापप
रमाराणपुंजेनच्याराजनराजमहिषीगर्भमस्तुचकेषुचिह्वेवमेपुसद्वत्तनुहिनाचलगंडशैलयुगलमिवबालमपुराक्तो
तमनंगमोक्षशिरवरद्वयमिवशेखरीकृतेंदुनीलकलशयुग्मलावण्यनिधानकुंभयुगममिवभुजंगांसंगतमुत्तमुद्भा
सिंहसमिथुनमिवचंचन्स्वानपंकिलकमलकोमलकंहैमेशावतमसकपिंडपांडुरमुच्चचूचुकशामलिम्नाले

नांशुकपट्टपरिधानस्तुगलमिथंचकुसुममालिकेनभिधाया । साऽन्यद्दृष्यनिचयमलंकारोचितमुपढौकयसादद
नायप्रणाममकरोत्तां मुनिस्तगौरमुपविष्टस्तमुक्तौ यंहारोहोपालभूमंगदंजघन्य पहाश्रयंकांचीदाम । सदापद
विष्टानंनूपुरमयमलंकारोभवद्द्विधानामेव विराजनेनास्माकमियंचपरिमलवाहिनीमालानि बद्धमधुकरा
लापाच्चीनंवासश्च नवेवोचितमित्यनेकधाश्लिष्टालापलीलयातिवाह्यकांश्चित्कालकलांःकरकलि
ध्य तकमंडलुर्मंडलेश्वरमाह ■तांचप्रशान्तांप्रियंगुमंजरीजरठतमालनीलमंबरनलमुद्दपतत् विधानिविश
दविद्धस्त्रोतललीलायमानेस्फुरदुरुपरिवेषाकारकांतेमुनींद्रांश्च युगनवतिनस्मिन्विस्मयोत्तानितास्तं
द्धा क्षितिपतिरवतस्थ्यस्यातुसंधौनः २० स्यिर्लं चतलंथावस्थ्ययाकांश्चित्कालकलांकलापिकुलोत्कं
ठाकारिशिशिरगानिनवजलधररवरमणीयेमधौगंभीरभेरीरवेशंखपुगलकेविशतिविमलकांडकव

३९ पंज
39

ल्लनमपहायपतीव्रतरतपनतापनाम्यन्नुनिनवर्नलिनीच्छहच्छायामंडलमुपवनदीर्घिकावनेमेहंसकुंकुलेकुमु
द्कुवलयांभोजपत्रपुंजेरंतरमनुसरतिपरितहतोकुसुमधूलिमुकुलितपत्रपुटेषुद्वारणचक्रवालेचटुलाग्रिमखु
रशिखरोल्लिखितधरणिमंडलेषुरंखडिनारवर्वद्दूर्वीबोल्लनीलघुरघुरायमाणघोणाकोणेषुविमुच्यमानेषुपि
पासानुरनुरंगमेषुघर्मविघूर्णितेषुसफूत्कारकरविमुक्तशीकरासारवर्षेणार्द्रीतांगणेषुमज्जनाय सज्जितेषु
मेघागनराजकुंजरेषुक्रीडासरितमवनायमानेषुलीलामृगमिथुनेषुपयोभिःपूर्यमाणासुपंजरपक्षिप
यःपानपात्रीषुउद्यानारघट्टतटीटिकमानासुयष्टिमयूरमंडलीषुक्रीडासरःसर[illegible]त्सुसंगीतश्रमखिन्न
किन्नरेषुकूपकूलकुलायकोणकूणितेषुध्यानपानेकाकुलकलकलविंकेषुभवनवनवापीपुलिनपालिषु
मुपटलमुनसमपहायशीनशैवलावलितनकेकेंकारयतिचक्रौंचचकोरचक्रवाकचक्रेक्रीडाश्रोपि

ना
ग्म०
क ३९

मुगेरिवसमस्तीभूयदेहलग्नैस्त्रिपुण्ड्ररेखानावसरविलग्नविमकांडकुंडलैरिवभक्त्याराधितत्रिपुरुषरचितरत्ना
क्षस्रग्भिरेखानुकारिभिःसितयज्ञोपवीततंतुभिर्भूषितदेहःशमीविद्रुमाभाधरस्यश्रजापोविश्रजापस्यस्तनूपाङ्कु
न तपस्मार्घीचविकलत्वःसकलत्रस्थयमानुसारीकुशलस्यविकचर्चवनलिनशंकयामिलन्मुग्धमधुपमंडलेवकृश म
त्ववलयेनविराजितवामपाणिपल्लवोनस्यन्तंस्मरापस्मारेणगीकृतःकृतघ्नतयानालोकितःकितवहृने
ननाकलितःकलिनानास्पृष्टोविरुद्धक्रियाभिरितिनिजस्थितयाद्वितीयइवपरब्रह्मणस्तृतीयइवसूर्याचंद्रमसोश्च
तुर्थइवगार्हपत्याहवनीयदक्षिणाग्नीनांपंचमइववह्निमूर्तीनांषष्ठइवमहाभूताधिदेवतानाम्सप्तमर्तूनामष्ट इवम्
मइववसुसङ्घीनांनवमइववसुनांदशमइवग्रहाणामनवरतहृदयकमलकर्णिकास्फुरज्ज्योतीरूपपरब्रह्मकांति
कलापेनेवबहिर्निर्गच्छताच्छभस्मानुलेपेनकनकगिरिरिवविपुलचंद्रातपेनपांडुरितदेहोदीर्घसरसविसकां

३६

36

उपांशुनाथचंडपवनेनोर्ध्वमुच्छ्वासितेन जटाजूटबंधनपटांतपक्षेवेन शिरः पतद्दिषुंगंबुधाराहारिणो हरस्य स्वा

मिभक्त्याहृतानुकरणाय नचर्यामिवाकलयन्कोमलेमहसितरुणोदयमितिहृद्गतपमितिपथ्यायमितियशसिगरीय

सि श्रेयसि वर्तमानः सदः सदाचाराणामाश्रयं श्रुतीनां महीमहिम्नां प्रपाक्ष्यपारसमस्तेतेजसां कुराणां पात्रमे

त्रीसुधायाः प्रासादः प्रसादस्य सिंधुः साफनायास्तरणार्कमंडलमध्यान्मुनिरवातरन्ताराजानु दूरन एवतमायां

तमवलोक्य विस्मयविस्फारितलोचनो हर्षवशनिःसरद्बहलपुलको नतमिनो जरीयवासाः ससंभ्रममभ्युत्थाय स

नालिकं यन्यपि पवहान्यभिमुखं ममेसान्तितितलमिलन्मौलिमंडलः प्रणाममकरोत् मुनिरपि सदाकृतां नयापिसौ

म्ययादृशा विद्रुमप्रभाभिन्नर्पसुधासिंधुतरंगमालयेवाप्लावयन्नाशिषमवादीत् सिद्धरस्य हयास्यशंनिकरितां

कुंभस्य माधोरणामिव्वीपक्षवशंकयाविधितुनेसोद्धुमद्रोणिषु कांताकुंकुमकांतयाकुचतटे मर्दं तिल

पाम० ३६

करतले

ग्नं च यत्नतेजः प्रथमोद्भवं मकरं मौरं चिरं पातु वः ९ दृत्वाशीःप्रणामपर्यन्तकरोद्गतपल्लवपराम्रष्टपादपांसु
रवनिपालेन स्वयमादरेणोपनीतमुख्यकांचनासनमध्यासितवान्। अथ नरपतिर्दत्ते प्राग्रे मौं हर्ये निर्यन्नसौ महसि स
तस्मिन्नासनेन संनिविष्टः क्षितिरुह विपुमेरोः संगतः शृंगाभोगे कमलज इव कांतिकां चिहुत्वे बभार १० दत्वार्घ्यमर्ह
णीयमनेन संनिविष्टः क्षितिरुह विपुमेरोः संगतः शृंगाभोगे कमलज इव कांतिकां चिहुत्वे बभार पायनतेस्मै सोपिम
हीपतिः। स्वहस्तधौतयोर्भक्त्या ववंदे पादयोर्जलं ११ कृत्वातिथ्यक्रियां सम्यक् स्थिनपं च प्रकाश्य यत्नात् तस्याग्रे भूतलं
भेजेनोपविष्टः स विष्टरे १२ ललाटपट्टविन्यस्तपाणिसंपुटकुड्मलः नीचैरुवाच वाचं स चंद्रहृशनदीधितिः
१३ अद्य मे सफला हो कालानल्पाद्यनीयममूद्दिहे। त्वत्साहाय्यप्रत्यर्थसंपन्नानुग्रहे ग्रहं १४ यतः समस्तमुनि
मनुजहृद्दुष्टहारकवंदनीयपादारविंदां परमानंदपरिस्पंदभाजः पांसवनि वपार्थिवां स्तृणामिव स्वैरेण निधनमिवध

नैरोगानि वभोगा न राज्यसुखानि न लक्ष्मीमाकलयंतः सकलसंसारसुखविमुखाः कस्य भवादृशा भवनमवा
तरंति नदहमद्यानवद्यस्य भगवन्नमूर्वं मृत्पापशोषाशेषभाजनमाह्लादःपदं श्लाघ्या हमागतो गुणिषु गौरवमुपल
ब्धवानूर्ध्वमंतासंपन्नः पुण्यवतामग्रणीर्जातो जन्मस्यैवं दनीयस्तदिदमनेकसर्वकोपकारिणां किं ब्रवीमि किं करो
मीति पौनरुक्त्यं सर्वस्वामिनो केनार्थितत्वमित्यनुचितार्हरो विनिस्पृहाणामिदं मे सर्वस्वमात्मीक्रियतामिति स्वल्पोप
चारः स्वाधीनास्ति गुरोऽस्त्युर्पाणां भवतां न त्यापि प्रणायेन भक्त्या च मुखरचरितः किंचिद्विज्ञापयामि। इदं राज्यमियं लक्ष्मी
रिमे दाराइमे गृहाः। एते वयं विधेया वः कथ्यतां यदिहेप्सितं १५ मुनिरप्यवनीशस्य विनयमभिनंद्य स्मितधवमुग्ध
स्मितसुधाधवलिताधरपल्लवमब्रवीत्। उचितमेवैतद्भवादृशां वक्तुं कर्तुं च। उपकर्तुं प्रियं वक्तुं कर्तुं स्नेहमकृ
त्रिमं। सज्जनानां स्वभावोऽयं केनेंदुः शिशिरीकृतः १६ अपि चायथा चिंतं न तथा वाचो यथा वाच स्तथा क्रिया। चि

नेवाचिक्रियायांच साधूनामेकरूपता १७ अपिच । विवेकः सहसंपत्त्या विनयो विद्यया सह प्रभुत्वं प्रश्रयोपे
तं चिह्नमेतन्महात्मनां १८ तदेतत्सर्वमस्ति त्वयि दीर्घायुषि । अयं नामिदानीं प्रस्तूयते अनवरतनम्रसुरासुरचक्रचूडा
मणीकृतचरणारविंदस्य भगवतश्चूडामणेर्देवस्यादेशेनागतानावयं । अवाप्यासि सकलजलनिधिजलकल्लोलमालाले
कारभाजो भुवो भर्तुर्हृचितमतिमान्यं धन्यमस्मात्मजं कन्यकारत्नमिमेवमुक्तवति तस्मिंस्तपस्विनि पुत्रार्थिनीक

प्रियं

मालाभमन्यमानाविप्रियंगुमंजरीजरन्मंजीररवजर्जरविलत्नाहरयागिराकुर्वाणो वक्रैर्धपरिसंदेनिंदमस्तकानि
धर्मेणानर्म्मकलहमकरोत् । नयशोभाजनकृतकुटीककुशास्त्रग्राहिलवेदनो भ्रंकृतवानसि क्वापि । सर्वदानादे
येषु प्रतिकूलवर्णिषु जल्पेषु रतिं कुर्वाणाः पादीनहिंसकोधीवरद्वीपल्लस्ससेकुरंगेषु शीतिर्बध्नासि कदंबकैः कुर
बकैर्बहु कदत्नीकैः पलाशप्रायैः कुजन्मभिः सहसंवससि किमन्यन्नब्रूमो वयं पयस्सनेसदाचारविरुद्धः पुष्पवत्कांता

रागएवप्रियस्तद्दलमनेनतापसहितेनकस्मात्वरप्रदानेनइत्येवमुक्तःसोपितांबभाषे।हेमुग्धाकरमुपैषिकिंमामुपालभ
से प्रायः प्राणिनामीशः शंभुरेवशुभाशुभकर्मालोच्यतुलाधारइवतुलितंफलमुपकल्पयति।तथाहि।यद्यावद्या
दृशंयेनकृतंकर्मशुभाशुभं।तत्तावत्तादृशंतस्यफलमीशःप्रयच्छति १९ अथवामत्तमातंगगामिनियस्मात्त्वा
प्रमाणलोचनश्रीःसालंवलिसंश्रयावलग्नाकस्यनाधिदत्तेपंजनयसितद्दलमनेनालापलसत्त्रपंचेनगतोमृ
यिष्ठोदिवसःसमासन्नोस्माकमाह्निकःसमयःसीदंत्येषाब्राह्मीपरिषत्गगनमंडलमध्यमध्यारोहतिभ
गवानशेषकल्याणचिंतामणिस्तरणिरयंविहारुणावहेनेनकंसमयमनुपालयंतमीमुनयोनुमन्यस्वया
मोवयमितस्त्वमपिहिनासाप्रियंगुमंजरीमहर्षेर्मर्षणीयोयंमेएकस्यक्तकुलवधूधर्मोनमेपराधःस्त्रीक्रियं
तामेनानुकृत्रसन्नमपूर्वमंजरीरचितेंद्रचापचक्राणायभरणानिगदद्यनामिदमिंदुदकनिधवलमनल्पशोचंची

क्रतमापूर्यमाणमंतः नीरेणाह्लादमविद्यतपयोधरद्वंद्वमुद्वहंती । बबंधं च चंद्रकलांकुरकवलने स्पृहां । अरोच
यं चंचलचंचरीककुलकलरवमशीप्रविकचचूतवनविहारेषु । स्पर्शममन्यत बहु । बहलमभ्यर्णविकीर्णविकसि
तकमलवननिस्यंदिमकरंदबिंदोर्मंदमंतरं गमंगशीतलमलयमारुतस्य । चिंतयांचकार चतुरुदधिलावण्य
रसमास्वादयितुं अस्य बालुदन्तुच्छमच्छमशेषममंदमंदरमंथानमथनोत्पन्नममृतमान्नं निपातुमिच्छेन्न कधीमान्न
गर्भप्रभावानुरूपदोहदसंपत्तिः । संपन्नाधिककमनीयकांतिरुच्चमुदूढलमृगमदजललिखितविचित्रपत्रभंगम
यविपुलकपोलमंडलेन मुखेन शशांकमंतःस्फुरत्कलंकमुपहसंती द्विगुणामवनिपतेस्तस्य प्रियाप्रियंगुमंजरीं बभ्र
वनाद्याहि । सा समीपस्थितजनेष्वर्पयःस्तणीपयोधरा । अग्रपदाङ्गिवाज्ञाकारमकरोज्जनस्य भूपतेः २५ एवमविरतविविधवां
छोत्सवाविच्छेदकर्त्तरि भर्त्तरि संजायैदुर्गधजले च वांच्छाकारिरापपारे परिबारे बहुं भंगिभाग्योपभोगक्रमेणातिक्रमति

कुत्रचित्कालेकालकलनाकुशलस्लाह्यनीयेसर्गाश्रायेप्रसवसमयेविलीनेजातप्रशान्तकुंभमाभिमास्वर्गेहृदयमारोहतिाह
ततिमिरासुदिक्षुत्तरामेकंमासप्रसववेदनाव्यतिकरमनुभूतानन्तरमाप्रभासंयोगिविरत्यानेयोग्यंनलस्यकर्मरणाः॥१८
ष्ठीवपुरापनीर्थंसाकन्यारत्नमजीजनत् २५ ततश्चरिवमेघिकस्मिन्कुमुदकुंदकान्तकीर्तिनीयकीर्त्तिसुधयाधन
लानिकरिष्यतेयावर्द्धमानानास्मन्मुखानीतिप्रयादिवप्रसन्नाःसमपद्यन्तदृश्यादिशोमामस्मपुनरस्मद्गुणानेषापहा
षीदिनुपदनैकेकमारगुणाःसमभयानमस्पतद्वनस्यैकुसुमांजलिमसुचन्तचंद्रादयोदेवाःस्वकांतिसर्वस्वापहा
रभयादिवदिविननृतुरप्सरसःकिमस्याःसौंदर्यमनुल्लमन्महदपिकन्यारत्नमभिनिष्पन्नमिवपरितःपरिवत्सरनुःस्तु
रभयःसमीरणाः॥किंबहुना॥अमंदानंदनिस्पंदमेघास्तान्यक्रियाक्रमं।जगज्जन्मोत्सवेतस्याःपीनामृतविवाभवत्
२६ अथबहोःकालादनुरूपमोढप्रहरणाप्राप्तिपीनहृदयेनास्फोटितमिवरसकलजगद्विजयव्यवसायसाह

सिकेनकुसुमसायकेनचिरादुचिताश्रपलाभमुदितेनमनसास्फूर्जितमिवशृंगाररसेनसूचिकासहासयोग्यसहकारिकारणो

पलंभफुरणमनोरथेनवलितमिवबसंतमासेननिजकर्मणःसफलतामन्यमानेनोच्छ्वसितमिवमलयानिलेनचिरका

लोपलब्धश्लाघ्यधारनयाहृष्टमिवरूपसंपदाविलसितमिवलावण्येनहृष्यात्प्रसन्नमिव।समस्तस्त्रीलाक्षणाधि

देवतयाकलङ्कलितमिवकान्तिकलापश्रिया।किंवहुनास्वर्गव्यापारविरतमिवब्रह्मणःकालाद्द्वेषेरपि।आसीदिमाविनि

मीयश्लाघ्यःशिल्पपरिश्रमः २७ एवमस्याःस्तनन्तविस्तीर्णस्वर्णीस्यणीमात्रपूजितस्तस्मिन्द्विजन्मनिजन्मनिसंपन्ने

नामकर्मसमयेसन्मात्ममात्मंजनजनेश्वरीवरप्रदानमनुस्मरन्प्रमनकंमुनेर्दमर्पतीतिगमप्रतिष्ठितवान्।क्रमे

णाचप्रचुराभ्यन्तरसमिन्वताद्रवसुकुमाराःप्रसर्तुमारभन्तागात्रपल्लवापच्छवाश्चकारचंचच्चामीकररुचिरुचिरांगणा

मणिवेदिकासुकेष्विद्विवेसरनुचचरणाप्रचारचारुचापल्यलीलाःसहासममकोणस्परिजनं।जनयन्तीबालकेलीं

स्वच्छंदमानंदयांचकार पितरं नरं गणाभिभगिरोन जननीमजीजनज्जातविस्मयां स्मितमुग्धदुग्धस्निग्धदर्शितदंतकां
तिकुंदपुष्पमनिःपन्ना हारमल्पाल्पंजल्पंती॥ किंबहुना अपिरेणुरूषितक्रीडनेरेणुक्रीडयान्वितेन तस्याः शैशवं शि
शुत्वेपि वयोवैविध्यमावहत् २८ एवमियमनवरतं स्वैरविहारहारिणीक्रमेण निःकामति शैशवे वयसि पितुर्नि
योगाद्गुरूपदेशात्साधुवृद्धसेवासमानबुद्धिविकासाच्च नानाविधेरणाशास्त्रानैपुणं कर्म्मारंभेषु नानाप्रवीणा वीणा
सु निराकुला कुलाचारेषु कुशला शास्त्रकालेष्वपि विशारदा मारिहायेषु सुसमृद्धा प्रबंधालोचनेषु चतुरा चातु
रानाथ्यजनचिकित्सासु किंचान्यत्करोहनालस्यलास्यप्रायप्राधान्यधर्म्माचितव्यवहारेषु वैविध्यं विद्या चातुर्यं तौ
र्यत्रिके कौशलं शल्पाद्वारे पाटवं पटहवादने वैमल्यं नवमाल्यग्रहे ग्रथने मार्गीसंगीत्सां प्राकाम्यं कामकथासां॥ किं
बहुनाननन्काव्यं ननत्ना यत्न साविद्यानसाकला। पत्रतस्याः प्रबुद्धायाबुद्धिर्नैव व्यजृंभत २९ एवमस्याः शैशवव

वनिजजरवप्रजाप्रज्ञानज्ञातव्यवल्कविस्तरायाः क्रमेणातिलकभूतेनूतनचूतवनमिववसंतप्रवेशप्रथमपल्लवो
ल्लासेनप्रत्यग्रयौवनसमयमहीमंडलमिवाम्रेहविह्वलत्केहलकलापेनाकेसरिकिशोरकंठपीठमिवनवकेसरांकुरोद्गा
रेणाकरिकलभकपोलस्थलमिवप्रथममदोद्भेदेन। निशावशाननभस्थलमिवप्रभातप्रभारंभप्रभाप्रभावेनासरः सलि
लमिवाविहलत्कोमलकमलकांतिसंतानेन। मनोहारिणा संसारसारभूतेनाभूष्यतवपुः। कांततरतारुण्यावतारप्रा
कूपारंभेणाननश्चापरिहरतिवपोयथायथास्याः स्फुरदुरुकंदलश्यालिवालमावोद्भवपतिधनुषस्तथातथास्यांपास्त
शांतिशराच्चपिसज्जयन्मनोभूः ३० अपिचमुचस्याः शिशुतांभरादववनतरुणा तारुण्यप्रमुद्रांकितस्फारीभूतनितांत
कांतवपुस्तस्याः कुरंगीदृशः। उन्मीलत्कुचकांचनाब्जमुकुलं भूत्वा मुहुः पश्यतो बालकोरांतरमंतरायसदृशं शामस्ये
निमेषाअपि ३१ ततश्चातत्तस्याः कमनीयकांतिविजितत्रैलोक्यनारीवपुः शृंगारस्यनिकेतनसमभवत्संसारसा

५१

ऽवयः। पक्ष्मिन्विस्मृतपक्ष्मपालिचलनाः कामालसा दृष्टयो नेत्रा पुनरुन्मत्तेभि पतिताः पाशे शकुंतादिव ३२ अपि
चाश्चवभ्रमरिविषमंडलमलंवकेंदुबिंबाहहिः कुर्वंस्त्वपकंभमाराकलिकाकर्णावतंसक्रियां तन्वंग्याः परि
नम्रतीवहसतीवोन्मर्पतीवोल्बणं लावण्यपल्लवतीव कापकलंभचनशिलाकांतेकपोलस्थले ३३ एतद्वाक
र्ण्य राजरंजितस्तत्कथया पुनरुद्दंचद्रुच्चरोमा चकंचुकितकायस्तत्कालमेवांतःस्फुरन्मन्मथमनोरथभरमज्ज
मानमानसस्तं हंसमपृच्छत् पक्षिराजराजीववनावनसहसपुनः कथ्यतां तस्याः संप्रति वयोवृत्तांतस्पव्यतिकरादुत्क
कः पुनरेषवभाषे देव किमेकोस्मद्विधः पक्षी स्त्रीरत्नरंगधवललोचनां तां वर्णयेत्। यस्याः सर्वेदेवमपदि वाकारो विभा
व्यते। तथाहि। सुतारा दृष्टिः सकामाः कटाक्षाः सुकुमारश्चाधरपल्लवः सुधाकांतिस्मितमरुणा रंतच्छेदाभासवनोरनाः सु
क्ष्माः केशाः प्रबुद्धा वाणी गौरी कांतिर्गुरुः स्तनाभोगः पृथ्वी जघनस्थली सुरभिर्निश्वासः सुगंधवाहः प्रस्वेदः सश्रीकः

राम०
५१

सकलांगाभोगः। किंवान्यत् अनन्तगुणमयीव सा विनिर्मिता विधिना न तथाहि। भद्रपदा ज्येष्ठासु हस्ता मुखपूर्वा नगमा
ई हृदयामूलं कंठ्यस्या। किंबहुना। लावण्यातिशयः सकोपि मधुरत्नकेपि दृष्टिविभ्रमाः साका चिन्नवकंदलीस
दुतेरोस्तारूपलतास्त्रीरपि। सौभाग्यस्य च विश्वविस्मयहृतः सा कापि सपद्यपालयानगमहाग्रहाइवहृता सर्वे
पुवानोज्ञनाः ३४ राजानवस्ततोहसमस्ततस्तस्याः पुनरिद्यनी। हराभोगभरेणासुष्वगातिनाश्लिष्टा नितंबस्थलीधत्ते
स्वर्णसरोजकुड्मलकलीमुग्धं स्तनद्वंद्वकं। आलापाः स्मितसुंदराः परिचितभ्रूविभ्रमा दृष्टयस्तस्यास्तज्जितशैश
वव्यतिकरं रम्यं वयो वर्त्तते ३५ तदेषतस्याः सकलभुवनजनमनोमधुवासपदैः समस्तसंसारसारसौंदर्याधिदेवता
याः कथितो हृत्तांतः किमन्यत नाहर चरणसरोजाराधनाग्रामपुराणः परमसुकृतकं देवं हनीयः सकोपि। अपिजयतुस
यन्ताहृत्त्वभामाभ्सनेस्मिन्निति कथितकथ्यः सन्तोषहंसो व्यरंसीत ३६ इति समविषमकवेः श्रीत्रिविक्रमभट्टस्य

दमयंतीकथायां तृतीयउछ्वासः ॥ ॥ एवमेनदाकर्णितं जातत्कालमाघूर्णितमाश्चर्येणाकुलितमौत्सुक्येनामंत्रि-
तमाग्रहग्रहेणोत्कंठयाकटाक्षितं कंदर्पेणाभिवादितं रागरसाकेनच्छोत्कारितमाग्रहग्रहेण ॥ १९ कुशलमकाल
तरलनयनास्वीकृतमस्वास्थ्यनालोचितं चिंतया चेतःस्वस्वयमेव स्वच्छीकृत्य वितर्कितवान् ॥ प्रायः सैव भवेदेषा यया या
दृष्टाविपाममयात्सुगापितं विनिद्रस्य यत्कृते मेत्रियामया ३७ तदेतन्मातहार्त्तामृतपानार्थि भूयोपि श्रवणेंद्रियं । तस्य
तेकेनवानंदकंदे कांताकथान्तके ३८ तत्किमेनं पुनः पृच्छामि नेदं नाप्यकस्मात्स्यादेनमतः संप्रति मंडलीकृतकोदंडः
कामः कामं विचेष्टतामनघ्यधिष्ठितः स्थैर्यैर्धैर्यधाम भवतो धने ३९ इति वितर्क्य विहस्य तं हंसमाबभाषे साधु भोः सुभा-
षितामृतमहो हृद्ये माश्रुतं श्रोतव्यमिरीनी मद्यपि हि विमलहृदयवयस्य समासन्नाह्निकसमयसमुचितव्यापारं समा-
ध्याम्यो भवतापि एतास्ता द्रुमतलचलच्चक्रवाकीचकोराः ॥ क्रीडावापीपरिसरभुवः स्पीपतंतास्वच्छपतिपयोन्मीलत्क

मल्लमुकुलान्याश्रयंमाःकुरंग्योभंगश्रेणयःश्रवणाशुभगंगीतयाकर्णयंति ८० अपि च। अतिललितनरंतरंगभंगेरिहम

पितद्रुखाशिखाशिखाप्याःभ्रमरलिनिवहंवहंति यस्मिन्मृहिमकरंमकरंदमंबुजानि ८१ त्वमपि भद्रे वनपालिके हृत्कम

लमालानितंबकक्रीडमिममाराय मुक्त्वा वमानास्यानगोष्ठीम्स्थितस्सममसमीपमिष्यसीत्यभिधाय राजाराजभवनमया

सीत्। गते च राजनि राज्ञीविनीनांजीवितसमाःसमाख्वाद्यवस्वादुकोमलमृणालकंदलीदलयनहलानिकवलयन्वहल

मधुस्निग्धमुकुलान्यनुशीलयन्शीतलशैवलावलीर्विलासेनसहंसस्सरत्तरंगांतरेषु चिरंविक्रीड। चेतनवाश्यानेनराज्ञा

हृत्कमलमालानितंबकक्रीडमिममारम्यमत्समीपमेष्यसीतिसंदिष्टार्थमिवादिष्टा वनपालिकानत्वयुक्तमिहचिरंस्था

तुमिमस्थानएवाशंकमानःसहतेनराजहंसकदंबकेनाबरनलमुहपततानवचव्यतिकरे। दिवापि स्फारस्फुरत्ताराम्मंडलमि

वविकचनवकुवलयगहनमिवांतरांतरोन्मिद्रकुमुदखंडमुड्डीनात्तस्मात्समशोभयंतनभस्तलमविलंघितावश्च नचिरादेवा

४३ 43

पुर्वैदर्भमंडलमंडनकुंडिनपुरमवाप्तेसख्या। चकितचलच्चकोरचक्रवाकालोक्यमानकृतांधकारविभ्रमम्भ्रमद्भ्रमरभ
ज्यमानांभोजराजिभाजिराजभवनासन्नकन्यांतःपुरोद्यानक्रीडासरसिसरभसमधाविनेनसरस्तीरविहारव्यसनिना
कन्यकाजनेननिवेदितांस्तान्स्वलोकपितुमतिकौतुकेनदमयंतीकन्यांतःपुरात्पुरस्सरागामहिराहरागायताह्रीत्रिभ्रमाज
गामस्यागमच्चचइलनरचरणाचंचुप्रहारविदलितारविंदकंदलानुगालबालनलिनीवनविहारिणास्तानन्दहीतुमेके
कशःसखीजनमादिदेशास्वपंचचंचलवलयरवचारुवाचालितप्रकोष्ठेनविलासविस्मयकंरकरपक्षवेनतेराजपुत्री
राजहंसमुद्दिश्यपाणिपंकजमस्यितनवयसोप्यभिमुखीभूयविभाव्यचेनश्चमत्कारकारणमस्याःकांतिविशेषमाशिष
महात।कंदर्पस्यजगज्जैत्रशस्त्रेणाश्चर्यकारिणारूपेणानेनरंभोरुहीर्घपुंसखिनीभव ४२ अपिच।निर्माणस्यप
मेवविस्मितमनाःसौंदर्यसारेणायंस्वव्यापारपरिश्रमस्यकलसंवेधाःसमारोपयन्को।हर्म्यपुरुषाःस्त्रियोविदधतेहृष्टे

दम०
४३

चयस्मिन्नतिदृष्ट्वावधिरूपमात्मुहिपतिंतंदीर्घनेत्रं नलं ४३ दमयंतीनुत्रस्मिन्नत्तरोत्कपत्निरो।विचत्तागावाचश्चेति
मनसिविस्मयंचमयंचनामाप्यालक्ष्य दृजनकेनलस्येतिवपुपिवेपथुंचरोमांचंचहृदयेनुरागमौत्सुक्यंचसमकालमुच्चो
लायमानमुद्वहंती।चिंतांपाचकार।सोपयस्तेनपांथेनयात्वागौरीमहोत्सवे।नलोप्यनलस्वामीहृ।यितोमेपुरःपुरा
४४ अथास्याःसखीपरिहासशीलानाममनामैवनलस्योद्दिन्नवहलपुलकांकुराभिमामवलोकानर्मालापमकरोत्।को
ऽसंकिंनुनिपिच्यतेनवबलात्तेलंसखिश्रोत्रयोरंतस्तिरःपक्षिपत्रमथवामहंमत्स्तुभ्याम्यति।येनांगेषुनिरवातमन्मथ
शरश्रम्यारपिकृच्छ्विलीलीमेवकिनोच्चकंचुककृचेरोमांगावहसुहमः ४५ दमयंतीतस्याःसवैलक्ष्यस्मितमेवोत्तरंक
ल्पयतिशनैःशनैःशिरःकंपचलिताचंतसोत्मलासलज्जाचलद्विलोचनांचलेननाममतङ्गीपत्।अबाहीच्चतेराजहंसमम
होमहानुभावसर्वथाश्चाश्चर्यहेतुरसिानयाहि।दृष्ट्वानुरूपरूपमहाश्चर्यगर्भाःश्रपंचितवाच्याःवाचःसूचितसस्का

५५

रातिरेको विवेकः सोऽजन्याश्रयः प्रश्रयो निःकारणोपकारधात्री मैत्री नतत्वमनेकधाजनितविस्मयो बहुश्रुतोऽस्मि किं
तु यस्तु नेष्टक्षामः कथयकोयमात्मरूपसंभावितकंदर्पदर्पहारी वानरलोकेनलो नाम यस्मैतानि मंदरमथनक्षुभित
क्षीरसागरतरंगाश्चमत्कारंति मत्कारंति मंतिगशोभिसे एवमुक्तः सोपि सुंदरि यद्येवं शृणु परिशुद्धतामवधीयतां मनः श्रूयतां स
विश्रब्धमित्यभिधाय कथयितुमारब्धवान् अस्ति समस्तसुरासुरलोककर्णपूरीकृतकांतकीर्तिकुंदकुसुमः कुसुमायु
धरूपरमणीयदेहप्रभः प्रभावयुक्तो विश्रुतावस्थितिप्रसुचिरनुपतापकारी चप्रनागमयोनवावैरिणां शिवकुलस्य शिशि
रस्वभावो नजातु प्रयुक्तस्वरामः कुशलवयो रामणीयकेन जनकैर्वैदेहभागेन नैषधः प्रजानां पतिर्विरंचवनाभिभूतः स
मरे वीरसेनो नाम। यस्य च बहुशोभया गणप्रभाया सहस्फुरत्स्फटिकामनोहारिन्या स्वयंत्र्याज्ञा पासदृशी राजते राज्यस्थितिः सज्ज
याऽसेनया सह म्लानहारिनीयाकृपाणपष्टिः। यस्या समरंगरोणारीषु वीरैर्वैरिषु सर्वीभ्यानकः। त्वः परदारेषु सर्वीद्रोहिषु सह

राम० ५५

स्पोनमौलापेषुसमभयानकःयामांगगोषुमकरमगाःशरणागतेषुयस्यचाचतुरुदधिनटीटीकमानशास्त्रंद्रविश
द्यशोराशिराजहंसःस्पनिस्त्यशनाक्रपारोषुकुचानुपूर्वकलचानुपूर्वकलत्रेषुकोपदेशमेवापापर्द्धिकेषुलुब्धक
पर्यायःकैवर्त्तेषुतीव्रानाशस्त्येषुमर्मच्छेदाधनुर्विद्यापारगवमस्पहरमेवकरस्यकृत्वाशेषमंडलमनवरतविरच्य
तविजयानंदिनःसंदरकैलासमनाभिरम्यवनांतरेषुविहारनोमदननिरूद्वैनेषधीपीनोत्तुंगकुचकुंभायष्टंभमस्थगितवक्षः
स्थलस्यसस्वेनानिकामंनिविवसाःकदाचिच्चतुरुदधिवेलावलयितवसुंधराचिरव्यातमपत्यमभिलषन्तऽनादर
चरणांगुष्टनिष्ठ्यूतकैलासोन्मूलनागतपतद्दशवदनविरसविरुतिविहसितामरमंडलमहितमहिमानमविरतवि
रंचिविविचित्रनाममामसन्तति।मनवरतमवनतसकललोककल्माषकामवेनुमनुपमवर्चसमच्चर्यपांचारंभगवंतमबिक
पतिमतिभक्तितोषितहारलब्धवरस्थानिरुपमरूपयानुरूपयाचरूपवत्समभिधानयाप्रधानयाप्रिययासहमकरकेत

नकेलिमनुभवन्नतिचिरमासांचक्रे। अतिक्रामति तु कियत्यपि समये संपन्नसत्वा समपद्यत स्वपत्नी। तेन च समस्तसंसा
रवस्तद्दूनकौनिकराकलितगर्भा रमेणारायणानाभिरिव विरिंचोद्यानाम्बुजिकमलकं दवंधेन कल्पपादपलतेव पल्लव
वारं मोहात्सेनमनाऽग्रहुरितोदरा राजराजीवनयना राजपत्नी। क्रमशश्च मेचकोच्चचूचुकुकुचकुंभकपोलपालिपाण्डि
म्नानिम्नयंती मगलांछनच्छायामवांछदच्छामनयपयःपिष्टवर्त्तिमन्मथसमयमदनं मृगांकमंडलरसेनात्मानमालेसु
मथन्तःसरवीजनविधृतमयास्यमणिमयमुकुरमंडलमनवरतनिशाननिर्मलकरवालततलेऽथात्मसुखकमलमवलो
कयांचकार। निरस्य नीलोत्पलमजरठकैरवकंठकेसरस्तबकमकरोत्कर्णावतंसमतिवहलकुंकुमांककस्तूरिको
पंकमपहाय मत्तमातंगानां मदकर्दमेन निजभुजशिखरयोर्विरचयांचकार विचित्रपत्रभंगान्। एवमंतःस्फुरदहमी
तुरूपदोहदसुखमनुभवंती कदाचिदुद्यानस्थिते सौम्यग्रहयामे महाराजजन्मोचिते निशुभसंभारकारणापा

वेलायांजातशायेप्रभाते प्रभाप्रतानजनितपरिवेषमशेषतेजस्वितेजःपुंजापहारिणामालोहितपाणिपादपल्लवोल्लसित
पंकजच्छायंघौरिकरविमंडलमुन्नमनोद्यमालेवकिंछुःच्छोलमेरिशिरारिवविताने वैश्वानरेनरपालश्रियाशीशितनगावे
पुत्रमजीजनत् तत्रचहिवसे । सांप्रसुकोन्ततवंशस्यतस्यराज्ञःपुरस्यचाबभूवल्लक्ष्मीःसाकापिययास्वर्गोपिविनिर्जितः
४६ अपिच । सहृष्टद्वालोकालेस्मिन्मुक्ताहारविभूष-णाःप्रामाःपीतिंपुरेपौरावनेषुचतपस्विनः ४७ सन्निरुद्रहेच
अलंकृतनिशांतेन नरुणागारुणारोचिषा । प्रदीपानांप्रभातेनप्रभातेनयथाजिता ४८ चिरान्प्रभ्रुवितमिवराजवंशे
नमसमुच्छ्वसितंराज्यश्रियापीतंप्रशायिभिःप्रनृतंपौरैःप्रमुदितंबांधवैर्विंद्रागांद्रोहिभिरुन्नहितंविपक्षैःहष्टमंगलवादि
त्रैश्चित्रायितमनिबहलपरिमलपतत्सुष्पवृष्ट्याविकसितंदिग्चक्रवृहनारविंदैर्विलसितमीतमृदुरभिस्पर्शासमीरणो
नस्वच्छंहापितंवंदीकृतानारानिरमणीभिगाढ्यापितमर्थिलोकेन । किंबहुना । अष्टष्टिनष्टभूलीकमशरान्निमीलांव

५६

56

श्रुपीतमत्तलोकं च जगज्जन्मोन्नतो बभवत् ४२ भूते च विभवम् विशिष्टषष्ठीजागरणाद्यतिकरे श्रुतिकांतेषु स्वजनकादि
वेमेषु नामकरणे चित्ते ह्निनलाम्यस्मे षधर्मधनानि साधुभ्य इति ब्राह्मणाः प्रविश्य तस्य नल इति नाम प्रतिष्ठापया
मासुः। क्रमेण च चतुरुदधिवेलावनविकासोचितकीर्तिकुंदकंदले विंध्यविंध्यं भातिलंभलं पाकैः कुमारसेवे
कैरिवमंकलचक्रवर्तिचिह्नैर्लक्षणावयवो विस्तारजटालबालः कल्पपादपांकुर इव ववृधे तु मारमता। विरचितचू
डाकरणादिसंस्कारक्रमश्च शमे विद्याग्रहणसमये [illegible] मित्तमात्रीकृतोपाध्यायः स्वयमेव समस्तानवद्यविद्याम्भोनि
धेः परं पारमवाप तथा हि। प्रवृद्धबुद्धिवैदग्ध्यविशेषवशेमुषीको वैशेषिके ख्यातः सांख्यं जितलोको लोकायते [illegible]
प्राभाकरे मतिं [illegible]कः [illegible] कल्पकृतान्ते [illegible] शिक्षायाम् [illegible] शब्दशास्त्रे [illegible] निपुणो नि
रुक्तेष्वज्ञो ज्योतिषि निवेदी वेदान्तेषु [illegible] सिद्धांतेषु स्वतंत्रः तन्त्रीवाद्येषु पटुः पटहेष्वप्रतिमल्लो [illegible] निपुणः परा

राम ०
५६

वेणुप्रवीणो वीणावेणुषु चित्रकृच्चित्रविद्यायामुद्यमः कामतंत्रे कुशलः शालिहोत्रेषु समुद्रसामुद्रेष्वेष्टः काष्ठकर्मणि
सावलेपो लेप्ये पंडितः कोदंडे शौंडः शारेषु गुणवान् गणिते वैहंल्लो बाहुयुद्धेषु चतुरश्चतुरंगक्रीडायामुपदेशको देश-
भाषासु श्लैक्ष्णिको लोकज्ञाने किं बहुना रसे रसायने ग्रंथे शास्त्रे शास्त्रकलास्वपि। नलेन लेभिरे लोकाः प्रमाणं निपुणा
अपि ५० क्रमेण च शैशवमतिक्रामतोऽस्य मेव केशिं गांवयवेरस्य तु हृतिः कृतानि तथाहि। श्रवणामनकस्य लोचनद्वय
मपि श्रवणसंगतिमकरोत्। उन्नतस्वभावस्य नासावंशोऽप्युन्नतिं जगाम। वक्रोक्तिकुशलस्य केशकलापोऽपि वक्रतां भजे-
ऽ। शैरवनिर्मलगुणस्य कंठोऽपि शंखाकारमधारयत्। स्थूलमतेरंसकूटद्वयमपि स्थूलमभूत्। प्रमाणोपेहितो वक्षःस्थल
मपि सुप्रमाणतामजायत। मध्यस्थस्यास्य रोमराजिरपि मध्यस्था शुशुभे। सुवृत्तस्य बाहुयुगलमपि सुवृत्तमभवत्
गंगी। अकृतैर्नीभिरपि गंभीरो व्याजन। पल्लवस्य कुमारहृदयस्य करचरणौ अपि पल्लवसौकुमार्यमंगीकृतं। किं बहु

५७

47

नामोसीषमहीध्वजचक्रपाणिस्तस्याकविस्तीर्णललाटपटः। मुक्तिगंधमूर्त्तिः कहुन्नतांसः कस्मैपनस्यान्नयनाभिरामः

५१ आसम्भीः सन्निभैर्दोः समरसूयककुद्मकास्कंधसंधिः स्तिग्धारुकुंतलानामनुहरति हृशोर्द्दद्दमिंदीवरस्य स्था

नेवं ह्रोपिलक्ष्म्याः स्पृशति भुजयुगं जानुननीहृच्चरम्पंजं हे ह्यामोवल्लभः किमु मिषव १ तेम्लाद्यनीयंनतस्य ५२ अ

र स्तिचतस्यानैपतिस्नूनोः समानशीलवयोविद्यालंकारकांतिकलापपरिभ्राजिदेहं शरीरमात्रद्वितीयोप्यद्वितीयं हृद

यमेकं जीवितमपरउच्छ्वासः सालंकायनसूनुः श्रुतशीलोनाममित्रं। एकदानुप्रवेरिखक्ष कुंकुमपंकपद्धावितव

दनायमानेनिरुद्धांधतमसि सौगंधिवबंधनिबंधककुसमाकृशोविपतिनरतीवनरूणतरेनराणिमंडलेमंडयति कुसु

मकुंकुमकेसरस्फकायमानगगनांगणामंभोजमुकुलमुद्रामुषितोविषंविधे। चलितेचचरितुमुपवनेतरुराजिकार्णा

मलेनिद्राविरामावबद्धतपत्त्रपक्तिकुलेकृतप्रभातिककर्म्मगणः सभामणिमंडपमध्यवर्त्तिनोहृत्तमेवावसरस्यराज्ञः स्मरः

राम० ५७

प्रविष्टमन्त्रिणा शालंकायनेन प्रणामपर्यन्तकरेणामलवलितमभंगुरो यथासनमुपविष्टं मन्त्रिणमेवालापं प्रति
राजनि राजन्यचक्रे प्रक्रान्ते च शास्त्रीयविनोदेष्वनतशीलेन सममस्मैरपि क्रीडासहायैरनुचरैरनुगम्यमानो नलः
सेवासुखमनुभवितुमागतवान्। आगत्य च क्षितितलमिलन्मौलिमुकुलः प्रणम्य पितुः पादारविन्दद्वयमदूरनरेन्द्र
न्यस्तमासनं भेजे। उपविष्टं च तस्मिन्ननभिवादनानुन्नमस्करीरचितकोपकम्पितकरपुरामृष्टकूर्चाग्रिमग्रीवोपरि यशोभि
त्रिमंडलमप्यक्षुभंगमपरापरेशापाकोशानतरन्तरन्तरत्ननारस्याद्दृष्टाभिमुखमवलोक्य शालंकायनः प्रणयपरुषा
क्षरमभाषत। कुमारराजन्नहं सोप्यहमस्य रूपस्यैतिमात्ममोहवान्मूः अनुभवति च महदःशसह्यं सद्यात इव कोशान्मूर्च्छिता
ऽविभवः पुरुषो मेघरूपकंबलस्यापयोगगच्छति। यद्वा नजानातोपि वा वास्यहव्यनिकरकाशिरापामदोषया यौवनावस्थ
या निरुद्धोनुरुद्ध इवकोनाम न क्लेशमनुभवति। तत्त्वान्तसुविषमेद्य दर्शिनि निद्धहिल्लासदवास्थिरे स्थिता नास्ताहतेय

मास्मविस्मरःस्मयेनविनयं।स्वविनीतोभिरिवहृदयमाश्रयं।अज्ञातनयमच्छागाइवनाभिनंद्यतेजनेन।किंचश्रमः।।सुसहाय
शून्यस्याभवतोयस्मामीमांसाभियोगारात्तसाईवअन्यायाःपारदारिकाइवअयोगक्रियालोहकाराइवअकृतागमाः
शाकवेगाइवसहायाः नचैतेदुःशिक्षितनृपकलभव्याकरणमार्गेषुनिपुणानर्तकीवमित्रमंडलीनटापुष्पन्तादितयाश्र
क्रमापुक्तोभुजंगइवभयायलोकस्याउग्रेमनःकंसानुरागंजनयेत्।अमृतमथनोद्यतहरिवाहुपंजरइवमंदरसानुग
तः।कोनद्युष्यतेमुनीमिवास्थिरतांपरिहृतकुशीलतायाहि।मास्मतैलिकइवकेवलंखलोपभोगायभूः।आवर्जयगु
णानूर्गुणेनधनुषीवसुवंशेपिकस्यायहोभवतिअभ्यस्तकलाःनिष्कलोवीणाध्वनिरेवमशस्यतेनपुरुषः।।स्वजनाद्य
जाद्येयोगेनहिमानीवहूयतामेति।मास्मसुखरोभूः।कर्णादचेटीमिवमुखरतांनशंसंतिसाधवः।धवलबलीवर्दपंक्ति
रिवसमार्धर्मपावाणीमनोहरति।वर्जयवैपरीत्यं।विपरीतशवमिवकोनपरिहरति।कमलहलदीर्घाहाशिहाक्रमेस्मि

न्नपरमप्यभिधीयमेमागाः स्त्रियः श्रियो वा विश्वासंश्रधिकमलवमतिरनार्यसंगता स्त्रीः श्रीश्च कंनप्रतारयति। या
कालकूटद्वितीया नीरोषिताऽपि नाईहृदया भवति। स्वीकृताऽपि विवाहेनकमानलह्यनचापलेनोद्वेजयति यस्याः का
रणोत्पन्नः समस्तोमद्गणः महालोकोलोलनेत्रीकृताघृष्टाभुजंगमंडलीश्राश्रोजलधी राजकुमारपरामवांश्चनपाव
श्चः कोनगुरुवारणायोग्योभवति। कोनवाजिपृष्टमारोहति। कः करा~ णानृशादंकुर्वन्कमुखप्रकटयति न्नवंच
नातः प्रकटयति। कः कंठहारावमोचनेनकुरुते। कोनकांचनस्थरवलामनुभवति कुरंगद्रवाधीभूतः कोवागुणावंचना
करोति। कः कार्मुकनिर्मुक्तशिलीमुखइवनैवेलस्समागच्छति। कस्मान्नपराभूतिर्भवति कस्मान्नापूर्वयशास्समुच्छल
तिकिमितोप्यस्याः परमुच्यते। पादवमिपमसर्वशाईलमिवसूरंमहत्त्वरंभयान्नोपसर्पति मुनयमादेवरंसिंहमिवव
लमर्द्दं दृष्ट्वापिगुल्लापनेनवसुदेपिचक्षुःपातयति केवलमनवरतशिक्षितनवेदग्ध्यकल्लापराधात्मिकात्रपापराप

रिह्लग्गुणिनो गुरून्पुरुषे मायाविनि कृतकेशिवधे धृतमंदरागोरागं बध्नाति।तदायुष्मन्नृगं भरगुहागिरीन्द्र
मूरिवहृदयहराश्चेयोर्थिनां शरणाल्लक्ष्मीःस्त्रीचानानर्थंगारश्रधानागाव विचारिताःसरसाभवतिनस्त्रियः तदेताः
कंदर्पकंडुकपराविनोदमोत्रीपकारिणो नास्यतविश्वासयोग्याःसर्वथा विश्वस्ते विश्वासमेवकुर्वंति।श्रियोपिहा
नोपभोगाभ्यामुपयोगेन पिन्नलोभकुर्यातावहुलोभानुगतः किरणाकुलायोपिसंतापयतिजनं पुत्रप्राप्यतंवि
रान्निजकुलकमलराजहंसीराज्यश्रियमनवरतं कृतयशोदानं देहिनारायणादिवत्वयि चिरं रस्यते रवति पत्नलक्ष्मीः।
पाहिप्रजाः प्रजापालका इव त्वद्विधियोपिनलिप्यते पातकैः मा च बहिस्थाप्यगुणो बुद्धिदेषंकाषीः। व्याकरणे हि व
हिर्गुणं बाधते न समस्तरूपे। वत्स मा चैवं चेतसि कृथाः ध्यां हृमोयं छोदमस्त्रगुरुर्वर्केत्स्वभाव एवमवृतिति तत्किम
नेनेति यस्माञ्चतुरानेदिपहः पुराणश्लोभवानतोगभावं यानिने वक्रोक्तयोपि गुरवः। मरलंतत्याल्लघवोप्यनरंगाभ

वंतिकिंतुतेध्यक्षमानेकुटिलतामपिदर्शयंति।ततःकिंबहुना।तथाभवयथानातःत्रैलोक्यादरदर्प्यरोगविशेषैर्मूर्षितस्तै
स्तैनात्मसमात्मानमीक्षसे ५३ किंचान्यत्। विमर्चियार्जुनवारिपोहृषंकरोतिनमत्रचनवारिपोहृषानेनराज्ञामह
साऽग्राजितामवेन्महीकिंसहसागरान्तिना ५४ अपिचक्रितेनजानुज्ञातेनमातुर्योचनहारिणा।आरोहतिनयः
स्वस्वंवशम्याप्रेध्वजोपथा ५५ एवमुक्त्वाविश्रांतवाचिवाचस्पतिसमेमंत्रिणिराजाप्रिमाईवाईयाहशानलम
वलोक्यवकुमारभताना।तदुक्तमुक्तोसिमालंकायनेनकस्यन्यस्यनियंतिवदनारविंदाहेवंविधाःपदेपदेर्थस
मर्थामहाशिष्टाशिष्टावाचलदृशीतस्तवानेननिर्वापितदेहःस्तिहस्तीकृतश्चासिमनसासमस्तसाम्राज्यभागि
हृहनधुर्येनानुशास्तिपूज्यतेचैनतेनतथाहि।संग्रहेनाकुलीनस्यसर्वस्यैवकरोतियः।सएवश्लाघ्यतेमंत्रीसम्यक्
गारुडिकोयथा ५६ किंचनपश्यसिमांप्रतमिदमस्माकमतिभीरुभूपालमंडलमिववलिभिराक्रांतमशेषमंग

मतिर्जीर्णशीर्णाकुथकप्पटखंडमिवाम्बरीं तुनशक्नुते कायमुपतिष्ठतितन्मूचक्रामीतमटपेटीकनष्टादृष्टिःहि
तवर्गोपदेशिनोमुख्यास्तेपिस्तालंकायनप्रमुखनयोमंत्रिगणाइवचिरलीभूतादंताः शाश्वशास्त्रेष्विराजादेनाम
हंततास्ताद्यतेनान्यत्रानदिदानीममवत्सश्चापहमिवविषयविमुखवमस्तोवनायधावति।कृतंचयन्मनुष्य
जन्मनिक्रियतेतथाहि।एताःशाश्वपरोपकारविधिनानीताःश्रियःस्नाद्यनामापूर्वापरसिंधुसीचन्द्रपाःस्वाज्ञां
चिरंयाहिताःस्नमारल्लमहीयोगेनभवताजातावयपुत्रिणोतत्त्वंप्रनुचिंतयहम्यवयसस्तत्कर्मकुर्मोवनेय ५७
इत्यभिधायतत्कालमेवमोहूर्त्तिकानाहूयादिशाकथ्यतायौवराज्याभिषेकोत्सवायदिवसइति।अथसकथया
मामुक्तेदेवश्वस्तयपतामनवद्यमद्यतनमेवराज्याभिषेकयोग्यमहःकेंद्रस्थानवर्त्तिनःसर्वेप्युच्चग्रहाःपुराणोमा
मःशर्माणितिथिःस्नाध्योयोगःप्रशस्तोवारःशुभंमंकल्याणीवेलाविधायतांपट्टबंधयतित्यभिधायस्थितेषुतेषु

अनंतरमेवसमुद्योगिनिरूपतांयदस्माभिःकृतमाश्चर्यंउचितमुचितमेतद्धैर्यधाम्नान्पाराणांवयमिकदुनिकांतालो
चनानांतनीय इतिरभंसमिवास्यशक्तितस्मात्संभ्रमानोविपतितपङ्करकस्मादुत्थितस्तूर्यनादः ५८ अपिचउपरि
परिमलांधैःसुरत्वैसंचरद्भिर्मधुकरनिकरैर्वैरूप्यमानाभरेण अविरलमधुधारासारसंसिक्तभूमिःसहसिसुर
विमुक्तापापतनसुष्पवृष्टिः ५९ अवतेरुश्चतत्कालमेवांबरतलादुज्ज्वलमहत्स्नकांतिकलापविजीकृताष्टदिग्भा
गम्भमयःसकलस्वागरसरित्तीर्थांबुपूर्णकमंडलुमृत्कुशाकुसुमौषधिहस्तपाण्योर्दर्शनादेवापनीतसमस्त
कलिकल्मषाःकेपिकुतोपिब्रह्मर्षयः महर्षीणामविनयेनसविस्मयेनसमपधिवारेणचचलत्करेणुस्थलगल
द्दुकूलरजःपुंजपिंजीतकपोलयालिनापृथ्वीपालेनप्रणामपुरस्कृतातिथ्ययाःसमुचितामलंचक्रुरासनानि
।अथताकुशलप्रश्नालापाश्चपरस्कृतनकुमाराभिषेकस्पनरपतेःस्वस्वकमंडलुवारीणिदृष्टोयामासुः।

५१

इदं मंदाकिन्याः सलिलमवगाहागतमरुत्पुरंध्रीणां पीनस्तनशिखराभ्यर्णोर्मिवलयं इदं कालिंद्याश्च विकसित
नीरंध्रकमलतापनतसुगंधेरंतः सुरभिततरंगं नृपपयः ॥ ६० ॥ इदं गोमत्याश्छिन्नयनजरोखडुगलितेन महाराष्ट्रीनेत्रैः क
ॠतकुवलयं मज्जनविधौ इदं चापि शिखन्मुनिजनविकीर्णार्घ्यकमलं जलं विध्यस्कंधस्यन्त्वविलुलिततनामे
दमपि ॥ ६१ ॥ इतस्थानदेनतुगपानां पारमवधिशासमुद्रधेः पयः शृत्यात्माघीशयनसमये शार्ङ्गधनुषः विहा
रायोन्मज्जत्तनूतावनिताह्रदवहनैः स्नाता यस्यैस्फुरच्चवककमलखंडश्रियमधात् ॥ ६२ ॥ राजा तु तत्कालसमुन्मी
लद्बहलपुलकांकुरकोरकितकायः किमप्यद्भुतरसेनवेशितद्दव विधूय शिरश्चिरं चिंतयाचकार । नूनमपमस्माद्भ
हे हरिहरहिरण्यगर्भाणामेकतमः कोप्यवतीर्णो भविष्यति यतः श्वापशिश्वाक्रमः श्रेयमस्माकमाकस्मिकी सूनो
प्यस्माभिषेकापबुद्धिः श्चाचानुकूलकालसंपत्तिः कचामीसमस्ताभिषेकोपकरणपारणायामहामुनयः सर्वथान

51

राम०
५१

मोत्कण्ठितहृदयमयवेधसेयस्यायमङ्गतोव्यापारइमवधारयन्तुत्कापराहीत्वानानितीर्थोदकानिकृत्वाकनक
कुंभेषुगान्धालिकास्फालितमृदङ्गप्रहरीरवरभसोद्धतास्यविलासिनीवृंदैरानद्यमानोमंगलोद्गारमुखरपरिजन
परिवृतःसहसालंकायनेनसमस्तानहस्त्रसमाप्यवानुपालयतुराज्यमिमभिदधानमनिच्छन्तमपिबलात्त्रलंनिवेश्या
भिषिक्तपदेस्वयमेवाभिषेक— कमेत।परिधाप्यचमंगलाभरणावासासिंहासनमारोप्यपुत्रमेमामपुरःस्थित्वा
कनकदण्डपाणिस्त्वंग्रातिहार्यमन्वतिष्ठत।सालंकायनोप्यनिस्त्रेहेनास्योपरिलेवितमुक्ताफलमालस्तवन्तुधाधा
रमिंदुमंडलमिवकनकदण्डमापाण्डुरमातपत्रमधारयत।सामंतचक्रंचचलच्चामीकरचारुचामरकलापव्याहृत
करस्थच्छत्रमस्याग्रेविनयमदर्शयत।मुनयोप्यशाश्वताचक्रुस्तुर्वेदसमस्तमन्त्रानुच्चापचराहीत्वाततानशिरसि
विकिरंतोस्यपुनरिहमवोचन्।पाःसंकल्पजगाहनारकजपेहेवःस्वयंभूःस्वयंस्वःसाम्राज्यमहोत्सवेपिचशची

कांतस्य वाचस्पतिः ॥ ताभिस्तेद्य गिरिं च वक्र सरसी हंसीभिराशाम्महे वैरीभिर्वसुधाविवाहसमये मंत्रोक्तिभिर्मंग
लै ६३ अन्यत्र पितत्रहियैस मुश्रुसमाकर्णर्पतां यद्द्रुतमभूता ॥ दिशः प्रसेदुः सुरनिर्वैवौमरुद्दिवो मिपेतुः सुरपुष्प
वृष्टयः ॥ कृताभिषेकस्य नलस्य निस्वनानना हताडुभयेपापि विक्रिरे ६४ अंतरिक्षे च कोप्यदृश्यमानस्य वाणीः श्लो
कद्वयमपठत् ॥ अंहो नामालिकाविभ्रत्तथापीतांबरं वपुः ॥ हे हरि स्वभूपाल ॥ क्रोतु ॥ नवमंगलं ६५ अ
पि चालीलया मंडलीकृत्य भुजंगानूधारयन्नरः ॥ देवो वराहस्येतुम्पमभ्याधिकांश्रियं ६६ इत्याशास्य विश्रांता
यां विपद्गाचिमिमियत्वाच किंचित्कृतो चिंता यचितिष्ठ गोमेषु हत्वाणारतह्हीन सुनिषुसमुच्छ्रियंतांत्रेजयस्मो बध्यं
तांतोरणानि सिच्यंतां चंदनांभोभिः पंथानो मंद्यंतां क्रोफलद्वारहरंगावलीभिः प्रांगणानि क्लिप्यंतां कुसुमप्रकरः ।
भोजि चत्वराणि मृज्यंतां द्विजन्मानो दृश्यातास्वहीयंतां दानानि गीयंतां मंगलानि विसृज्यंतां वैरिवंद्यामुच्यंतां पक्षि

रोगापि पंजरे सम्यङ्निरूप्य प्रमाणेषु परितः परिजनालापेषु नास्योन्मादिनि मन्दमन्दं गमं गल्लोऽप्सराखुरवरे सं चरन्ति पुरप
थपुपौर नारीजने सदिवसः सप्राप्तस्वर्गसुखस्य वसुन्धाशेषभुवनस्य वासवादिनाम नरमस्येवानुभूतपरमानन्दस्य चरा
ज्ञः कृतकृत्यता मन्यमानस्यातिक्रान्तवान् एवमतिक्रामत्सु केषुचिद्वासरेषु जरठीभूते महोत्सवव्यतिकरे गगनवतिय
थायथमामंत्रितायातनसमस्तसामंतलोके यौवराज्यं जिगंच परितः परिजनेन निष्क्रान्तो रिपुप्रयोधिवडवानलेन ले
नलेव भावेनानन्दिक्रमोपदिनस्विदासे संपनिसत्व श्रेयस्करमस्माकमेगानहेशेगा स्त्रामरणयोग्याजटाभा
रानहारः साहाय्यप्रसाधवानवाधवाः शापनायोचिताकुशचूलिकानतनिकाः क्रीडाहीवेगवंनोनिर्झरप्रवाहा
नवाहाः प्रार्थनीयाश्च हरमेसारानशमाहास्नदायुष्मन्नेपहृष्टोऽस्मि चाप्रहृष्टोऽस्याभिलिष्टोऽस्मि ज्ञामितोऽस्मि दुरुक्त
मुक्तोऽसि दूत्यमिधायोत्संगमारोप्य चनन्कालगलद्वहलवाष्पाकुलवस्राविनेचवत्सुमिविधायपरिष्वज्य च

पुनः पुलककोरकिताभ्यां भुजलताभ्यामंतर्मन्मथभरं निरुध्यमानो जृंभमजस्रमास्रवदश्रुक्लिन्नकपोलमाविर्भ
वन्मोहमुकुलीधकाराकुंचितलोचनमिममाघ्राय मूर्द्धि वनाय वनितासहायः प्रतस्थे। प्रस्थिते च तस्मिन्परिहृत
राज्ये राज्ञि निरजनीविपुज्यमानचलच्चक्रवाकी। ष्विव कृतनककरुणाक्रंदासु प्रजासु प्रति भवनमुच्चलितेषु जरत्पौ
रजनेषु कल्पातीते [illegible] प्रणायप्रणामांजलिरस्मक्रमागतकर्मकारिणः कृतशीलस्य कृतापराधस्यापि त्व
पासहनीयाः कतिपये प्यस्मरनुकंपापराधाः हृदयपयोराशेर्नीहृगाय मृगांकस्मीलयंतोपि कमलाकरान्कु
राः किं न सहंते सुमनसोपि भ्रमरान्मंजनानीत्यभिधाय समर्प्य च स्वसुतमुच्चलिते च प्रेमणानुगतम्भू भुजिमुजाया
मनिर्जिनसाले सालंकायने वालमनस्प इव सुष्यत्सरःसलिलसंतापवेपितांगः करिकलभ इव विपुज्यमानयू
थपतिः मृगशाववक्रद्रवपनद्धहल्लवाष्पविंदुसंदोहे वैत्वामितिविधीयमानहस्तरोहानानेति बुवन्नहेनलोचनेनैतदिवसमु

दृमीलयन्मार्गे पुनः केवलममंदमन्मथज्वरगद्गदया गिरा पुनः पुनरिमं श्लोकमपठत् ।तज्ज्ञानस्य कृते नाहारस्य रभसा

ज्ञाननन्दं तनन्तश्चाके विनिवेश्य बाहुयुगलेनाश्लिष्य संभाषणं ।। तांबूलचर्वितं दत्वा चर्वितमतिप्रेम्णा मुखेनार्पितं यथा

घाणोपमहाकनप्रहृदयस्य न त्वानाकिंदीर्यसे ६८ एतच्चाकर्ण्य दमयंती चिंतितवती अहो त्वद्वानाईदृदयः खल्व

सौमहानुभावस्तत्सर्वथाऽस्मन्मीतिपात्रं भवितुमर्हतीत्यवधारयंती पुनः प्रच्छहो हंसमनन्यनन्तः। सोपि राजहंसः क

थामुपसंहर्तुमिच्छन्निमं श्लोकमुच्चारयांचकार। सुदृशि ननत्व किमपि गिरिजनेन नत्विन नैमित्तोर्थिनोरेः पिनविरहविषा प

हंसोप्यविसमार्पमाणः गमयतिपरिवर्जे वासराणामिहानीहर चरणसरोजद्वंद्वहन्तावधानः ६९ इति श्री त्रिवि

क्रमभट्टविरचितायां दमयंतीकथायां चतुर्थ उच्छ्वासः समाप्तः॥ ॥अथ विश्रांतवाचि वाचस्पतावि चोच्चारि

तानष्टविस्पष्टवर्णे च तनिषधराजे राजहंसे ऽसेवायां समभिधायैवोपसृष्यमानाकृती नरामगोन हृदजन्मनास्त्र

नानुरागेण। वत्से चिरान्मिलितासीन्मकः केवाद्यलिखितसौहृदये प्रहृष्टया चिंतया पुत्रिके कथमपि दृष्टासीति संभाष्य वा। लि

गिता सर्वांगेषु स्कंधे जनन्येव योगमा चावस्थयानातिरूपिणास्य जननीमिदानीं शेशवश्यवहारादिष्यालप्य वामरष्टामुवेवेव

र्णेन मुग्धे मुच्यतां स्वच्छंदं भावह्यस्यनुशासेव याहितानि जविलासमज्ञो गुरूणामकरध्वजेन हृदयेनीनथापि लज्जा

मिवमहानुभावेनामचलेश्चानुपलतिनावस्था। मेवनस्थ्या। नाचयावल्लोत्सरलीभवम्निस्थामसूविनौनमन्मथल

ध्यावेगामकांडकुंचितनेवेपामिध्यारोदृसुंडरीके मनोरथानीननलावलोकनार्थैतिवांनमुरवीभूतचक्षुर्व्यापार

माकस्मिकस्मरापस्मारस्तावाम्यतीदृमयेनीमवलोकननिहिंगितानाकारकुशलपरिहासव्यसनिनीपरिहा

सशीलानामसखीमहानुभावनास्माकमद्यापितन्मुखागवथानयप्राप्ततिश्रोत्रेन्द्रियं नतप्यति सुधांरसापजि

ह्वाः न संतुष्यति विशेषज्ञानायशेमुषी न विरमत्यनुरागायमनस्तत्कथं कुतस्त्यश्चिरमः एतज्जन्मसरमपिपासया

पयःपातुमुद्यतस्यैवविगलितायांतृषिवारिधाराणिवारणांइयंसाधुंजानस्याद्वहस्तिःसोयमस्माभिस्तस्यरितेसाव्या
घातस्तत्पुत्रकमत्रांतरेविरंतुमकारणोपकारिणस्रवर्मस्नातोपुनःपुराणपराशेस्तस्यस्वरूपाख्यानात्मतप्रयामंडपेनि
वीनुचिरकालमनगग्रीष्मोपष्टानएवंविधाःकस्यकाःप्रसारितश्रवणाजलपङ्क्तिरमयंतीमेद्धन्त्रितेनेनकठाह्वयं
नीतेराजहंसमालपयांचकारसोपिसमुद्रशिकिमन्यत्तस्यसमस्तस्वीहृदयग्रासार्द्रप्रतिष्ठापितप्रतिमस्याद्यापिप्रश
स्यते।यत्रश्रूयमाणेनेनमधुरोविरणुवीराणांकरोग्रहहेनाभिरामःकामःसंभाषितेनैवमारामरस्वती।परिचितेनश्लाघ्य
मस्तनमभ्यस्तेनानेहीहुरानुप्रमाहितेनप्रशंसास्पदंधनरसःइत्यभाषतकिंबहुना।भवतियदिमहस्त्रवाक्यरदनामुखा
नोनिरूपममवधानंजीवितंचातिदीर्घं।कमलमुखितथापिहस्मापतेस्तस्यकर्तुंसकलगुणविचारःशक्यतेवा
नवेति ७० अपिचासंसाराम्बुनिधौनहेतरजनिस्त्रीपुंसस्तद्वयंनारीणांभवतीनांगुणाएनरसोसौभाग्यसीमानःलः

५५
55

सत्वेन तस्य कुरंगशावनयने योग्यासि दृष्टीपतेरेतत्तेरेनत्तेकथितं किमस्मत्परं यामो वयं त्वामिति ॥ ३१ ॥ अन्यच्च चेद्
मुखिमहानन्मितसमेधिकृतिमुसमामाख्याननहितेमत्कारकेपरिभाषाकुशलेबलाबलविचारिणि विचार्यमाणे
व्याकरणेप्रेष्यमाणेचहूतेनापशंसोभवति । नत्वेशपतानथाविधस्यस्यातिवांकोऽपिहृतोनचहृदस्यासंपहान्वितेज
गत्याख्यानेसत्कृतगुरुगणेशास्त्रलेविक्रीडिताडंबरिणिपु- श्लोकेपर्यालोच्यमानेछंदसिप्रार्थ्यमानेचनस्मिन्नि
पथेष्वरेहृत्तमंगोभवतिइत्यभिधायगंतुमुद्धचलनताउच्चलितंचनंपरिहासशीलापुनर्बभाषामहानुभावक्ययथयमनु
रागकहृलेगलापैस्त्वयाउक्तानथामोपिस्पृहणीयोक्तिभिरभिधातव्यायतोनह्येकहृस्तनलेननास्तिकावाद्यते । नचे
कृतस्समनसेनापरेरागालोहृलोहेनसंधीयते । नाप्येकंरक्तमरक्तनामेनेवक्षमपिवामसामसयोजितंशोभालभते । केव
लंविपुगलमेवभवतीस्येवंवादिनीहमयंतीपरिहासशीलामलपता । सत्विकिमस्यनिःकारणावत्सलत्स्यैवमभ्यर्थ्यते

राम०
५५

यस्मास्मात्तु निरपेक्षः पक्षपातः स्वभावजं सौजन्यमकृत्रिमः स्नेहभावोऽनुपचरितमुपकारित्वमपरिचया प्रीतिः
अनभ्यासे सौहार्दमदृष्टपूर्वो मैत्री न तदेवंविधो निर्निमित्तबन्धुः किमर्थ्यते केन पार्थ्यते चेदनसज्जनाः परोपकाराय
किंतु कतिपयमुहूर्त्ते मैत्रीरसं जिनास्मन्मनसोऽस्य जस्मात्कोऽद्य एवाम्यगं तु मुक्तस्य मानस्य किं ब्रूमो मामागाद्यस्य प
शकुनो गच्छेति निष्ठुरतापरिहृतेन हृदि धीयतामिमैत्रोद्दासीनं श्राद्दर्शनात्प्रियोऽसी निःक्रियांशस्याल्लापः कस्त्वमेवंवि
धो हि व्यवाकूपहितत्वमित्यप्रत्यक्षं तं प्रश्नकेनार्थीमप्रकान्ते किंते प्रियमावरामद्दृक्षयचारयच नेच्छनोपकारोऽसी
तिश्रयत्कं तिस्त्वज्जानीमः कल्याणावंधो किमुच्यरो वरमद्दर्शनमेव भवादृशां न तु लब्धमानोगावयवहुःसहादर्शनव्या
घातः वरमनास्वादितमेवामृतं न तु सकृत्पीत्वा पुनरलाभदुःखम् एवमेव प्रार्थ्यसे भूयोदर्शनमियं च भविष्यन्ति भवत्प्रियस्य
कस्मात्प्रकृपायनमात्रमस्मरन्तुस्माराणानाटकसूत्रधारीहारत्नं तेन्यमिधायन नलमुरीकृत्य ममहानुभावहृदिधास्कृतोऽसि पाथ्या

देस्मात्त्वाराजहंसा न ह्याम्यासुन्यसेवा वाहृदयेनच· द्विकालंस्मर्यसे दिवा चनक्तं च· ह्यैगतिरस्माकमिदानीं त्वं वा
म्नमेवेति· द्विसरव्यसंदेशार्थमिव हि गुणीकृत्य तोन्मुच्य चंचत्कंठकंदलात्त्वंठामिव मूर्त्तिमतीं तस्य मुक्तावलीं ग
लेव्यलंबयत्। सोपि संदेशमोपस्कं वीक्ष्य तो मयामुक्तावलीछलेन तस्य पुरीं भवदुर्गावर्गीनामा रइम्यमिधाय सह
तेन वियति विहंगमगणोनोत्पपात। उत्पतिते च नभस्तलमागच्छतां संपश्यतां सफललोचनाः पश्यतामस्मद्वंशीयौर
त्नमिति चलत्त्पक्षव्याजेन द्वराद्दिकपालानिवाह्वयतीती अग्रथ्रमप्रूषमंतसारिवमुपवीजयति दिक्षु नृरति
तद्वात्वकाशाद्याशाइवाद्याशयति पक्षिपटलेन तस्मिन्विस्मयेनागुल्वीमानुपालपुत्री निर्निमेषनिस्तत्वचहसुश्वर
मुद्धमेवाचतस्थौ चिंतितवती चातानतावन्ममाप्येवं न विधत्से प्रजापतेः पक्षौ पक्षिवदुडीयये न पश्यामि तत्सुरव ७२
अपि च उड्डीय वांछितं यांतो वरमेत विहंगमाः न पुनः पक्षहीनत्वात्स गुप्राप्याः कुमानुषाः ७३ इति चिंतयंती गते

घपिते स्मस्तुरवीनां दिरामनुविस्मयविस्फारितलोचनानि यं दृतया काष्ठकल्माव स्यां दधाना चिरायमत्वीभिः संबोध्य
स्मरदेहे ऽनीयत ।। ततः प्रभृति च तस्याः सरलीभवंति न्निस्वासा नदृशाः सचलं निवा चोतन्सु चोवर्ह्निते नंद्रा न निद्राद्रवति स्व
द्दो भोन स्नेभो मंदाय ते स्वरेण स्मरः वांछा चेदना पनस्यदृनाय स्मताय शांनये नंदुरगा हानेन त्यानं यीत येदृहारेनाहारः सु
रवायां गेलग्नं तु घ्यान स भेजनोन जनः । पठति च मुहुर्मुहुरिमं श्लोकं । विश्राम्यति न कुत्र चिन्न च पुनमूर्ह्यति मा गो ष्ठ पिशो
नुगे विलगोमिना नरतत स्मरोणी । शिरवायं जरोरिविह्य तेन मनोरथाः कथम मीन हे शमुत्कंठ या धावंतः प्रपिनस्खलंति वि
षमेष्वास्तेम यत्र शिवः ७४ ते पिराहंसाः शशांकधरेषु सप्रपंचपंचाननेषु शिवरूपेषु सशोभा कौमुदी दृश्वत्स्तु श
श्वदनुक्रमसमुद्भूहिषु चंद्रमंडलरूपेषु च सारसलिलेषु विहारं मस्तुहिनाद्रिनिकुंजानि वपयगा न्नगानगरस्याम्मायाहा
रपुरपत्तन मदेशानुद्देशयपंतः कनिपयदिवसेरास्मेद्भुरुधाने निषधापाः क्रीडितु-- माभंन चस्वच्छंदं ग्रथनेषु मध्ये

५७

57

म्यतमामवलोक्य क्रीडानडागपंकजपुंजपंजरे राजहंसी समागम्य त्वरया हंसदर्शनोत्सुकं सरोरुत्तिका राजानं व्यजिज्ञप
त् देव हंसवार्त्तामनुदिवसं पृच्छति देवस्त हृद्य काचित् कुरुते नालकवलहूरं विन्निपति गर्भजं वालं॥ त्वद्वरिवधूरिव
राजनुद्यानसरोगता हंसी ७५ अपि च त्वमिलषति नालमशनं स्वपिति न वा भोजपत्रशयनेपि। नीरागमनात्प
तेन वरिपुवनितायते हंसी ७६ राजापि तस्याः स्त्रिष्टार्थमिदमापी पुण्णलेमवधार्य गणवसरं प्रशस्यास्या कस्मि
न सुधाधवलितावरपक्षवालवलिकेपथ्या कथय प्रिमितयानेप्यागता हंसाः कथमन्यथा तस्याः स्वल्वेका किस्याः सं
भवइति तद्वार्त्तेयायावद्दोसेनावल्लीलोमलदलदीर्घलोचना चंद्रमुखी वंधूककुसुमकांतहंनच्छदानीलांशुक
पटीपरिधाना पक्वकलममंजरीगौरांगी प्रकाशहासा हंसैरनुगम्यमानामूर्त्तिमती शरदिव वनपालिका प्रविश्य
देव सोपं कथमप्यागतो रसारसाक कारणामपराधी हंस इत्यभिधाय तं राजहंसमुपायकारकमलांजलिगतमु

रा०म०
५७

स्मुद्धृत्यपांडुपंकजार्घ्यमिवपुरःपादारविंदयोर्निधायराज्ञःप्रणाममकरोत्।राजापिसारस्मितेकेसाधुकृतंनेनत्रियनाममशुम्म
त्वाधिकारोगम्यतामिदानींयथास्थानमित्यभिधायतुष्टिप्रदानपरितोषितंनालवेगिकामहिनाविसृज्यविरलीकृतप
रिजनःप्रमुग्धीवेनौषधमिवशातारत्न- रमिवस्वस्थीकरणमतिमिवाश्वासनभेषजमिवाङ्गाह्नकंदमिवतमग्रेस्थि
तमानंदनिस्यंदपक्ष्मपालिनाचिरंचक्षुषाविलोक्यबहुमानमन्मुग्धस्मितेनस्वागतमपृच्छत्।सोपिदेवत्वद्दर्शनाम
तमनुभवतोममाद्यस्वागतमित्यभिधायोपश्लोकमचकार।देवाप्रस्फुटकमलगंधंनीरसंसक्तकंठध्वनकुवल
यमालेजातभंगोर्मिकंचात्यपिकृतरुचिभीताम्लावहारलोतडागंनिजमपिहिकलत्रेशात्रवोनाद्रियंते ७७ किंचा
म्नाश्रसमहरितनीरंविसृजंबालशेषस्फुटकुमुदपरागोध्दामिसंपद्विमुक्तंवयमिहबहुशोकेदृष्टवंतोवनांतेत्वद
रिपुवतिलोकंग्रीष्ममासेसरश्च ७८ राजापिश्लेषोक्तिनिधेनयागद्गदह्री त्यास्मन्मनोगतवानसिपथाऽसुखसंविज्ञिष्ठ

स्याःसंतापारंभिणोरणरणकांकुरप्ररोहाःकथमप्यस्मात्कमैतेनिःक्रांतादिवसाःनक्षत्रपथकानानसमामिनंदूनीया
द्विकुपस्माविहारमकरोत्।केतेमफलचरुषोजनायेष्विरमालोकितोमि।केलहुसुभाषितान्नरसास्वादोयेःसं
भाषितोस्मि।केशाप्रशाणिनव्यफलायेःसहगोष्ठीसुखमनुष्ठितवानस्मि।स्तहृत्तीयसंगमन्वयिगतेनकेशास्त्रमिव
प्रसक्तनपरमोहं·व्याकरणमिवम्ननिष्टमिदमस्माकमासीन्मानसंतानेद्दहीत्यभिधायस्वयंकरकमलतलेनोत्स्मि
प्यसस्नेहंपाणिदशान्तामोप्यवमहात्मसारोयदेवमनुकंपतेस्मान्नूदेवद्दत्यभिधायामनादरम्प्रदमयंतीदर्शनालापव्य
तिकरमेशेषहारलतापर्णापर्यंतमात्रंचत्तो।अ्यात्वापचचारणोनैकेनशीवाग्राहात्क्रम्यतयावस्थितांवामेवमुक्तावलीमि
हमवादीत्उन्मादिनीमदनकार्मुकमंडलम्यासोभाग्यभाग्यपरैवैभवैर्वजयंती मुक्तावलीकुलधनेनरनापसेषाकंठग्र
हतवकरोतुमुजेवतस्याः ७९ अपिवाप्रेमप्रपंचनवनाटकसूत्रधारीमत्तोमनोभवन्नपस्मानियंत्रणाज्ञा।तस्माःस्वयंक

रपरिग्रहहृतिरेषा हारावली हृदि पदं भवतः करोतु ८० राजा तु तामादाय निरूप्य च चिरं चिंतयांचकार। अनेन हि सुंदर
र गुणामलकोपमानमुक्ताफलस्य चपमङ्कुनमुहुर्हृती। एषा च सा च न पनोन्नयवकारिकोनिश्चेनोहृ राहृदि पदं नेक
रोति कस्य ८१ इति चिंतयन् द्विगुणामेकगुणीकृत्य पुनः समस्थहमेत्तत। हंसमस्तक विहस्य परिहासमकरोत्। न पारहत्ता
मपानीतास्त्वयमाहृता हि तात्वया। इत्यनेकगुणा त्वेषा कथमेकगुणीकृता ८२ राजापि परिहासेनांतः स्वं दर्शयन्नुप
द्विपुंगव किं न पश्यसि एकगुणा यमथवा कः करोति गुणवान् गुणासंख्यास्त्वाद्यजन्ममहसः स्फुटमस्याः। कुंभिकुंभप
रिणाहि नितस्याः स्वैरमास्यनतया कुचयुग्मे ८३ इत्यभिधायनीत्वा च निजकंठकदलमिहास्ते मानवपूर्वं प्रणापिनी
त्यंतः स्थितां दमयंतीं दर्शयितुमिव हृन्मध्यवर्तिनीं तामकरोत्। कृत्वा च किंचिदनुच्चस्मितेन मधुमधुरं पावाचाविहंगपुंग
व पुनः कथ्यतां कीदृशी सा कीदृक्स्वरूपा किं वयः कीदृशी लावण्यसंपत्के विनोदाः कीदृशं वा वैदग्ध्यं किं प्रियकाच गोष्ठीति

५२
59

विश्रक्रमेकस्रक्तामप्यपूर्वामिव नष्टांनीमहंरेणापृच्छन्नावगच्छंश्च चटुलकरकृतशरसंधानस्यान्वरनविरचिताङ्गतत्र
मणाकर्मकार्मुकवलयस्य लक्ष्यतामकरवंनेनोरविविदितमक्रमानतिबहून कालवेलालवानवनस्थे स्थिते च विभूष्य
मध्यमं नभोगं भगवति भासुरभासि भास्वति। श्रवणपुटपथमवतरति च प्रहारावमानप्रहारभाकारिभेरीरवे वयस्य
विश्राम्यतामिदानीममंदमंदारतरुपरिकरितरोधसि मंदिरोद्यानारविंददीर्घिकायामेव शार्ध्येसे च नगतव्यमविस
र्जितनन्यपापूर्ववद्दितिनियम्यंतराजहंसस्त्वयमप्याह्निकायोद्यतिष्ठत्। एवं च शिथिलितसकलान्यव्यापृटेनस्तस
राज्ञः परिहृत निजवंधोर्यातिहंसेनसार्द्धं। दिनमनुदमयंती हृत्तवार्त्ताविनोदैरविरहितपरिवर्जितामृएः शारीरीद्रीना २५
एकदा तु प्रस्फुरत्सप्रभातारमप्रभयापतिष्ठमानेन वनीलांजनिकाकुसुमकांतिनितममितिक्लिन्नवता हताभोमिरिवसिच्यमा
नायाशनैशारीहपिनदिशिमंदमुनस्पत्मकमलमुकुलोच्छ्वसन्मचटुलालिचक्रवालकलकलेनोन्निद्रिनेनतंद्रामुद्रि

राम०
५२

नोऽस्मिन्पक्वजम्बूफलावलम्बचञ्चुकोटिकंडूयनविरामक्षिप्तपत्ररोमराजिनाराजहंसकदंबकेनानुगम्यमानो विहाय विहंगमः
सरस्तीरमुपसृत्य किन्नरमधुरगीतध्वनिविनिद्रितमावसथकरेणेनावसाने राजानमिदमवादीत्। देव विज्ञापयामो देवस्य
दर्शनमनालेप्यचंदनमस्पर्शकर्पूरपांसुपटलोद्धूलनमपानव्यमम्मज्जनमनास्वाद्यरसायनममलेह्यमधुकुतः किल्लेतस्य
भवतामस्माकमपि वर्षसहस्रेणापि परितोषः। किंतु निरयति स्वातंत्र्यप्राप्तिनोपरपरिग्रहोहुस्तपजोस्त्रगलदुन्मनोज
न्मसृमयो भवंति श्रवणमिच्छति च विश्रब्धमेतत्सर्वमपि देवो यादृशाये च येन च जन्मांतराराधनोपरोधितेन श्रेषिता वयं। अत्र
नवसरः स्वल्पमस्य कथाप्रक्रमस्य तत्तादृशं तु देवोऽस्माननुगमनाय। न च प्रस्तुतानुचरालापेषु वयं विस्मरणीयाः। कि
मस्य जन्म च जीवितं च तदेव वयमस्माद्धमस्यामहि। पत्रप्रस्तावेनानुस्मृतिं कुर्वीत इति भवंतस्तदेष प्रस्थानप्रार्थनाप्रणाम
इत्युक्त्वा तमवनिपालः कथंकथमपि विसर्जयामास। गते च तस्मिन्त्रविस्मरणीयोपकारे कादंबककदंबके म्बरे श्रवण

६०
60

शरणालिकया प्रविश्यमानं संसारं तरलयन्त्यं विदर्भराजहंससुतायाश्चाकर्णपूरीकृतकार्मुकगुणो प्रहरति शस्त्वं गमनं
गन्धानुबद्धसमीपवनविकासिकुंदमकरंदास्वादमदमेदुरगिरागाद्धतिश्रमाय यमति मधुरमधुलिहां संकारेरणरणा
कारभिणितनत्राहवसरो। आविर्भूतनविषादकर्दमसमव्यामोहमीलन्मनश्चित्तोत्तंभितनिर्निमेषकोनयनं निश्वासद
ग्धाधरं। जातं स्थानकमुत्सकम्पनपतेस्तत्तस्य यस्मिन्नभ्रमेषां मे चमराग एव वारिपवः शेषास्तु सर्वे रसाः २५ तत
श्व हृदि श्विकं दंशदुःसहव्यथामवस्थामनुभवन्निव केतकैश्वरणामर्मणि विध्यमानइव मुहुर्मुहुः स्वं पुञ्जमंजीवां गा
निधारयनुययौ प्रमानिलोद्धोलैरिवालिंग्यमानो मनागपि न क्वापि शायितोपि प्रबुद्धो शर्म लेभे। तथाहि। श्रोत्तं च
इमणिप्रणालशिशिरः सौगंध्यमुद्दावृत्तैर्निश्चंगैरंकुन्तवधूपपमपटलैः संभिन्नवातायनाः। सौधान्तरगर्भवो वि
कीर्णकुसुमाः शूर्णोदुरस्मिस्थियोरम्यायामिनिशिनो हरन्ति हृदयं हंघं किमुद्वेगिनाम् १७ अपि च। हृद्योद्यानसरस्तरंग

राम॰
६०

शिखरेषु खेलनायामिताः संभोगश्रमखिन्नकिन्नरवधूस्वेदोदबिंदुच्छिदः। मा पंसांडुविनिद्रकैरववनना मां दोलयंतः शनै
र्गेगारसमाः यत्नेनिपवनाः शालेयशाना अपि १८ तदा प्रभृति चास्य प्रायः प्रीतिरभूद्दाक्षिणात्यजनेषु बकुलक्रमुकरोन्ना
मापि विहंभं देशमश्रुतापि श्रवणयोः सुखमजीजनद्दाक्षिणात्यदिक्। किं बहुना लिखितेवामृतपंकेन स्पृष्टेवानंदकंदलैः। आ
सीद्दिग्दक्षिणा तस्य कर्णयोर्मध्येन सा दृशोः १९ दमयंत्यपि हंससंदर्शनदिवसादारभ्य भ्रमत्भृंगकुलकलकल्लोलान्वितप
यंतिषु प्रमयलूनपुष्पपल्लवास्तरणेषु विचलद्विनोदविग्रहेषु विहरंतिना समनोद्यानलतामंडपेषु न च विकचबकुल
कल्हारकुशेशयसारवारि गिरगाच्छदुलचंचरीकचक्रवाकचकेक्रीडति क्रीडासरसि। न स्पृशति च पाणिनापि माणिक्य
मातामंडलानि न चरचयति रुचिरालकवल्लरीमंगानंतरालेषु न्मिषत्कुसुमविन्यासान्। न चक्षुर्विद्धुश्चंद्रे हंसतनूलीतल्पेपि।
कोमलकपोलावष्टंभभाजि निद्रासुखमनुभवति। केवलमधिपांडुगंडपालिपाणिपल्लवाविव यंती प्रतिक्षणमुच्चर

६१

61

स्यां दिशि हृशं तद्दे शा रागाना नरागेणापवित्रितोपि मस्तदं पश्यनीन त्रस्याध्धगान पिबधुवुद्ध्या लापयंती नन्मंडलागताय मरुते
प्यपनीतोत्तरीयांशुकात्वयं हृदयमर्पयंती हि न मनंगेनाभिभूयतां तथाहि।लास्यपांसुकषायते नयनयोः शास्त्रं क्रतेर्वेल्ल
कीनाराचाः कुचयोः सचेह नरसाः कर्पूरवारिच्छटाः। तस्याः काप्यरविंदसुंदरदृशः सा नाम जज्ञे दशा या राजन्नागानिबंधनेप्रियक
थापस्मामभूत्केवलम् २० एवमनयोरन्योन्यप्रेषितप्रच्छन्नदूतीनिवर्द्धितानुरागयोः सवल्लभागानिनमनोरथ्याः। परिवर्त्तिते
च ह्नुर्न हृदयं कृशता नामेत्यगपष्टिर्नोत्कंठामेदृतां यात्स्मत्साहो नाभिलाषः स्थायी भवति निःसहतानो निद्रा वर्द्धते च चिंता न रतिः
।शुष्यत्यधरपल्लवो नायह रसः।किं बहुना।कर्शितां तु निषेकभाजि मरसैरं भोजिनीनां दलैरात्मीयोपि विवर्त्तमानवपुषोः स्त्र
स्तस्त्रजि स्रस्तरे मंदोन्मेषदृशोः किमन्यद्भवत्साकाप्यवस्था नयोर्यस्यां चंदनचंद्रचंपककदलश्रेणापि हि वह्नीयते २१ आसी
च्चतयोः कृतान्योन्यगुणाभ्यासात्प्रजपजपयोः पुनरुक्ताकर्णितनामधेयस्वाध्याययोः संकल्पसमागमावद्धध्यानयोः स्म

राम०
६१

रानलेस्वहृदयंजुहृतोस्तंप्यमानयारंगीकृतमौनव्रतयोरपिवियोगएवनयोगः कदाचिच्चनतस्यराजननयनकुरंगवागुरामनं
गराजेद्रमदप्रवाहहठकामपहसितसुरासुरसुंदरीरूपश्रियंशृंगाररसराजधानीमवलोक्यौवनावस्थारूमयेमाः कोस्याः
किलानुरूपः पतिर्भवेदितिचिरंचिंताकुलोविदर्भेश्वरःस्वयंस्वयंवरःधर्मशारंभायसममंत्रिभिर्मंत्रनिश्चयंचकार। नचिराच्च
प्राच्योदीच्यप्रतीच्यदाक्षिणात्यनरपतिनिमंत्रणायप्रशास्टताम्यगल्मप्रापान्प्रधानान्प्रेष्यामास। प्रस्थिते च
केचिदुदीच्यनृपतिनिमंत्रणायप्रबुद्धाहद्ब्राह्मणमासमरवीमुखेनदमयंतीभिल्लषार्थमिदमवादीत्नाभूपालामंत्रणेना
ततथामचर्येनापथा।। नलोप्यागमबुद्धिःस्यान्त्वर्पसेकिमतःपरं २२ सोप्यवगतमस्लोकार्थस्तथाविधमेवप्रत्युत्तरमदात्।
केनापिव्यवहारेणकपापिप्रौढलीलया। करिष्याम्यागमस्यार्थेरमसेननलंहृदने २३ तदा ५ ष्पतीमुखमास्तामिस्मभिधा
यगतवान्। अथनातिचिरेणगनस्तयारहःसमाहूयसब्राह्मणःसोमशर्माननमीलापलीलयादमयंत्यावभाषे। आहूतोदीच्य

मूयेन नानादेशविधायिना। नालीकपित्वया वार्त्ता विदन्नावेदिता मम २४ सोप्येष कथयामि श्लेषोक्तिकुशलेष्वयं ता
मित्यभिधाय विहसन्नाख्यातुमारब्धवान्। इतो निर्गतो निर्गतस्य मया मंडले स्वरामं त्रगाक्रमेणापरिभ्रमता ऽनेकधानेककूटको
टिस्थपुटितकटकस्य निषधनाम्नो महीध्रस्य दक्षिणारारापस्थलीषु मृगयासक्तः माघमांसलतुंगपुंगवककुत्कूटोन्नतांस
स्थलः कालिंदीजलकांतिकुंतलशिराः प्रशेर्हषिंबाननः। एकः कोपि मनोहरः पथि पुवा दृष्टः सपस्मिन्नमकदृष्टेन दृष्टनिमेष·
या मम हृशालत्वं फलजन्मनः २५ तेनापि हारिणा सोयमिति निश्चिमसाभिलाषमभाषि। ततो मयापि कृतोचिताल्पे
नोक्तम्। पथेयमाक्रन्ति लौकिलोचनानंददायिनी। तव भद्र तथासन्त समन्नागोस्मि नलोमवान् २६ एवमुक्तः सोपि मनाङ्मुग्ध
स्मितमेवोत्तरं कल्पितवानथ प्रथमवयोविशेषभूषितांगस्कंगतुरंगमारूढो गाढयथितपरिःकरेणाकोदंडमाकलयन्स
द्वितीयो युवा तमेवोद्देशमायातवान्। आगमच्चावालनीललतनाशाद्वलशालिनि शिलोच्चयस्थलीप्रदेशे कांचित्कांचनकुंभ

कांतकुंचकुंभलुलितकुसुममालिकां बालिकामवलोकयन्निदमवादीत् युवराजपश्यानद्यास्तीरे विहंभोयाः कापिंगोपा
लबालिकागाः समुच्चारयन्त्येषा त्रैत्रीक्रमनलवरं २७ एतदाकर्ण्यमयाप्युक्तमूमहानुभावनकेवलमियमस्यापिनद्या
स्तीरे विहंभोयाः कपिंगोपालबालिकागाः समुच्चारयन्त्येषा त्रैत्रीक्रमनलंवरमइमुक्तवंतमामवलोक्यभाविनार्थ्यः सपुनः
सस्मितमवोचदियंचसा। अनुभावतु चिरायचेचलातीरसपरिणामफलानिगोपपुत्री। अयमइतिमहोद्यमेनयस्याः कथ
मपिसंप्रतिनैषधेनुरागः २८ आलापचनावहमस्इध्यस्कथयप्रकुतः प्रष्टव्योसि। किंच। किंपश्चाद्यापिवत्सीतिक्रमितव्यमि
त्यश्रुत्यकथितस्ववृत्तांतेनमयापिकोयमशेषमनुष्यमस्तमणिः कश्चभवानपिप्रज्ञाप्रकारपराङ्मुखीकृतपुरंदरगुरु
रितिपर्यनुयुक्तः सपुनरुचिवान्। अयमसौ सौम्यसमस्तशास्त्रशास्त्रकोपिदोविहारिनैवैरिविरिसेनिनामनलः। किमन्य
दहमपिश्रुतशीलनामास्यैवाज्ञाकारीत्यभिधायविश्रांतवान्। नलोपिहृत्वान्वहाश्रयास्तास्ताः प्रकटितप्रेमबंधाः कथाः

समर्प्यं चत्वयैवरामेत्रणामुन्मुक्तनपानत्कालमेवोड्डीयेवागंतुमीहमानः संभाषितेनस्मितेनालोकितेनेच मम्ननवर्षेणेव ह्ला
दयन्नमिलं न पिमांशतिवलाहनर्घाणि त्वाणाभरणानि चीराहि च व्यसर्जयत। स्वयं च मृगयाव्यसनितया मृगयालुभिः
सहाधीरं तुरंगतमारुह्य मारं रंहसि वाजिनेनाहारं रम्यगलेबिम्बनैवैरं तुमगात्स्तुनः २२ नास्राणुमानि स्वमस्तकेनेयथा मया
त्वत्कथामश्चान्तुराउपलब्धितत्कथानिश्चितमचिरादयमेष्यतीत्यभिधायमब्राह्मणः स्वगृहानगात। गते च तस्मिन्नह
मयनीमत्वा ह्यः सकः कालोधर्मः सकृतमेवासरः सत्वल्लरणाकानामसाविलायम्यामिदमिं हृदर्शनेनेवकुमुदमस्य
च्वहुत्तहालोकनेनकमप्यानेदमनुभविष्यतीतिचिंतयती काम्यपिहिनानिकपाप्यव स्यपाव्येनेपीता। श्वयतलोप्या
मंत्रितस्तेन ब्राह्मणेन रणारणकेन च प्रेरितो मंत्रिणामहं नेन च परिहृतः सेनयान्कंठपाचनत्कालमेवविहृभेमंडलाभि
मुखमुद्चलनत। चलिते च चतुरंगबलचलननचूर्णितशिलोच्चयचक्रवाले चक्रं चंक्रमणाचीत्कारबधिरितककु

भिर्विषयैर्वैरिहंसैर्वनैर्वैद्युतानलेनलेचलंनस्थूटूल्लनलरचरणाग्रहारैरणितधरणिमंडलाः। कांतकांचनरचनारोचिस्सु
वंश्यैःकांताचक्रुश्चक्रवर्त्तिवाहलोचिताः साश्चर्यमपर्यंतपर्यायाः पर्याणितास्कंरंगाः शृंगारिताश्चलच्चामरचामराव
धूल्लिनालेक्षनकपोलभिभागसंगलितमदमेकुलितमधंगसंगीतमुखरितदिङ्मुखमंडलाः कथमप्याधोरणानिरुद्धमा
नशोर्यविकारविस्फुरणाः स्फुरत्कुंभभित्तिभिंदूरापसारितसंपदनाः संहस्नानामेदमदकर्दमितमहीतलाः कंपयांबभू
वुर्भुवंभूरिभारभुग्नायपन्नगाशिरःशिथिलावष्टंभारिभेद्राः। किंबहुना। तत्रावसरे। सर्वोपरपयोराशिशीर्षसंक्रांतसे
निकेतस्मिन्समारंभ-राहूराढवपुषेहरेः ३० अपिच। आसीत्पिंडिततपांडुपंकजवनेष्वेतातपत्रैः क्वचिन्माप्रतानप·
वारणैः क्वचिद्दंभडुन्नालनीलोत्पलमा। उन्मेषं क्वचिदूर्ध्वधूल्लिपटलैस्तस्याःप्रभासोभवेसोद्दी। चित्रं क्वचिद्हंवरं सरइद्वप्रे
रवन्नताकृपरै ३१ जानाश्चजंघाजघनस्पृशोवन्हाःसलीलोलललंपटाग्रीवाग्रहणाग्रहिणःप्रसभंत्वंगन्माववस्त्रेषु

निस्त्रपास्त्रियइवनरवपदाभिघ्नानोद्यनाङ्कं बंम्भश्चिबुककपोलधरं च हन्तुं षिसैनिकानाममतिप्रसरेराशिरोरुलग्नाः
प्रबलाधूलयो विपदावरणाश्च चक्रुरुच्चैरतिप्रसंगमासन्नवनितिकुञ्जेषु। कूजंतश्च कोटिशः को हंडमंरुत्ताग्रव्यग्र
पाणिनीपाइवाधिकरणाकर्मकुशलाः सस्तुश्च संतो विचेलुर्वेलानपटवो लांपद्यो हंटिनारिपुराः पुरः पदातयश्च।
तत्रैव व्यतिकरे। मंदं मंदरं मंहिरिषुश पिनाकुल्निद्रुपन् किन्नरान्मेरायस्तककंहरे त्रस्तिरवानुत्क्षापपतुल्ल्वगाः। प्र
प्रेधावन्तयानमुंच तपुरः पंथानमेवं विधस्यै — कं बधिरी चकार बहलः सैन्यस्य कोलाहलः ३२ एवमप्यसौ क्रीडि
तानेकपामरान्गिरीन्ग्रामांश्च। बहुतरंगोपशोभिन्नाः सरितः सीमाश्च। क्षतयत्नरथ्यान्यथः पादपांश्च लेघ्यपन्।
सात्ससहिताः पुरीनारीश्च सेवमानः प्रच्यमानगोधूमश्यामलाः क्षेत्रभुवोमिहत्त्वपल्लीश्च परिहृन्। विधवाः शत्रुसीमं
तिनीश्चाटवीश्चानित्रमस्यरिवारीणिवधुकुंत्लानिमरांसिचबहुमानयन्नातिचिरेणारविरथ्यनुरंगपरिहृत्यविषम शिरः

शिखरसहस्रमजस्रममरगणगंधर्वसिद्धरुद्धस्कंधमध्यं विंध्याचलमनुस्मराननस्य हि शिरसि किमिमानि च्यवंते न
रिसादविरतमुतदेवीभूतधात्रीशस्तेइति शबरबधूभिन्नकर्णमारणान्यनेवायुः सपदि विपुलविंध्यस्कंधमध्यबलानि ३३
श्रुतशीलस्कंगशृंगारंगन्तारंगागतमस्तुनतत्त्वशासन्नाकाशायकाशविशदवेशजालजटिलान्सुचलच्चित्रचित्रकक
रिकलभकदंबसंचारशबलास्तहारिहरिणांकुररमणीयास्तकनस्थलीश्रुतिनिमच्छुषमवलोकराजानमवारी
तादिक्माद्यद्वेतिकमोल्लपालिविगलद्दानाबुसिक्तकुमाः कीडक्रोडकुलाद्वंचर्वितपतन्मुस्तारसामोदिताः॥ अंतःस
स्थितनपांथमं— रमरुक्षोल्लत्वतामेडपाःकमैयतानहरंतिहंतहृदयं विंध्यस्थली भूमयः ३३ इमश्च पश्यतु देवः।
एषासाविंध्यमध्यस्थलविपुलशिलोत्संगरंगत्तरंगासंभोगश्रांततीरप्रश्रयशबरवधूशर्मदा नर्मदा चाप्युपास्यास्तारू
ढुमालीललिततलमिलत्सुदरीसन्निरुद्धसिद्धैः संव्यंतएतेमरगमदितिनहल्लकंदलाः कूलकच्छाः ३४ अपिचेमज्जलं

जरकुंभमंडलगलद्दानांबुनः सौरभाक्रान्तभृंगकुलावलीः कुवलयश्रेणीः समाबिभ्रतः कल्लोलाः कलिकालकल्म
षमुषः – क्षोललीलाकृतः स्वः सोपानपरंपराइव विपद्ग्रीथीमलं कुर्वते ३५ इतस्त्वास्तीरेषु श्रमसस्वेमिजलार्द्रज
ज्जरजराजूटैर्मनाक्स्थूलस्तिम्यत्तारवर्त्तुनिर्मितकूकुलकोपीनमात्रच्छदाः ॥ शीतोत्कंपितकितास्थिशेषतनवः स्ना
त्वोत्तीर्णनः शनैस्तेपश्यनतिपिच्छिलशिलाजालेजरत्तापसाः ३६ इतोपि पर्यंपेताः कपिकुंभमन्निकुचद्वंद्वोक्षम
द्वीचयः क्रीडंत्यजविकासभासिपयसि स्वैरं पुलिंदस्त्रियः उन्मीलन्नवनीलनीरजधिपापहृन्मंतरेनेत्रयोर्यासां हस
तलाहता अपिपरिश्राम्यति – गागनाः ३७ इतोप्यवलोकयतु देवः वातोन्मीलन्कुवलयवनं विस्तारतरंगं धत्ते हृ
ष्टाम्यन्नृगेरनुकृतपयः पूरणीमेघांधकारं हर्षास्तस्य पश्यन्मयमतिनतरां तीरचारी मयूरोमुग्धः पार्श्वभ्रमतितुभयाचक्र
तचक्रवाकः ३८ कुररभरसहंसहसमालमुदितमयूरचकोरचक्रवाके। कइहमुक्तचिरं विलोकयेवरमनेरम

तेनरोनरोधः ३९ इतश्चावककृतनिनदंनंदत्वदंभःकृतनसकलंसत्वंभजंतरणेनानिरूपमविभवंभवंस्मरंतःप्र
शामधनामुनयोपपन्नाः ४० विधूतपाप्मानःखल्वमीमहानुभावाःतथाहि।मुमुक्षविवमनोमुनीनामपविपद्द
विपद्दंकपंकभाजितटनिकटवनानिनर्मदायाः।कथमिमंवंतिमवंतिकल्मषाणि ४१ इतश्चाक्वचित्स्तवगो
रिकासमसमुच्छ्वसन्मल्लवंलवंगलवलीलतातलचलच्चकोरंक्वचित्तोक्वचित्तिमिरितटीनटमाविस्फुरत्कं
हल्लहल्लन्निचुलमञ्जरीमधुनिमद्भृंगंक्वचित् ४२ क्वचिच्चटुलकोकिलाकुलितमुलचूतांकुरंगकुतमेवित
प्रबलशालमूलंक्वचित्क्वचिच्चरसंचरत्सुरवधूपदैःपावनंवनेनपतितिक्रियामिहमनोमुनीनामपि ४३ न
हिरमद्यतनंहिवसमन्मसेन्ममाधर्ममापनरेवदायनुनिनिमित्तमधिवमतुदेवः।यत्रामायुस्कंधमवष्टभ्यसुरिनिःपु

६६

66

ष्यैलोचनैः॥ विपद्धिस्त्रासमेते हि वीज्ञनइवपतत्पाः ४४ अपि च येषां स्कंधशाखोन्नतालेषु पश्यप जीमूतपंक्तयः
।लंबमाना विलोक्यंते चलद्धल्लुलिकाइव ४५ येषां च उच्चैः शाखाग्रसंलग्ना मन्ये नूनं नगौकसो ।कुर्वंति पुष्प
संदेहं निशि नक्षत्रपंक्तयः ४७ इत्थं चैतेषु संचरयवनाहनतरूतलगलितद्विंतुगलितसुगंधिविविधविक
चकुसुमस्त्रकरमकरंदमापीय पुनः शिखरशाखाभिमुखमुत्पतंतो विभांति हृष्टा ते यारुताः केनापि निक्षे
शायइव श्रेणयो मधुलिहां॥ इतश्च निश्चलानां सेन्यमयेन तुंगनगरूहशिखरपिंजरपुंजितगोलांगूलमंडलानां निर्य
त्वचपरोहां कुराकाराः कुर्वंति वनदेवतानां क्रीडांदोलनहोलारज्जुशंकामधो विलोलांगूललतिकाः इतश्च चका
समुज्जीयमानानगरूहशिरशिखरशाखाग्रस्थवलनविलग्नग्रहागणा विमानपंक्तिपताकाइव विहंगवल्लयो निश्च

राम० ६६

लं।द्गतस्त्वविजृंभमाणामंजरीजालेषुसर्वर्तुविकासिमहकारवनेषुवनदेवताभिरुद्दामदवदहनशनीकाएर्थि
मनागनमेवमंगदहीनमिववाभिरामीमोहपटलमालोकयन्तेकोकिलाकुलकदंबकाङ्गनस्त्वविकसितपुष्पपिंडपा
डुशिखराःसुधाधवलितोर्ध्वभूमयोविलासप्रासादाइवकुसुममायकस्मजराधवलमोलयःकंचुकिनइवच
नदेवतानामुद्दन्मायंतितनोमंदमुचुकुंदद्रुमालेहेवंविधेषुन्विषमुकुलविगलितबहलमकरंदमीकरासा
रसुरभितभूतलेषुमुग्धभंगपरिहृतदावानलज्वालायमानोन्मदशबरवरसीमंतिनीचरणासहारविकसिता
शोककाननेषुनवजलधरनिकुरुंबकांतिमालतरुशिखराश्रितःस्थितशब्दानुमेयमाद्यन्मयूरमंडलेषुमदना
लसपुलिंदराजसुंदरीशिरूपमाननववनकपोतकुक्कुटकुम्भकुहककरुतेषुकूजत्कुररपरिवारितसरःपरिसरेषुच

चकोरमारसरवरमणीयेषु विहरन्नु हेवः सहसैन्येन नर्म्महोर्म्मिमंदानिलां होल्लितलतापल्लवेषु वनेषु ॥ राजर्षिरुक्तशी
लेन दर्शितां स्तानुद्देशानवलोकयन्‌ चिंतितवान्‌ ॥ कृतक्रीडाः क्रोडे मदकलकुरंगीहृतमृगाः परिस्वाम्यच्छृंगाः परम्भृत·
कुलाक्रांततरवः ॥ वनेऽद्देशा पौष्ट्यैः सुरनितद्दिगंताः परिमलैर्न चेतः कस्यैते चित्तमिति विकारं विदधति ॥ ६६ इतश्च
विचानानि चपाः स्पर्शाज्जितजलदध्वनु— धिसौगंधिकान्तःस्वल्कैकिंकरैबकानि कमहीरुधि रोधांसि चाधत्ते सैकतमुत्त
दुन्मदकलक्रौंचावली माप्सास्तस्याः पद्मपरागपिंगपयसः सेव्या न सिंधोः किमु ५७ तदुचितमिह घसमावासेक
र्तुमिति विचिन्त्य क्षणं तामसंत्ताज्ञापितसेनासन्निवेशस्तत्कालमेव विरचयं ननु रंगमंदुराः मारमंदी घेकृवीनलनीलानिम्न
स्यलीषु कुरुतकांपमानानि सपितमेव्युमिकतेषु उत्पमयत पटकुटीः कूलकाननेषु ॥ आलानयन्मत्तमत्तगजान्‌ महद्कंडूलक
पोलकाषसहेषु सारमारमालमकीमर्ज्जाज्जुनस्कंधेषु द्रामुत्सारयत शैवलेशिलाजालका षड्कूटकंटकपटलानि समीकुरुत विषममूमा

६७

67

६७